

มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ปริญญานิพนธ์
ของ
จุฑารัตน์ คชรัตน์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการประถมศึกษา
พฤษภาคม 2549

มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ปริญญานิพนธ์
ของ
จุฑารัตน์ คชรัตน์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการประถมศึกษา
พฤษภาคม 2549
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

บทคัดย่อ
ของ
จุฑารัตน์ คชรัตน์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการประถมศึกษา
พฤษภาคม 2549

จุฑารัตน์ คชรัตน์. (2549). *มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา*. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (การประถมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
คณะกรรมการควบคุม: รองศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ,
อาจารย์รุ่งทิวา นามารุง.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษามาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ใน 4 ด้าน คือ 1.ด้านโรงเรียน 2.ด้านผู้บริหาร 3.ด้านครู 4.ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษา โดยการเข้าไปเป็นครูช่วยสอนในโรงเรียนเป็นระยะเวลา 1 เดือน เพื่อเข้าไปสร้างความสัมพันธ์ให้บุคคลในชุมชนเกิดความไว้วางใจและยอมรับผู้วิจัยในฐานะที่เป็นคนใน

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้สร้างแนวคำถามเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ระดับลึก และการจัดกลุ่มสนทนา ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนด้านโรงเรียน อาคารเรียนต้องแข็งแรงและปลอดภัย มีสถานที่สำหรับเล่นและพักผ่อน การคมนาคมสะดวก มีเครื่องคอมพิวเตอร์เพียงพอกับจำนวนนักเรียน
2. มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนด้านผู้บริหาร มีความรู้และประสบการณ์ในการทำงาน มีความเป็นผู้นำ ต้องเป็นคนที่ไม่หยิ่ง ไม่ถือตัว มีมนุษยสัมพันธ์ดีกับทุกคนและเข้ากับชาวบ้านได้
3. มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนด้านครู อยากรู้ได้ครูที่เป็นคนในท้องถิ่น มีความเสียสละ เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ นักเรียน มีวิธีการสอนที่หลากหลาย
4. มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โรงเรียนต้องเป็นแหล่งบริการของชุมชน ชุมชนสามารถเข้ามาใช้พื้นที่ของโรงเรียนในการจัดกิจกรรมได้

THE EDUCATIONAL STANDARD OF SMALL ELEMENTARY SCHOOL WITH
COMMUNITIES EXPECTATION IN HADYAI DISTRICT SONGKHLA PROVINCE

A THESIS
BY
JUTARAT KOTCHARAT

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Education degree in Primary Education
at Srinakharinwirot University

May 2006

Copyright 2006 by Srinakharinwirot University

Jutarat Kotcharat. (2006). *The Educational Standard of Small Elementary School with Communities Expectation in Hadyai District Songkhla Province*. Master Thesis, M.Ed. (Elementary Education). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Assoc.Prof. Dr. Prapansiri Susaoraj, Miss. Rungtiwa Nabumrung.

The purposes of research's to study communities expectation of small elementary school with communities expectation in Hadyai district Songkhla province. four item therefore as 1.school 2.headmaster 3.teacher 4.school and communities relation.

The research's to study by assistant teacher in small elementary school 1 month for to make relationship with communities to feel at ease.

As qualitative research by the research's to make guideline for in-depth interview and Focus group discussion. Content analysis

Result of research

1. The educational standard of small elementary school with communities expectation school item structure permanence building and safety, arena and relaxation for student, to arrange beautifully environment grounds school, comfortable toilet, equipment such as computer.

2. The educational standard of small elementary school with communities expectation headmaster to have knowledge, experience, leadership, relationship with communities and people.

3. The educational standard of small elementary school with communities expectation teacher want local-teacher to be a good person for student and multi teaching

4. The educational standard of small elementary school with communities expectation school and communities relation the school must place of service education communities can to join activities.

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยดีเป็นเพราะผู้วิจัยได้รับความกรุณาอย่างยิ่งจาก
รองศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์
และอาจารย์รุ่งทิวา นามารุง กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ท่านทั้งสองได้เสียสละเวลาอันมีค่า
เพื่อให้คำปรึกษาแนะนำในการจัดทำงานวิจัยนี้ทุกขั้นตอน อีกทั้งทำให้ผู้วิจัยได้รับประสบการณ์
ในการทำงานวิจัยในชุมชนและรู้ถึงคุณค่าของงานวิจัยที่จะช่วยเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา
ของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน
ท่านทั้งสองเป็นแบบอย่างของอาจารย์ที่ทุ่มเทให้กับศิษย์และงานด้านวิชาการอย่างไม่เหน็ดเหนื่อย
ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของอาจารย์ทั้งสองท่านจึงขอกราบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้
ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ให้ความรู้ทั้งในด้านวิชาการ
และประสบการณ์แก่ผู้วิจัยในการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต
ขอกราบแทบเท้าคุณแม่จตุดี คชรัตน์ ที่เห็นความสำคัญของการศึกษาเป็นทั้งผู้ให้โอกาส
และสนับสนุนทางการศึกษาและเป็นกำลังใจที่สำคัญแก่ผู้วิจัยตลอดเวลา
ขอบพระคุณบุคคลในชุมชนท่าข้ามทุกท่านที่ได้ให้โอกาสแก่ผู้วิจัยในการเก็บข้อมูล
ขอบคุณสำหรับการเสียสละเวลาอันมีค่าของทุกท่านเพื่อมาร่วมในการจัดกลุ่มสนทนา
หากไม่มีท่านทั้งหลายงานวิจัยชิ้นนี้ก็จะเป็นเพียงแค่กระดาษปึกใหญ่ที่ไม่สามารถสะท้อนถึงมุมมอง
แนวความคิดและวิถีชีวิตที่จะทำให้เกิดมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก
ที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน
ขอขอบคุณพี่ๆ เพื่อนๆ น้องๆ นิสิตปริญญาโท สาขาการประถมศึกษาทุกคนที่ให้รอยยิ้ม
เสียงหัวเราะ ให้ความช่วยเหลือ เป็นกำลังใจซึ่งกันและกันด้วยดีเสมอมา

จุฑารัตน์ คชรัตน์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
คำถามการวิจัย	4
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย	5
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
2 แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย	7
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542.....	7
บทบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.....	8
มาตราที่สำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542	10
มาตรฐานการศึกษาด้านโรงเรียน	13
แนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่ดี	14
แนวทางในการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา	16
สภาพแวดล้อมในโรงเรียน	17
มาตรฐานการศึกษาด้านผู้บริหาร	19
คุณลักษณะของผู้บริหาร	19
บุคลิกภาพของผู้บริหาร.....	21
ภาวะผู้นำ.....	23
คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร	24
มนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหาร.....	26
มาตรฐานการศึกษาด้านครู.....	27
คุณลักษณะของครูที่ดี	27
บุคลิกภาพของครู.....	30
ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน	34
คุณธรรมและจริยธรรมของครู	35
มนุษยสัมพันธ์ของครู	38

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
มาตรฐานการศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	40
ความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	40
โรงเรียนกับชุมชน	41
ความมุ่งหมายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	43
หลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	45
วิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	46
แนวคิดและทฤษฎีความคาดหวัง	48
ความหมายของความคาดหวัง	48
ทฤษฎีความคาดหวัง	50
ความสำคัญของความคาดหวัง	50
ลักษณะของความคาดหวัง	51
การกำหนดความคาดหวัง	52
การสนทนากลุ่ม	52
แนวคิดและความเป็นมาของการสนทนากลุ่ม	52
องค์ประกอบของการจัดสนทนากลุ่ม	53
ขั้นตอนการดำเนินการจัดกลุ่มสนทนากลุ่ม	56
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	57
กรอบแนวคิดพื้นฐานในการวิจัย	59
3 วิธีดำเนินการวิจัย	61
พื้นที่ที่ศึกษา	61
การเข้าสู่พื้นที่ที่ศึกษา	63
การศึกษาข้อมูล	65
ขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพ	67
การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล	70
4 การนำเสนอผลการวิจัย	72
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	72

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 บทสรุป ข้อเสนอเชิงทฤษฎี และข้อเสนอแนะ.....	89
สรุปผลการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา	90
ข้อเสนอแนะ.....	98
 บรรณานุกรม.....	 100
 ภาคผนวก	 107
ภาคผนวก ก	108
 ประวัติย่อผู้วิจัย	 115

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นเครื่องมือและหัวใจที่สำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพราะมนุษย์ถือเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทั้งปวง หากมนุษย์ได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพย่อมส่งผลไปถึงการพัฒนาในด้านต่างๆ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542: 2-4) ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคนเป็นจุดหมายหลัก โดยผ่านกระบวนการศึกษาหรือการเรียนรู้ที่เหมาะสมและเป็นพลวัต มุ่งให้การศึกษามีบทบาทในเชิงรุกมากขึ้นเพื่อให้การศึกษาเป็นพลังสร้างสรรค์พัฒนาคนและสังคมไทยสำหรับอนาคต โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขยายและยกระดับความรู้พื้นฐานให้กว้าง เพื่อพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของบุคคล ชุมชนและประเทศชาติและเพื่อสร้างศักยภาพของประเทศในการพึ่งพาตนเอง นอกจากนี้การศึกษายังเป็นกระบวนการของการพัฒนาคนตลอดชีวิต การศึกษาจึงมีความสำคัญและมีบทบาทต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ ฉะนั้นโรงเรียนหรือสถานศึกษาทุกแห่งต้องจัดการศึกษาให้ได้คุณภาพมาตรฐานที่ใกล้เคียงกันหรือเท่าเทียมกันทั้งประเทศผลของการศึกษาจึงจะสามารถแก้ปัญหาชาติได้อย่างแท้จริง

โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือชุมชนที่จะช่วยให้บุคคลพัฒนา เกิดความเจริญงอกงามทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และมีบทบาทสำคัญยิ่งในการปลูกฝังคุณภาพชีวิตให้แก่นักเรียน มีฐานะเป็นสถาบันและเป็นองค์กรหลักอย่างหนึ่งของสังคม โรงเรียนเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการและความจำเป็นของสังคม เพื่อรับใช้และให้บริการสังคมโดยตรง ปัจจุบันโรงเรียนได้กลายเป็นสถาบันที่สำคัญประจำสังคมที่ก้าวหน้า ทุกสังคมจะขาดโรงเรียนหรือสถานศึกษาไม่ได้ โรงเรียนนั้นเป็นองค์กรที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อให้รับภารกิจที่สำคัญคือ การพัฒนาคนทั้งคน (Human Development) ให้เป็นคนที่มีสมรรถนะ โรงเรียนตามหลักการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์จึงต้องเป็นโรงเรียนที่เต็มไปด้วยโอกาสในการเรียนรู้และการพัฒนาของเด็กหรือเยาวชนที่อยู่ในความรับผิดชอบของโรงเรียนนั้นๆ เต็มไปด้วยบรรยากาศของการเรียนรู้ คือการเป็นโรงเรียนที่เต็มไปด้วยสิ่งแวดล้อม บรรยากาศ กิจกรรมและโอกาส ตลอดจนสิ่งที่ส่งเสริม สนับสนุน ชักนำให้เด็กได้มีประสบการณ์ ให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง (อุทัย บุญประเสริฐ. 2540: 64)

การศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ โดยรัฐจะถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่ต้องจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนของตนให้ครบถ้วน เป็นการศึกษาในระดับที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐานสำหรับการดำรงตน และการเป็นพลเมืองดีของสังคมและประเทศชาติ โรงเรียนประถมศึกษาจึงเป็นองค์กรฐานล่างสุด

ของการจัดการศึกษา สังคมและชุมชนจึงมีความคาดหวังว่าโรงเรียนในยุคปฏิรูปการศึกษาจะเป็นองค์กรหลักในการสร้างความมั่นใจด้านคุณภาพและมาตรฐานในการจัดการศึกษาให้บังเกิดกับผลผลิตคือ ตัวผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ธีระเดช ขอสุข. 2544: 2) ภารกิจหรือบทบาทของโรงเรียนประถมศึกษาในนั้นมีลักษณะคล้ายบทบาทของสถาบันครอบครัวหรือบ้าน ซึ่งในอดีตบ้านมีบทบาทสำคัญยิ่งในการให้การศึกษา อบรม ฝึกฝนเด็กและเยาวชนโดยตรง แต่ปัจจุบันนี้สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก บ้านไม่สามารถรับภาระการให้การศึกษาอบรมแก่เด็กและเยาวชนได้มากดังเช่นที่เป็นอยู่แต่เดิม (อำรุง จันทวานิช. 2544: 5) โรงเรียนระดับประถมศึกษาจึงเข้ามามีบทบาทและรับภาระในการให้การศึกษา อบรม และฝึกฝนเยาวชน มีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาให้เด็กและเยาวชนมีสิ่งที่เป็นพื้นฐานที่จำเป็นของชีวิตและมีความเป็นพลเมืองดีของสังคม เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป โรงเรียนก็ต้องทำหน้าที่ตอบสนองสังคม ทั้งให้การศึกษา อบรม ฝึกฝน สืบทอดวัฒนธรรมอันดีงาม โดยให้การศึกษาเบื้องต้นที่เด็กและเยาวชนพึงได้รับ เสริมสร้างพัฒนาการของเด็ก ให้การศึกษาภาคบังคับแก่พลเมืองที่อยู่ในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ ให้ความรู้ ทักษะ และความสามารถ ในการประกอบสัมมาชีพที่เหมาะสมตามวัย เตรียมสมาชิกของสังคมให้เป็นสมาชิกสมบูรณ์แบบเหมาะสมแก่สภาพและความจำเป็นของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความเป็นอยู่ของชุมชน ที่สามารถทำให้เกิดความชัดเจน และความมั่นคงในอุดมคติของชุมชนเป็นกลไกสำคัญอันหนึ่งที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ประเวศ วะสี (2543: 60) กล่าวว่า ชุมชนที่เข้มแข็งคือชุมชนที่มีความสามารถบริหารจัดการตนเองได้อย่างต่อเนื่องและสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพื่อแก้ไขปัญหา ความยากจนและปัญหาอื่นๆ รวมทั้งสามารถเผชิญกับสภาวะวิกฤตต่างๆ ได้เป็นอย่างดี เปิดโรงเรียนสู่ชุมชน นำชุมชนสู่โรงเรียน มีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้กัน ลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็งจึงเปรียบเสมือนเป็นชุมชนแห่งความหวังที่สำคัญจำเป็นและสมควรเร่งพัฒนาให้เกิดขึ้นมากที่สุดในประเทศไทยขณะนี้

จากสภาพวิกฤตแห่งปัญหาชุมชนชนบทไทย ระบบการจัดการศึกษามีปัญหาสะสมมากมายจนจะไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ เสมือนสภาพดินที่แห้งแล้งที่ไม่อาจเพาะบ่มเมล็ดพันธุ์ทางปัญญาใดๆ ให้งอกงามขึ้นได้ รัฐจึงให้ความสำคัญแก่การจัดการศึกษาเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยแก้ไขปัญหาที่กำลังเกิดขึ้น ดังที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่กำหนดให้บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน จากเจตนารมณ์ดังกล่าวส่งผลให้เกิดพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 29 ระบุว่า ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา

สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความคาดหวังของชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหน่วยงานสำคัญที่มีหน้าที่หลักในการจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการจัดการศึกษาที่สามารถเข้าถึงชุมชนได้ทุกระดับทั่วภูมิภาคทั้งชุมชนในเมืองและชุมชนชนบท ปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีสถานศึกษาในสังกัด 32,879 แห่ง สถานศึกษาดังกล่าวนี้นับเป็นสถานศึกษาที่มีนักเรียนต่ำกว่า 120 คนลงมาเป็นจำนวนถึง 10,877 แห่ง และในจำนวนนี้เป็นสถานศึกษาที่มีขนาดเล็กมาก กล่าวคือมีนักเรียนต่ำกว่า 60 คนลงมาถึง 1,766 แห่ง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547: 1) ซึ่งสถานศึกษาขนาดเล็กเหล่านี้ส่วนใหญ่มีปัญหาสำคัญ 2 ประการ คือ

1. นักเรียนจากสถานศึกษาขนาดเล็กมีคุณภาพค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับสถานศึกษาขนาดใหญ่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนขาดความพร้อมทางด้านปัจจัย เช่น มีครูไม่ครบชั้นเรียน ขาดแคลนสื่อการเรียนการสอนและวัสดุอุปกรณ์โดยเฉพาะสื่อและเทคโนโลยีที่มีราคาแพง ทั้งนี้ เนื่องจากเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณส่วนใหญ่ใช้จำนวนนักเรียนเป็นเกณฑ์ในการจัดสรร

2. สถานศึกษาขนาดเล็กส่วนใหญ่มิมีจำนวนนักเรียนน้อยมาก อัตราครู : นักเรียน เท่ากับ 1 : 8-11 ซึ่งถือว่าต่ำมากเมื่อเทียบกับมาตรฐานที่กำหนดว่าอัตราครู : นักเรียนต้องเท่ากับ 1 : 25 ทั้งนี้ อาจมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น การขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ เนื่องจากเป็นการใช้บุคลากรสิ้นเปลือง จำนวนเด็กและเยาวชนในชุมชนที่อยู่ในวัยเรียนลดลง ผู้ปกครองนิยมส่งบุตรหลานเข้าไปเรียนโรงเรียนในเมือง ฯลฯ นอกจากนี้แล้วโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กอีกเป็นจำนวนมากที่ขาดแคลนครูที่มีความชำนาญเชี่ยวชาญเฉพาะทาง อาทิ ขาดครูวิชาภาษาอังกฤษและครูวิชาคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันครูที่สอนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในชนบทไม่ได้เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนจึงไม่สามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่อยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กได้นานมักจะมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนมาแล้วย้ายออกไปโรงเรียนอื่นหรือโรงเรียนในเมือง ซึ่งสาเหตุหนึ่งเป็นเพราะว่าครูไม่ใช่คนในชุมชนที่โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตั้งอยู่จึงไม่มีความรักและศรัทธาในท้องถิ่นของตน ไม่มีความผูกพันกับชุมชนที่โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตั้งอยู่

จากสภาพดังกล่าวข้างต้น เป็นสาเหตุที่ทำให้สังคมขาดความเชื่อมั่นและความเชื่อถือเกี่ยวกับคุณภาพในการจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก เช่น 1.ความเชื่อมั่นว่าโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กจะผลิตผู้จบการศึกษาที่มีความรู้ความสามารถ ทักษะ เจตคติ ค่านิยม คุณธรรมและคุณสมบัติต่างๆ ได้ครบถ้วนตามหลักสูตรและตามความคาดหวังของสังคมหรือไม่ 2. ปัจจัยและกระบวนการในการจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กจะมีมาตรฐานและมีความยั่งยืนในการคงสภาพการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่

จากเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน เพราะในลักษณะธรรมชาติของสังคมชนบทไทย โรงเรียนประถมศึกษาเป็นสถาบันการศึกษาที่กุมหัวใจคนทั้งตำบลเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่ ครูและโรงเรียนสามารถสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนได้ หากโรงเรียนมีความเข้าใจและเห็นความสำคัญของชุมชน จะนำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่โรงเรียนและชุมชนในระยะยาว มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิรูปการศึกษาที่จะจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทในชุมชนและสอดคล้องกับความต้องการ สภาพแวดล้อมของชุมชน เป็นการขับเคลื่อนพลังปัญญา พลังประสบการณ์ พลังทรัพยากรเข้าสู่โรงเรียน เพื่อให้สามารถเป็นโรงเรียนที่เติมฝันให้คนในชนบทหรือคนมีรายได้น้อยได้มีการศึกษาที่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี (ทักษิณ: ออนไลน์)

ซึ่งผลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะทำให้สามารถมั่นใจได้ว่าข้อมูลพื้นฐานเหล่านั้นมีความน่าเชื่อถือสอดคล้องและตรงกับความต้องการของบุคคลในท้องถิ่นอันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนและเป็นข้อมูลพื้นฐานที่เป็นประโยชน์ในการวางแผนการจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของชุมชน

คำถามการวิจัย

มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ เพื่อต้องการศึกษามาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน 4 ด้าน คือ 1. ด้านโรงเรียน 2. ด้านผู้บริหารโรงเรียน 3. ด้านครู 4. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเพื่อแสวงหาความรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน 4 ด้าน คือ 1. ด้านโรงเรียน 2. ด้านผู้บริหาร 3. ด้านครู 4. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ชุมชนและโรงเรียนที่เลือกศึกษาจึงเป็นชุมชนและโรงเรียนที่มีลักษณะเฉพาะที่จะให้ข้อมูลในการวิจัย คือ โรงเรียนวัดเขากลอยซึ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 120 คน ตั้งอยู่ในอำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสิ้นจำนวน 18 คน ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน

ผู้บริหารโรงเรียน 1 คน ครู 5 คน นักวิชาการชุมชน 1 คน ผู้นำชุมชน 2 คน
คณะกรรมการโรงเรียน 1 คน ผู้ปกครองนักเรียน 6 คน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

ผลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่เป็นประโยชน์ในการวางแผน
การจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กเพื่อให้ตรงกับความคาดหวังของชุมชน

ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยครั้งนี้ศึกษามาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก
ตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ดังนี้

1. โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กมีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 120 คน คือ
โรงเรียนวัดเขากลอย ตั้งอยู่ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
2. ศึกษามาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวัง
ของบุคคลในชุมชน 4 ด้าน คือ 1. ด้านโรงเรียน 2. ด้านผู้บริหารโรงเรียน 3. ด้านครู
4. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
3. ข้อมูลที่ได้จากวิธีการสังเกตและจดบันทึก การสัมภาษณ์ระดับลึก
การจัดกลุ่มสนทนา โดยผู้วิจัยเองจากบุคคลในชุมชนถือว่าเป็นความจริงที่เชื่อถือได้

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก** หมายถึง สถานศึกษาที่เปิดทำการสอนตั้งแต่
ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีจำนวนนักเรียน 120 คนลงมา
(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2548: 36) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
สงขลา เขต 2 อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

2. **ความคาดหวังของบุคคลในชุมชน** หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลในชุมชน
เกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก 4 ด้าน คือ 1.ด้านโรงเรียน
2. ด้านผู้บริหาร 3. ด้านครู 4. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

3. **มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก** หมายถึง องค์ประกอบ
ของการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก 4 ด้าน คือ

3.1 **มาตรฐานการศึกษาด้านโรงเรียน** หมายถึง สภาพอาคารเรียนอาคารประกอบ
สื่อการเรียนการสอน รวมถึงสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เหมาะสมและสอดคล้อง
กับเป้าหมายการศึกษาและความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

3.2 มาตรฐานการศึกษาด้านผู้บริหาร หมายถึง องค์ประกอบส่วนบุคคลของผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งประกอบไปด้วย บุคลิกภาพ ภาวะผู้นำ คุณธรรมจริยธรรม และมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลทั่วไป

3.3 มาตรฐานการศึกษาด้านครู หมายถึง องค์ประกอบส่วนบุคคลของครู ซึ่งประกอบไปด้วย บุคลิกภาพ ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน คุณธรรมจริยธรรม และมนุษยสัมพันธ์ของครู

3.4 มาตรฐานการศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง ความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นไปในทางสร้างสรรค์ อย่างตรงไปตรงมา

บทที่ 2

ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

การนำเสนอบทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่จะนำมาใช้ในการศึกษา
มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน
โดยจะนำเสนอเป็นสองส่วนด้วยกัน คือ

ส่วนที่หนึ่ง แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

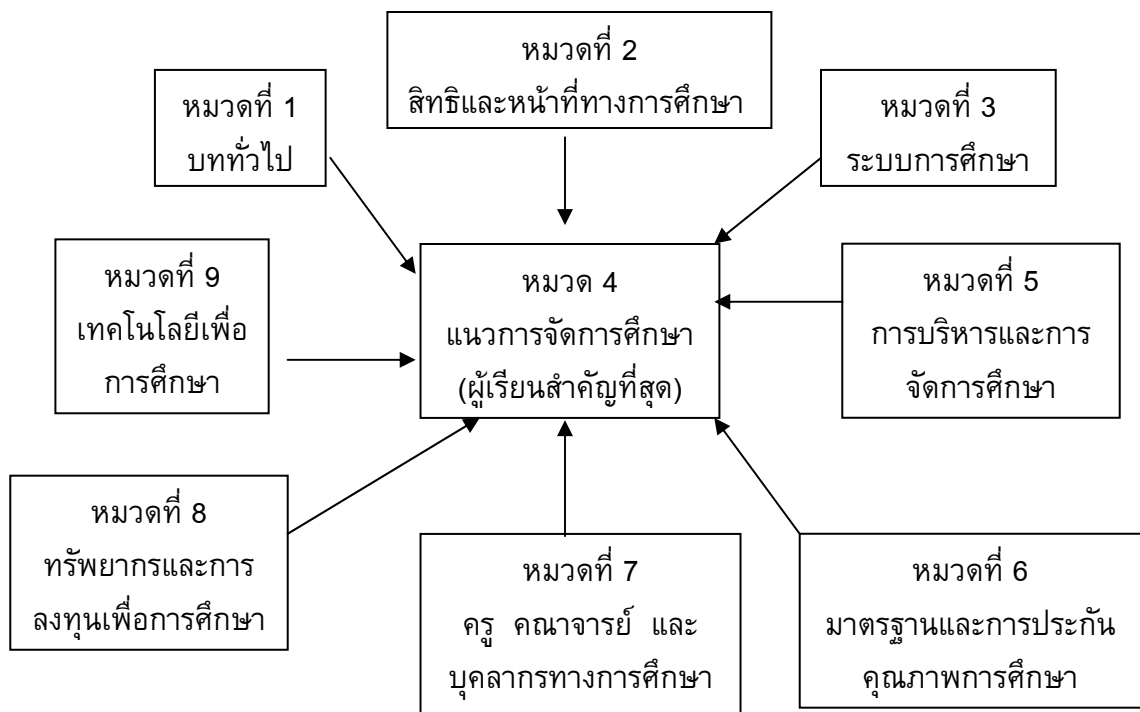
ส่วนที่สอง กรอบแนวคิดพื้นฐานในการวิจัย

ส่วนที่หนึ่ง แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานการศึกษาโรงเรียน
ประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน โดยในส่วนที่หนึ่งจะกล่าวถึง
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา
ขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน 4 ด้าน คือ 1. มาตรฐานการศึกษาด้านโรงเรียน .
2. มาตรฐานการศึกษาด้านผู้บริหาร 3. มาตรฐานการศึกษาด้านครู 4. มาตรฐานการศึกษา
ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน รวมทั้งเป็นการนำเสนอแนวคิดทฤษฎีความคาดหวัง
การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 81 ได้กำหนด
ให้มีกฎหมายแม่บททางการศึกษฉบับแรกของประเทศไทย คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
พ.ศ. 2542 บังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2542 มีผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษอันเป็นวาระ
แห่งชาติมีสาระสำคัญทั้งสิ้น 9 หมวด 78 มาตรา โดยเฉพาะหมวด 4 แนวการจัดการศึกษา
ที่ถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งทุกหมวดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
พ.ศ. 2542 จะมุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 หมวดโครงสร้างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

1.1 บทบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

บทบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 พอสรุปได้ดังนี้

หมวดที่ 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ เป็นการสรุปย่อหลักการสำคัญของแนวทางการปฏิรูปการศึกษาและกล่าวถึงความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาเพื่อเป็นการกำหนดกรอบของการดำเนินงานให้ยึดหลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

หมวดที่ 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา กล่าวถึงสิทธิของประชาชนที่จะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปีที่รัฐต้องจัดให้โดยไม่เว้นค่าใช้จ่าย กล่าวถึงสิทธิของบุคคลซึ่งมีความบกพร่องของร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ตลอดจนบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ หมวดสิทธินี้เป็นการเปิดขอบฟ้าใหม่ที่จะส่งเสริมให้บุคคล ชุมชน สถาบันสังคม สถาบันศาสนา องค์กรเอกชน และสถานประกอบการ มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและได้รับการสนับสนุนจากรัฐในหลายวิธี โดยต้องจัดการศึกษาให้ทุกคนมีสิทธิและโอกาสเสมอภาคกันในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หมวดที่ 3 ระบบการศึกษา กล่าวถึง ระบบการศึกษาใหม่ที่จัดไว้เพียง 2 ระดับการศึกษา คือ การศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับหลังการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เรียกว่าอุดมศึกษา และในแต่ละระดับสามารถจัดในรูปแบบการศึกษา 3 รูปแบบ คือ 1. การศึกษาในระบบ

2. การศึกษานอกระบบ 3. การศึกษาตามอัธยาศัย โดยให้มีระบบการเทียบโอนผลการเรียน
ได้ระหว่างรูปแบบต่างๆ ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี
ตามที่กระทรวงฯ จะกำหนด

หมวดที่ 4 แนวการจัดการศึกษา ซึ่งว่าด้วยหลักการ สาระและกระบวนการเรียนรู้
กล่าวถึงแนวการจัดการเรียนการสอน ที่จะต้อง "ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด" สาระของการเรียน
จะต้องเน้นเรื่องอะไรบ้างในแต่ละระดับและกระบวนการเรียนรู้ควรดำเนินการอย่างไร
วิธีการประเมินผลควรทำอย่างไร หลักสูตรแกนกลางของการศึกษาขั้นพื้นฐานกับหลักสูตรท้องถิ่น
ประสานสอดคล้องกันอย่างไร

หมวดที่ 5 การบริหารและการจัดการศึกษา กล่าวถึงการจัดบทบาทหน้าที่ใหม่
ของกระบวนการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา
สถานศึกษามีการแบ่งบทบาทหน้าที่ระหว่างส่วนกลางกับเขตพื้นที่การศึกษาไว้ชัดเจน
กระทรวงใหม่นี้รวมงานกระทรวงศึกษาธิการเดิมงานของทบวงมหาวิทยาลัยและงานของสำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติและมุ่งเน้นให้มหาวิทยาลัยเป็นอิสระ

หมวดที่ 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา กล่าวถึงระบบ
การประกันคุณภาพการศึกษาที่มีทั้งระบบประกันคุณภาพภายในและระบบประกันคุณภาพภายนอก
ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพและขั้นตอนของการดำเนินงาน

หมวดที่ 7 ครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา กล่าวถึงระบบและ
กระบวนการผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน
โดยจัดให้มีกองทุนสำหรับการพัฒนา ให้มีองค์กรวิชาชีพครูเพื่อดูแลการออกใบอนุญาต
ประกอบวิชาชีพ มีองค์กรกลางบริหารบุคคล การกระจายอำนาจ การบริหาร และระบบ
เงินเดือนครู ตลอดจนกองทุนส่งเสริมครู คณาจารย์

หมวดที่ 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา หมวดนี้กล่าวถึงการจัดสรร
งบประมาณแบบใหม่ให้สถานศึกษาและแนวการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ

หมวดที่ 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา กล่าวถึงการลงทุนเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
เพื่อการศึกษา ระบบการพัฒนาและจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

บทเฉพาะกาล กล่าวถึงการจัดตั้งสำนักงานปฏิรูปการศึกษาและคณะกรรมการ
บริหารสำนักงานเพื่อทำงานเฉพาะกิจ 3 ปี เพื่อเสนอรูปแบบและพระราชบัญญัติระเบียบการบริหาร
กระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พระราชบัญญัติการบริหารบุคคล(ของครู) และเสนอแนะ
การปรับปรุงกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติฉบับนี้

จากสาระสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่เกี่ยวข้องกับการ
จัดการเรียนรู้นั้นทำให้ทราบได้ว่ามาตรฐานการศึกษาที่จะส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้
ให้ประสบผลสำเร็จ ได้แก่ สถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน หลักสูตรการเรียนรู้ สื่อ
และแหล่งการเรียนรู้ ตลอดจนความร่วมมือศรัทธาจากผู้ปกครองและบุคคลในชุมชน

1.2 มาตราที่สำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

มาตราที่สำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ที่จะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียน

มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริม สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริม ศาสนา วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และใฝ่เรียนด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้

1. เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
2. ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 9 การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักดังนี้

1. มีเอกภาพด้านนโยบาย มีความหลากหลายในการปฏิบัติ
2. มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษา ทุกระดับและประเภทการศึกษา
4. มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู ณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครู ณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
5. ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆมาใช้ในการจัดการศึกษา
6. การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

มาตรา 11 บิดามารดา หรือผู้ปกครองมีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคลที่อยู่ในความดูแล ได้รับการศึกษาภาคบังคับตามมาตรา 17 และตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนได้รับการศึกษา นอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับ ตามความพร้อมของครอบครัว

มาตรา 12 นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็นและทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา
5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ
6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการแหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

มาตรา 27 และมาตรา 28 หลักสูตรการเรียนรู้ ให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลาง สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระหลักสูตรให้เหมาะสมกับชุมชน สังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพอย่างหลากหลายเพื่อมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงามและความรับผิดชอบต่อสังคม

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร

และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา
ระหว่างชุมชน

มาตรา 38 ในแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา ให้มีคณะกรรมการและสำนักงานการศึกษา
ศาสนาและวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
และสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา ส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ให้สามารถจัดการศึกษาสอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุน
การจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ
สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย

มาตรา 41 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่ง
หรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น

มาตรา 42 ให้กระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อม
ในการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและมีหน้าที่ในการประสานและส่งเสริม
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถจัดการศึกษา สอดคล้องกับนโยบายและได้มาตรฐาน
การศึกษารวมทั้งการเสนอแนะการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาขององค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น

มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในชุมชนให้มีส่วนร่วม
ในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคล
ดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุน
การจัดการศึกษา

1.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542

ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิรูปการเรียนรู้ : การศึกษา
ความรู้ตามการรับรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษา
แห่งชาติของครูโรงเรียนอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ผลการวิจัยพบว่า 1.ครูที่มีเพศ อายุ
ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน จำนวนวิชาที่สอน ระดับชั้นที่สอนที่แตกต่างกัน
ความรู้ตามการรับรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ.05 2. ครูที่ได้รับการอบรมตามโครงการบูรณาการจริยธรรมที่แตกต่างกัน
จะมีความรู้ตามการรับรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน โดยครูที่ได้รับการ
อบรมมากกว่าจะมีความรู้ตามการรับรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้มากกว่า

ภฤติยา เดชทวีสิทธิ์ (2546: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความรู้
ตามการรับรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการสอนของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน
การประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

พ.ศ. 2542 ผลการวิจัยพบว่า 1.ความรู้ตามการรับรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการสอนของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานครที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อยู่ในระดับดี 2. ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน จะมีความรู้ตามการรับรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการสอนของครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยจะต้องเน้นการศึกษาที่มีคุณภาพเพื่อทำให้ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวคนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ ทำให้เป็นคนที่รู้จักคิดวิเคราะห์ รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีจริยธรรม คุณธรรม รู้จักพึ่งตนเองและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.2543: 1)

จากความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของโลก ความต้องการในการพัฒนาคน ให้มีความรู้ความสามารถที่จะนำพาตนเองและประเทศชาติให้อยู่รอดปลอดภัยในสภาวะที่มีการแข่งขันกันอย่างรุนแรงและจากระบบการศึกษาไทยที่ด้อยคุณภาพ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อสร้างความมั่นใจว่าต่อไปนี้สถานศึกษาจะจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ สามารถพัฒนาคนที่จบการศึกษาให้มีคุณลักษณะตามที่ต้องการ ผู้วิจัยจึงต้องการที่จะทราบว่ามาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนเป็นอย่างไร โดยจะกล่าวถึงมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน 4 ด้าน ดังนี้ คือ

2.1 มาตรฐานการศึกษาด้านโรงเรียน

การศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับทุกคนในชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้พัฒนามาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อใช้เป็นกรอบในการประเมินคุณภาพภายนอก และเป็นแนวทางให้หน่วยงานและสถานศึกษามุ่งพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน ซึ่งสาระสำคัญของมาตรฐานการศึกษาในด้านโรงเรียน สรุปได้ดังนี้

มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีการจัดองค์กร/โครงสร้างและการบริหารงานอย่างเป็นระบบ ครบวงจร ให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา มีแผนการดำเนินงานของสถานศึกษา และตัวชี้วัดความสำเร็จ มีการปฏิบัติตามแผน ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม

มาตรฐานที่ 18 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดแก้ปัญหาและตัดสินใจ

แสวงหาคำตอบและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

มาตรฐานที่ 25 สถานศึกษามีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีหลักสูตรและเนื้อหาสาระของหลักสูตรที่เหมาะสม สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาและความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น

2.1.1 แนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่ดี

โรงเรียนประถมศึกษาที่ดี ควรมีลักษณะที่จะส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของเด็ก ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา นักการศึกษาหลายท่านได้เสนอแนวคิด เกี่ยวกับลักษณะของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่ดีไว้ต่างๆ กัน ดังนี้

คุณสมบัติที่ดีของโรงเรียนประถมศึกษาตามความคิดของ มาโนแลกซ์

(Manolakes.1965: 14) มีคุณสมบัติดังนี้

1. มีจุดมุ่งหมายอย่างชัดแจ้งแสดงถึงความผูกพันกับผู้เรียนและสังคม
2. รับผิดชอบเกินกว่าที่จะสอนเพียงทักษะพื้นฐาน
3. ใส่ใจที่จะพัฒนาอัตมโนทัศน์และบุคลิกภาพของเด็ก
4. ให้โอกาสแก่เด็กได้ปฏิบัติและมีประสบการณ์ในการเรียนรู้

ทักษะการอยู่ร่วมกัน

5. เคารพในเอกัตบุคล
6. สนับสนุนลักษณะสร้างสรรค์ของเด็ก
7. รับรู้และตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล
8. เชื่อมโยงประสบการณ์การเรียนรู้กับชีวิตจริงของเด็ก
9. เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
10. สนองความต้องการของเด็กที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากประสบการณ์ในบ้าน

และชุมชน

11. ถือว่าการวัดผลเป็นกิจกรรมต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของการเรียน
12. มีเสรีที่จะพัฒนาโปรแกรมการสอนเฉพาะของตน
13. ใช้เวลาของนักเรียนและบุคลากรให้คุ้มค่า และสอดคล้องกับ

ความมุ่งหมายของโปรแกรมการสอน

14. มีขนาดกว้างขวางและจัดระบบชั้นเรียนให้ได้ประโยชน์ทางการเรียนสูงสุด
15. จัดให้เด็กได้พัฒนาการเรียนรู้ไปจนสุดความสามารถ
16. เอาใจใส่ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการย้ายชั้นเรียนหรือโรงเรียน
17. รู้จักใช้บุคลากรให้ได้ประสิทธิภาพมากที่สุด
18. ขยายการบริการออกไปนอกห้องเรียนและนอกโรงเรียน
19. มีลักษณะเป็นผู้นำ
20. มีคณะบุคลากรที่มีคุณภาพ

21. มีบทบาทเป็นผู้นำชุมชนได้

ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2524: 292- 293) ยังได้กล่าวถึง โรงเรียนประถมศึกษาที่ดีว่า ต้องมีลักษณะดังนี้คือ มีอาคารและบริเวณดี มีสภาพแวดล้อมดี ปราศจากสิ่งรบกวน สามารถสนองความต้องการทางวิชาการของผู้เรียนตามที่คาดหมายไว้ สามารถสนองความต้องการในด้านการแสดงออกทางกิจกรรมได้ดี ประกอบด้วยคณะครูซึ่งมีเจตคติที่ดีต่อการศึกษารองเด็กโดยอุทิศเวลาให้แก่เด็กเป็นรายบุคคล มีบริการที่ดี ผู้บริหารโรงเรียนสนใจงานวิชาการและปรับปรุงโรงเรียนอยู่เสมอ มีความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียนดี มีการจัดสื่อการสอนและแหล่งวิชาที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ค้นคว้าได้กว้างขวางมีการอบรมและทดลองชีวิตความเป็นอยู่แบบประชาธิปไตย โดยการฝึกให้ผู้เรียนปกครองตนเองปลูกฝังเจตคติ และแนวความคิดในการใช้ทรัพยากรอย่างฉลาดแก่ผู้เรียน ส่งเสริมสุขภาพกาย สุขภาพจิต และความปลอดภัยในด้านส่วนตัวและสังคมรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ส่งเสริมขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงามให้แก่ผู้เรียน ตลอดจนเป็นศูนย์กลางแห่งชุมชนที่บริการด้านการศึกษา แก่เยาวชนและผู้ใหญ่ รวมทั้งการกระตุ้นให้ชุมชนรู้จักปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองด้วย

สมน อมรวิวัฒน์ (2526: 1) กล่าวว่า โรงเรียนประถมศึกษาเป็นแหล่งเสริมสร้าง ประสบการณ์และพัฒนาการให้แก่เด็กวัยประมาณ 6-12 ปี เป็นแหล่งสืบทอดวัฒนธรรมเป็นสถานที่ ปลูกฝังคุณธรรมและเป็นสื่อสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงครอบครัวกับสังคมให้ประสานกันสนิท โรงเรียนประถมศึกษาจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงบริการและโครงการที่จะทำให้การจัดการศึกษา มีลักษณะเป็นไปเพื่อเสริมสร้างคุณสมบัติและคุณภาพของชีวิตนักเรียน โรงเรียนมิได้จัดตั้งขึ้น เพื่อสอนหนังสืออย่างเดียวแต่โรงเรียนยังมีหน้าที่ที่จะจัดสิ่งแวดล้อม บรรยากาศและกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาการทุกด้านของเด็ก

บันลือ พุกกะวัน (2529 :165 –166) ได้เสนอแนวความคิดว่าโรงเรียนประถมศึกษา จะต้องมียาอาคารและบริเวณเพียงพอสำหรับการเล่นและการเกษตรกรรม สภาพแวดล้อมที่ดี ปราศจากสิ่งรบกวน สอนความต้องการและความสนใจของเด็ก ส่งเสริมสุขภาพพลานามัย และปลูกฝังทัศนคติที่ดีแก่เด็ก

มอชล์แมน (Mochilman 1995 :273) ได้ให้ข้อคิดว่า โรงเรียนประถมศึกษาที่ดี ควรจัดเพื่อสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและให้ความรู้ทางด้านสังคมแก่เด็กมากที่สุด รวมทั้งพยายามส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนได้พัฒนาบุคลิกภาพทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และศีลธรรม

กล่าวโดยสรุป โรงเรียนประถมศึกษาที่ดีจะมีลักษณะเฉพาะหลายประการ ซึ่งช่วยส่งเสริมประสบการณ์และพัฒนาการในด้านต่างๆ ของเด็ก ให้เป็นคนที่สมบูรณ์ ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ตลอดจนปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม ที่พึงประสงค์ด้วย

2.1.2 แนวทางในการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

แนวทางในการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาที่สถานศึกษา

จะนำไปใช้พัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ควรมีดังนี้ (กรมสามัญศึกษา. 2542 ก: 6-9)

1. การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา (Child-Centered Development)

เป็นแนวคิดที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ทั้งปวงยึดประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ การดำเนินงานต่างๆ ของสถานศึกษาต้องเป็นไปเพื่อคุณภาพของผู้เรียน สถานศึกษาต้องมีความเชื่อพื้นฐานว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ (All Can Learn) และพัฒนาได้ตลอดชีวิต การประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาจึงมุ่งเน้นความสามารถของสถานศึกษาในการจัดการให้คุณภาพของผู้เรียนได้มาตรฐานตามที่กำหนดเป็นสำคัญ

2. การใช้สถานศึกษาเป็นฐานในการบริหารจัดการ (School-Based

Management) เป็นแนวคิดที่มุ่งให้สถานศึกษามีอำนาจในการตัดสินใจบริหารการศึกษาได้ด้วยตนเองโดยมีคณะกรรมการสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ความมีอิสระคล่องตัวในการบริหารของสถานศึกษาจะทำให้สถานศึกษาสามารถสร้างผลผลิตที่มีคุณภาพ ดังนั้นในการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาจึงเป็นการแสดงความรับผิดชอบของสถานศึกษาในการระดมสรรพกำลังเสริมสร้างพลัง (Empowerment) ทั้งในสถานศึกษา ชุมชน และสังคม มาจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานตามที่กำหนด

3. การมีส่วนร่วมและการร่วมคิด ร่วมทำ (Participation and Collaboration)

เป็นแนวคิดที่มุ่งให้ทุกคน ทุกส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษา (All for Education) เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับทุกคนและสังคมโดยรวม (Education for All) การประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาจึงต้องมุ่งเน้นให้ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาและภายในสถานศึกษาเองต้องมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมและการร่วมคิด ร่วมทำของผู้บริหาร ครู และบุคลากรทุกคนเพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ มีความผูกพันที่จะมุ่งมั่น ร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาคุณภาพการศึกษา

4. การกระจายอำนาจทางการศึกษา (Decentralization of Education)

เป็นแนวคิดที่มุ่งกระจายอำนาจการจัดการศึกษาให้กับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการศึกษา (Stakeholders) ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้เรียนมากที่สุดคือ สถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชน ซึ่งจะทำให้เกิดความตระหนักในคุณประโยชน์ของการศึกษาจะทำให้เกิดความร่วมมือในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพในการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สถานศึกษาควรกระจายอำนาจในการตัดสินใจให้ฝ่าย หมวดหรือทีมงานในการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่หรือภารกิจตามที่ได้รับมอบหมาย

5. การแสดงความรับผิดชอบต่อที่ตรวจสอบได้ (Accountability) เป็นแนวคิดที่มุ่งให้

สถานศึกษาแสดงความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ในการจัดการศึกษา (Authorities) และการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้ได้มาตรฐานคุณภาพต่อผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน สังคมและหน่วยงาน

ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นหลักประกันและสร้างความเชื่อมั่นว่าสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนมีคุณภาพได้มาตรฐานตามที่กำหนด ดังนั้นในการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สถานศึกษาจะต้องแสดงความสามารถในการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งรายงานให้ผู้ปกครอง ชุมชน สังคม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบความก้าวหน้า

กล่าวโดยสรุปแนวทางในการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษามีอยู่ 5 ประการคือ 1. ต้องยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ 2. สถานศึกษามีอำนาจบริหารจัดการศึกษาได้อย่างคล่องตัวและมีอิสระ 3. การมีส่วนร่วมของชุมชน 4. มีการกระจายอำนาจทางการศึกษา 5. สถานศึกษาต้องมีการรายงานความก้าวหน้าในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ปกครอง ชุมชน สังคม ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ จากแนวทางในการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาทั้ง 5 ประการก็เป็นเครื่องยืนยันถึงความพร้อมและการเตรียมการของสถานศึกษาในการที่จะเร่งยกระดับและพัฒนาคุณภาพของตนเองเพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด อีกทั้งยังสามารถตรวจสอบการทำงานของสถานศึกษาได้อย่างโปร่งใสและชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมกันจัดการศึกษาได้อย่างเต็มที่

2.1.3 สภาพแวดล้อมในโรงเรียน

การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน นอกจากโรงเรียนจะมีอาคารเรียน อาคารประกอบแล้ว โรงเรียนต้องดำเนินการจัดการเกี่ยวกับอาคารและบริเวณโรงเรียนให้มีความเหมาะสมตามสัดส่วนของพื้นที่ ซึ่งโรงเรียนอาจออกแบบอาคารเรียนให้สามารถดัดแปลงแก้ไขเพิ่มเติมหรือให้เกิดประโยชน์ได้หลายอย่าง ในการจัดกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการเรียนการสอน หรือกิจกรรมอื่นๆ ที่ส่งเสริมการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้โรงเรียนควรให้ความสำคัญบริเวณพื้นที่สำหรับรับรองผู้ปกครองและผู้มาติดต่อประสานงานด้านต่างๆ กับโรงเรียน มีโต๊ะ เก้าอี้ จำนวนเหมาะสม จัดบรรยากาศให้มีความรู้สึกที่อบอุ่นเป็นกันเอง สะดวกรวดเร็วในการบริการซึ่งจะเป็นสิ่งที่เสริมสร้างความประทับใจกับผู้มาติดต่อตลอดไป

การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนนับว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ อารมณ สุวรรณपाल (2537: 70-118) กล่าวสรุปไว้ว่า การสร้างเสริมมนุษย์ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศชาติให้มีคุณค่าทางด้านความรู้ ความคิด คุณธรรม จริยธรรม ความอ่อนโยน ความเรียบง่ายนั้น เกิดขึ้นจากการสร้างสภาพแวดล้อมและการจัดบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ เป็นสำคัญ แม้ว่าจะมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องอีกมากมายแต่โดยขอบเขตความรับผิดชอบของโรงเรียนแล้ว จึงต้องเสริมสร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมให้มีความสะอาด ร่มรื่นสวยงามสงบเป็นธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยกล่อมเกลাজิตใจเยาวชนของชาติให้มีอารมณ์แจ่มใส จิตใจสะอาด รักความร่มรื่น รักสวยรักงาม เห็นคุณค่า เกิดความรู้สึกหวงแหนและรับผิดชอบต่อสังคม เป็นสถานที่จัดให้เด็กอยู่ร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกันอย่างมีความสุข สะดวกสบาย และปลอดภัย สภาพแวดล้อมจะมีทั้งสภาพภายในห้องเรียนและสภาพภายนอกห้องเรียน

ในการจัดอาคารสถานที่และการจัดสภาพแวดล้อมนอกจากจัดตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการแล้ว โรงเรียนควรจัดให้มีบรรยากาศการเรียนรู้ในโรงเรียนให้มีหลากหลาย เพราะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจะได้ผลดี ย่อมขึ้นอยู่กับบรรยากาศที่ผู้เรียนมีความคิดพึงพอใจที่จะเรียน มีความสนุกสนานสดชื่น มีสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนที่ร่มรื่น สวยงาม น่าอยู่ เป็นการเรียนตามสภาพธรรมชาติของเด็กเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายและมีคุณค่าในการดำรงชีวิต จัดกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียนให้เป็นอุทยานแห่งการเรียนรู้ อันจะเป็นการเสริมสร้างคุณภาพทางวิชาการ คุณธรรมจริยธรรม โดยมีการกำหนดงานดังนี้ (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. 2536 :10)

1. จัดตั้งศูนย์ข่าวสารและสารสนเทศในโรงเรียนให้ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ
2. จัดการเรียนการสอนและกิจกรรมนักเรียน ตลอดจนมีการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างบรรยากาศแบบประชาธิปไตย ให้นักเรียนคิดเป็นทำเป็น และสามารถทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มได้เพื่อให้เกิดความสนุกสนานในการเรียน
3. จัดให้มีบรรยากาศทางวิชาการภายในโรงเรียน โดยจัดให้มีศูนย์สื่อ ศูนย์ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองและห้องสมุดเปิด เพื่อให้นักเรียนมีอิสระในการเรียนด้วยตนเอง
4. จัดให้มีมุมนิทรรศการ พิพิธภัณฑ์ทางการศึกษา และภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. จัดให้มีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทั้งภายในห้องเรียน นอกห้องเรียนรวมทั้งบริเวณโรงเรียนโดยทั่วไปให้มีความร่มรื่น สวยงาม น่าอยู่ มีการจัดบริการสถานที่และสวนสุขภาพเพื่อการกีฬาและนันทนาการที่เหมาะสมและเพียงพอ โดยจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพในด้านต่างๆ ดังนี้

- 5.1 การจัดสวนหย่อม โดยจัดสวนที่ย่อส่วนธรรมชาติของพันธุ์ไม้ให้เล็กลง
- 5.2 การจัดสวนป่าธรรมชาติ ปลูกพันธุ์ไม้ที่โตเร็ว ให้ความร่มรื่นดี
- 5.3 การจัดสวนเกษตร การปลูกพืชผักสวนครัว ไม้ดอกไม้ประดับ พืชไร่ ไม้ผล โดยจัดทำเป็นแปลงฝึกปฏิบัติงานของนักเรียนและอีกส่วนหนึ่งจัดเป็นแปลงสาธิตให้นักเรียนรวมกลุ่มกันทำ โดยให้นักเรียนหลักเลียงการใช้สารเคมีหรือยาป้องกันกำจัดศัตรูพืชเพื่อจะได้ผักที่ปลอดภัย

- 5.4 การจัดสวนสมุนไพร
- 5.5 การจัดสวนสุขภาพ
- 5.6 การจัดสวนหนังสือ
- 5.7 การจัดแหล่งน้ำที่เอื้อต่อการสร้างบรรยากาศ เป็นการเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ในโรงเรียน ซึ่งจะช่วยชุบชีวิตให้สดชื่น ร่มรื่น แจ่มใส มีการเลี้ยงสัตว์น้ำ การปลูกพืชประดับในน้ำ

5.8 การประดับตกแต่งภายในตัวอาคาร เช่น ห้องพักรู โรงอาหาร ห้องสมุด ห้องประชุม ห้องสุขา ควรตกแต่งประดับด้วยพันธุ์ไม้ต่างๆ มีทั้งไม้เลื้อยและไม่ประดับ จัดตกแต่งให้ดูสะอาดตาและเรียบง่าย มีการเคลื่อนย้ายสับเปลี่ยนตามระยะเวลาที่เหมาะสม

6. จัดบรรยากาศที่สร้างความศรัทธา ความเลื่อมใสต่อโรงเรียน เช่น เมื่อก้าวเข้าประตูโรงเรียนควรมีสิ่งที่จะช่วยสร้างความศรัทธาเลื่อมใส สิ่งที่เหมาะสมที่สุด คือ จัดทำซุ้มบูชาพระพุทธรูป หรือธรรมชาติที่เสริมสร้างความประทับใจ เป็นต้น

7. จัดบรรยากาศแห่งความรัก ความอาทร ซึ่งจำเป็นต้องมีตั้งแต่เดินเข้าประตูโรงเรียนและออกจากประตูโรงเรียน เช่น จัดครูเวร ยืนต้อนรับนักเรียนที่เดินผ่านเข้าประตูโรงเรียน สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ต้องยิ้มแย้มแจ่มใสและรับการสวัสดีของนักเรียน ครูเวรเป็นตัวแทนของผู้บริหารโรงเรียนยืนต้อนรับการเข้าสู่โรงเรียนของนักเรียนและผู้ปกครอง

กล่าวสรุปได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน นอกจากโรงเรียนจะมีอาคารเรียน อาคารประกอบแล้วบริเวณโรงเรียนที่สวยงามถูกคุณลักษณะและห้องปฏิบัติการต่างๆ เช่น ห้องสมุด ห้องพยาบาล ห้องศิลปะและดนตรี ห้องพลานามัย สิ่งเหล่านี้เป็นการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อบรรยากาศในการเรียนของผู้เรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

2.2 มาตรฐานการศึกษาด้านผู้บริหาร

2.2.1 คุณลักษณะของผู้บริหาร

คุณลักษณะของผู้บริหาร หมายถึง สิ่งที่มีมาแต่กำเนิดส่วนหนึ่ง และเกิดจากการเรียนรู้อีกส่วนหนึ่ง ได้แก่ ความรู้ทั่วไป แรงจูงใจ ลักษณะนิสัย ภาพพจน์ที่มองเห็น บทบาททางสังคม ตลอดจนความชำนาญเฉพาะซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน ให้เกิดผลสำเร็จ ซึ่งคุณลักษณะที่มีอยู่ในตัวของผู้บริหารมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการบริหารเป็นอย่างยิ่ง

ผู้บริหารจะต้องมีบทบาทสำคัญต่อการปรับตัว ไม่หยุดนิ่ง ผู้บริหารต้องพยายามปรับปรุงรูปแบบการบริหารงานและการดำเนินงานต่างๆ ให้มีความคล่องตัวต่อการปฏิบัติงาน ผู้บริหารจะต้องเป็นนักพัฒนา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้เกิดสิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ

คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนที่ดี จะเอื้อให้สามารถปฏิบัติงานได้ผลสำเร็จ มีนักการศึกษาหลายท่านได้เสนอแนวคิดไว้หลายประการ ดังนี้

พนัส หันนาคินทร์ (2524 :63-67) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่สำคัญของผู้บริหารโรงเรียน จำแนกคุณลักษณะไว้ 2 ประการ คือ

1. คุณลักษณะส่วนตัว (Personal Qualifications) บุคคลที่ควรเป็นผู้บริหาร มีคุณสมบัติดังนี้

1.1 มีสุขภาพดี เพราะผู้บริหารต้องมีความอดทนทั้งกายและใจอยู่ตลอดเวลา แม้ว่าบุคคลนั้นจะมีความสามารถสักเพียงใด ถ้าสุขภาพไม่ดีความสามารถนั้นก็ไม่ใช่ประโยชน์แต่อย่างใด ไม่ว่าหน่วยงานใดการรับบุคลากรเข้ามาทำงานต้องคำนึงถึงสุขภาพเป็นอันดับแรก

1.2 มีความเฉลียวฉลาด ผู้บริหารต้องเป็นคนทันคนและที่สำคัญ ต้องทันผู้ใต้บังคับบัญชา อย่างไรก็ตามผู้บริหารควรมีประสบการณ์ด้วยเพราะประสบการณ์ทำให้เป็นคนฉลาดและทันคน

1.3 มีอารมณ์มั่นคง มีหลักการและเหตุผลในการแก้ปัญหา ไม่ใช่อารมณ์ เพราะการใช้อารมณ์ในการตัดสินใจย่อมสร้างความไม่ราบรื่นในการบริหารงาน

1.4 มีความประพฤติดี มีคุณธรรมสูง เพราะนอกจากผู้บริหารจะเป็นผู้นำในโรงเรียนแล้วยังเป็นผู้นำในชุมชนด้วย จึงควรเป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชนหรือสังคม

1.5 มีความสามารถในการแสดงออกซึ่งความคิด คือต้องพูดเป็น พูดได้ใจความและไม่คลาดเคลื่อนไปจากที่ตั้งใจไว้

1.6 คุณลักษณะอื่นๆ อันพึงประสงค์ เช่น ความไม่เห็นแก่ตัว ความรู้จักเกรงใจผู้อื่น ความมีไหวพริบ สิ่งเหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างให้ผู้บริหารเป็นบุคคลที่น่านับถือและน่าเลื่อมใสยิ่งขึ้น

2. คุณลักษณะทางวิชาการ (Professional Qualities) ผู้บริหารเป็นผู้ดูแลควบคุมกิจการต่างๆ ในโรงเรียน ดังนั้นนอกเหนือไปจากคุณสมบัติการเป็นผู้นำแล้ว ความรู้ทางวิชาการ และวิชาชีพก็เป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งสำหรับผู้บริหารด้วย ซึ่งคุณสมบัติทางวิชาการของผู้บริหารมีดังนี้

2.1 ความรู้ทางวิชาการ อันประกอบไปด้วยความรู้ดังต่อไปนี้

2.1.1 ความรู้ทางด้านวิชาการทั่วไป (General Education)

ผู้บริหารจำเป็นต้องทราบหลักทั่วไปของความรู้ต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการตรวจตรา ควบคุม ตลอดจนแนะนำแก่ครูจะได้กระทำโดยไม่ผิดพลาด

2.1.2 ความรู้ทางด้านวิชาชีพ (Professional Education) ได้แก่ ความรู้ที่จำเป็นในการบริหารในโรงเรียนและหลักการของการจัดการศึกษา เช่น

วิชาปรัชญาการศึกษา หลักการศึกษาระดับประถมหรือมัธยม วิชาที่ว่าการวัดผลการศึกษา จิตวิทยา

2.2 ประสบการณ์และระดับความรู้สูง ผู้บริหารที่ดีควรมีประสบการณ์

2.3 ได้รับการฝึกอบรมในระหว่างประจำงาน (In-service Education)

เพราะวิชาการและเทคนิคในการทำงานก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้า

อย่างไม่หยุดยั้ง ดังนั้นผู้บริหารจึงควรใส่ใจติดตามความเคลื่อนไหวทางด้านการศึกษา

โดยไม่หยุดยั้ง มีกิจกรรมหลายประเภทที่จะทำให้ผู้บริหารเป็นบุคคลที่ทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ เช่น

2.3.1 การอ่านหนังสือ

2.3.2 การสนทนาแลกเปลี่ยน

2.3.3 การประชุมทางวิชาการ การฟังปาฐกถา

2.3.4 การไปดูงาน

2.3.5 การเขียนบทความที่ต้องการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม

จากมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารสถานศึกษาไว้ ดังนี้ คือ

มาตรฐานที่ 19 ผู้บริหารมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี
โดยมีตัวบ่งชี้ 3 ข้อ ดังนี้

1. ผู้บริหารอุทิศตนให้กับการปฏิบัติงานในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง
2. ผู้บริหารมีความเมตตา กรุณา มีความรับผิดชอบ ยุติธรรม ซื่อสัตย์
3. ผู้บริหารมีการครองตนที่ดี ไม่มีหนี้สินล้นพ้นตัว ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข

สิ่งเสพติด

มาตรฐานที่ 20 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ
โดยมีตัวบ่งชี้ 3 ข้อ ดังนี้

1. ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง
2. ผู้บริหารมีความเป็นผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์และเป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง
3. ผู้บริหารมีความเป็นประชาธิปไตย

2.2.2 บุคลิกภาพของผู้บริหาร

บุคลิกภาพของผู้บริหาร หมายถึง คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา
ที่พึงประสงค์ ซึ่งเกี่ยวกับภาพลักษณ์สมรรถภาพทางร่างกาย อารมณ์ และพฤติกรรม ที่เป็นลักษณะ
นิสัยประจำตัวที่น่าเลื่อมใส น่าเคารพศรัทธา เป็นคุณลักษณะที่สำคัญของผู้บริหาร นักการศึกษาได้
ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่พึงประสงค์ด้านบุคลิกภาพไว้ ดังต่อไปนี้

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2534: 39-40) ได้จำแนกบุคลิกภาพของผู้บริหาร
โรงเรียนไว้ 3 ด้าน คือ

1. บุคลิกภาพทางด้านร่างกาย ประกอบด้วย รูปร่างหน้าตา ความมีชีวิตชีวา
ร่าเริง การแต่งกาย วาจา ท่าทางการวางตน สุขภาพ

2. บุคลิกภาพทางด้านจิตใจและอารมณ์ ประกอบด้วย อุดมการณ์
ความเชื่อมั่นในตนเอง ความเสียสละ ศรัทธา ความไว ความเห็นอกเห็นใจ ความมีพลัง อดทน
ขยัน กล้าหาญ กล้าพูดกล้าทำ ตื่นตัวอยู่เสมอ ความมีเมตตาจิต ยุติธรรม มีอารมณ์มั่นคง
มีอารมณ์ขัน มีวินัย

3. บุคลิกภาพทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย ความใจกว้าง
บริการช่วยเหลือ ฐานะทางเศรษฐกิจดีพอสมควร เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

ไว้ดังนี้

อรุณ รักธรรม (2537: 192-202) ได้กล่าวถึงบุคลิกภาพของผู้นำหรือผู้บริหารที่ดี

1. เป็นผู้มีความรู้
2. เป็นผู้มีความริเริ่ม
3. เป็นผู้มีความกล้าหาญ
4. เป็นผู้มีความเด็ดขาด
5. เป็นผู้มีความแนบเนียน มีกิริยาวาจาที่สุภาพเหมาะสม
6. เป็นผู้มีความยุติธรรม
7. เป็นผู้มีลักษณะท่าทางการแสดงออกที่ดี
8. เป็นผู้มีความอดทน
9. เป็นผู้มีความกระตือรือร้น
10. เป็นผู้ไม่เห็นแก่ตัว
11. เป็นผู้มีความตื่นตัวหรือระมัดระวังอยู่เสมอ
12. เป็นผู้มีความพินิจพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างมีเหตุผล
13. เป็นผู้มีความสงบเสถียร
14. เป็นผู้มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
15. เป็นผู้มีความจงรักภักดี
16. เป็นผู้มียุทธศาสตร์ สามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี

ประถม แสงสว่าง (2538: 79-82) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหาร

ที่พึงประสงค์ด้านบุคลิกภาพ ไว้ดังนี้

1. หนักแน่น
2. มือไหว
3. ใจพัฒนา
4. แสวงหาความคิดใหม่
5. ตั้งใจและทำจริง
6. ไม่ชิงหาแต่อาภิส
7. พึงความคิดของผู้อื่น
8. เร่งรีบกับงานที่ทำ
9. เป็นผู้นำองค์กร
10. อาจหาญต่อกรกับอุปสรรค
11. ไม่ถูกชักด้วยสอพลอ

จากบุคลิกภาพของผู้บริหารดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีบุคลิกภาพที่ดีทั้งทางร่างกาย ทางวาจา เช่น สมรรถภาพทางร่างกาย ลักษณะท่าทาง ท่าทีวาจา กิริยามารยาท การแต่งกาย และรู้จักวางตนให้เหมาะสมกับกาลเทศะ

2.2.3 ภาวะผู้นำ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้พัฒนามาตรฐานระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อใช้เป็นกรอบในการประเมินคุณภาพภายนอกและเป็นแนวทางให้สถานศึกษามุ่งพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ โดยได้กำหนดมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ไว้ดังนี้ คือ

มาตรฐานที่ 20 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ โดยมีตัวบ่งชี้ 3 ข้อ ดังนี้

1. ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง
2. ผู้บริหารมีความเป็นผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์และเป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง
3. ผู้บริหารมีความเป็นประชาธิปไตย

ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะจูงใจบุคลากรในสถานศึกษา เช่น ผู้สอน ผู้เรียน ผู้ร่วมงาน ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องในชุมชนหรือหน่วยงานอื่นปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ สำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ผู้นำต้องมีความสามารถในการที่จะเกี่ยวข้องหรือปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นให้ถูกต้องและได้ผลดี มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. ตัวผู้นำ มีคุณสมบัติภายในของตนเองเป็นจุดเริ่มต้นและเป็นแกนกลาง
2. ผู้ตาม มีคุณสมบัติที่สำคัญกับผู้ตาม
3. จุดหมาย คุณสมบัติที่สัมพันธ์กับจุดหมาย
4. หลักการและวิธีการ คุณสมบัติที่สัมพันธ์กับหลักการ และวิธีการให้สำเร็จ

ตามจุดหมาย

5. สิ่งที่จะทำ โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับสิ่งที่จะทำ
6. สถานการณ์ โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

กรีนเบิร์ก และบาร์รอน (วันชัย มีชาติ. 2544: 125-126: อ้างอิงจาก Greenberg; & Baron. 1993: 446) ได้สรุปคุณลักษณะของผู้นำที่มีความสำเร็จไว้ ดังนี้

1. แรงขับ (Drive) คือ ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จ ความทะเยอทะยาน มีพลัง ความริเริ่มและการกระทำที่ทุ่มเทแบบกัดไม่ปล่อย
2. ความซื่อสัตย์และมั่นคง (Honesty and Integrity) เป็นความเชื่อถือได้ เปิดกว้าง และมีความน่าไว้วางใจ
3. แรงจูงใจในความเป็นผู้นำ (Leadership Motivative) ความต้องการที่จะมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น และใช้อิทธิพลในการบรรลุวัตถุประสงค์

4. ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-Confidence) คือ ความเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถที่ตนเองมีอยู่ เป็นความรู้ถึงความสามารถของตนเอง

5. ความสามารถทางสติปัญญา (Cognitive Ability) ผู้นำจะมีความเฉลียวฉลาด มีไหวพริบปฏิภาณ มีความสามารถในการอธิบายและตีความข้อมูลจำนวนมาก สามารถมองภาพรวมจากข้อมูลจำนวนมากเข้าด้วยกัน

6. ความรู้ในงาน (Knowledge of the Business) ผู้นำจะต้องมีความรู้ในธุรกิจหรือกิจกรรมที่ปฏิบัติ ความรู้เกี่ยวกับกิจการของหน่วยงาน โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีในการทำงาน

7. ความยืดหยุ่น (Flexibility) ผู้นำจะต้องมีความสามารถในการปรับตัวให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ตาม หรือสอดคล้องกับสถานการณ์ต่างๆ

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำคือ รูปแบบของอิทธิพลระหว่างบุคคล (Interpersonal Influence) ให้ผู้อื่นยินยอมปฏิบัติตาม นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ รักเกียรติ รักศักดิ์ศรีในวิชาชีพ เป็นผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง พัฒนาการศึกษ และพัฒนาองค์กร มีความรับผิดชอบสูง พฤติกรรมที่แสดงออกเป็นที่ยอมรับและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ร่วมงานและบุคคลอื่น มีความเข้าใจและเห็นใจผู้อื่น สามารถนำตนเองและผู้ร่วมงานให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีความเปิดเผยตรงไปตรงมา สามารถชักจูงให้หมู่คณะปฏิบัติงานด้วยความร่วมมือประสานสัมพันธ์กัน เป็นผู้ให้กำลังใจและให้การยกย่องชมเชย ยอมรับในผลสำเร็จของเพื่อนร่วมงาน มีความเฉลียวฉลาดและมีไหวพริบสามารถประสานประโยชน์ของหน่วยงานได้เป็นอย่างดี เชื่อมั่นในตนเองและกล้าตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้อง จัดลำดับความสำคัญของงานได้ดี อดทนอดกลั้นเพื่อส่วนรวม

2.2.4 คุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหาร

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้พัฒนามาตรฐานระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อใช้เป็นกรอบในการประเมินคุณภาพภายนอกและเป็นแนวทางให้สถานศึกษามุ่งพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ โดยได้กำหนดมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ไว้ดังนี้ คือ

มาตรฐานที่ 19 ผู้บริหารมีคุณธรรมจริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 3 ข้อ ดังนี้

1. ผู้บริหารอุทิศตนให้กับการทำงานในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง
2. ผู้บริหารมีความเมตตา กรุณา มีความรับผิดชอบ ยุติธรรม ซื่อสัตย์
3. ผู้บริหารมีการครองตนที่ดี ไม่มีหนี้สินล้นพ้นตัว ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข

สิ่งเสพติด

ผู้บริหารโรงเรียนควรมีคุณธรรมจริยธรรมเป็นพื้นฐาน คือ

1. มีเมตตา กรุณา ต่อผู้ร่วมงานและผู้อื่น
2. มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน
3. ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้ร่วมงาน
4. มีความยุติธรรม มีเหตุผล และวางตัวเป็นกลางอย่างสม่ำเสมอ
5. มีความรักและห่วงใยผู้ร่วมงาน
6. ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ร่วมงานและผู้อื่น
7. ซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อหน่วยงานและผู้อื่น
8. มองโลกในแง่ดี
9. บริหารงานโดยยึดความสามารถ ความเสมอภาค ความมั่นคงและ

ความเป็นกลางทางการเมือง

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต. 2542: 54) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะด้านคุณธรรมสำหรับผู้บริหารว่า วิธีบริหารที่ดี คือ ธรรมาธิปไตยที่ใช้ทั้งพระเดชและพระคุณ ซึ่งทำให้ได้ทั้งคนและผลของงาน นักบริหารแบบธรรมาธิปไตยยึดหลักธรรมในการบริหารที่เรียกว่า พละ 4 ประการ คือ

1. ปัญญาพละ กำลังความรู้หรือความฉลาด
2. วิริยะพละ กำลังแห่งความเพียร
3. อดิทธิพละ กำลังการงานที่ไม่มีโทษหรือความสุจริต
4. สังคหพละ กำลังสงเคราะห์หรือมนุษยสัมพันธ์

สรุปได้ว่า พละหรือกำลังแห่งคุณธรรมทั้ง 4 ประการ ช่วยทำให้นักบริหารปฏิบัติหน้าที่อย่างมีคุณภาพ กล่าวคือ นักบริหารจะสามารถวางแผน จัดตั้งองค์กร แต่งตั้งบุคลากร อำนวยการและควบคุมได้ดี ต้องมีความฉลาด ขยัน สุจริต และมีมนุษยสัมพันธ์ ยึดมั่นคุณธรรมทั้ง 4 ข้อนี้ เพิ่มมากขึ้นเท่าใดก็ยิ่งทำให้งานมีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น

การเป็นผู้นำที่ดีนอกเหนือจากความสามารถด้านความรู้และสติปัญญาแล้วยังต้องยึดมั่นในคุณธรรมด้วย คุณธรรม ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับผู้ใต้บังคับบัญชา เมื่อนำมาใช้แล้วเกิดความร่วมมือร่วมใจขึ้นในโรงเรียน การดำเนินงานก็เป็นไปด้วยความราบรื่น รวดเร็วและเรียบร้อย

กล่าวโดยสรุปว่า คุณลักษณะของผู้บริหารซึ่งสามารถทำให้โรงเรียนมีมาตรฐาน มีความเจริญก้าวหน้า เป็นที่รู้จักและไว้วางใจในสายตาของประชาชนทั่วไปนอกจากความรู้ทางด้านวิชาการและวิชาชีพทางการบริหารแล้ว ควรมีจิตสำนึกเห็นคุณค่าของตนเองในการปฏิบัติภารกิจด้วยความรับผิดชอบสูง สิ่งนั้นคือ คุณธรรมจริยธรรม ดำรงตนอยู่ในหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริตให้ความเมตตากรุณาต่อเพื่อนร่วมงานและบุคคลอื่น เป็นแบบอย่างที่ดี มีจิตใจมั่นคงหนักแน่น อดทน ประพฤติตนโดยเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีความยุติธรรมและให้

ความเสมอภาคแก่ทุกคน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้การบริหารงานภายในโรงเรียนจะมีแต่สันติสุข บุคลากรทุกคนทำงานอย่างมีความสุขร่วมมือกันเสริมสร้างความเจริญให้แก่โรงเรียนซึ่งจะส่งผลถึงความเจริญของประเทศ

2.2.5 มนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหาร

มนุษยสัมพันธ์ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เป็นการสร้างความเข้าใจอันดีเพื่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน เกิดการริเริ่มสร้างสรรค์ และอยากให้ความร่วมมือประสานงานกันด้วยความจริงใจโดยมุ่งให้เกิดผลตามเป้าหมายของหน่วยงาน

มนุษยสัมพันธ์เป็นความสามารถในการเข้าใจหน่วยงานของผู้บริหารในการทำงานให้บรรลุผลโดยใช้กลุ่มและเสริมสร้างความร่วมมือซึ่งกันและกัน มีผู้ให้ความหมายของมนุษยสัมพันธ์ ไว้ดังนี้

พนัส หันนาคินทร์ (2526: 152) ได้ให้ความหมายของมนุษยสัมพันธ์ไว้ว่า มนุษยสัมพันธ์ หมายถึง ความสามารถที่บุคคลจะถ่ายทอดความรู้หรือความคิดไปยังผู้อื่น และในขณะเดียวกันก็สามารถที่จะเข้าใจความคิดและความรู้สึกจากผู้อื่นด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในกิจการที่บุคคลทั้งสองฝ่ายมีความเข้าใจร่วมกัน

บันลือ พฤษะวัน (2525: 32) ได้กล่าวถึงมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหาร ในฐานะผู้นำที่ดีว่า ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ได้แก่ มีความเข้าใจในหมู่คณะ มีความเห็นอกเห็นใจ รู้จักที่จะใช้ความถนัดตามความสามารถของแต่ละบุคคล สามารถติดต่อประสานงาน ทำความเข้าใจในหมู่คณะและบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ดี เพื่อให้เกิดพลังกลุ่มที่จะทำงานได้อย่างจริงจัง ความมีมนุษยสัมพันธ์ย่อมก่อให้เกิดความร่วมมือ มีน้ำใจต่อกัน เกิดอารมณ์ร่วมในการทำงานอย่างราบรื่น

วิจิตร อาวะกุล (2529: 25) ได้ให้ความหมายของมนุษยสัมพันธ์ไว้ว่า หมายถึง การครองใจคนเพื่อให้เกิดความพอใจ รักใคร่ ทำงานด้วยความเต็มใจ พอใจ และมีความสุข

รุ่งทิวา จักรกร (2536: 25) ได้ให้ทัศนะว่า คุณลักษณะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารโรงเรียนประกอบด้วยลักษณะต่างๆ สรุปได้ดังนี้ คือ ความเป็นกันเอง ความยิ้มแย้มแจ่มใส ความเสมอต้นเสมอปลาย รู้จักยกย่องชมเชย รู้จักรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น สามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และมีความยืดหยุ่น

สุพัทธา สุภาพ (2540: 82-85) กล่าวถึงเทคนิคการมีมนุษยสัมพันธ์ว่า คือ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา เพื่อให้เกิดความชอบพอศรัทธา รักใคร่นับถือ จงรักภักดี เต็มใจ พอใจที่จะทำงานตามเป้าหมายที่วางไว้ พอสรุปได้ดังนี้

1. การมีมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่ สุภาพอ่อนโยน มีน้ำใจ ยิ้มแย้มแจ่มใส จริงใจ ร่วมมือ อย่าทำตัวมีปัญหา คิดก่อนพูด ตรงต่อเวลา รู้จักหักทลาย ไม่โอ้อวด ไม่โกรธง่าย รับผิดชอบ เคารพผู้อื่น ไม่เห็นใครดีกว่าไม่ได้

2. มนุษย์สัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา ได้แก่ ให้เกียรติ ประนีประนอม ไม่ใช้อำนาจเกินไป ให้กำลังใจ เป็นกันเอง ความเป็นธรรม รับฟังข้อเสนอแนะ ไม่รับแต่ความชอบเพียงผู้เดียว มีศิลปะในการแก้ไขข้อบกพร่องให้ข่าวสารและให้โอกาสลูกน้องได้พัฒนาความสามารถ ส่งเสริมด้านสวัสดิการเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ ไม่หุเบา ไม่อคติ

3. มนุษย์สัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ได้แก่ เข้ากับเจ้านายได้ดี ทำงานที่นายสั่งอย่างมีประสิทธิภาพ เคารพยกย่องนายทั้งต่อหน้าและลับหลัง อดทนอดกลั้น รู้จักจังหวะเวลาในการเสนองานและนัดหมาย รู้จักเสนอแนะสิ่งที่เป็นประโยชน์ แก้ไขปัญหาเล็กๆ น้อยๆ เอง ไม่ทำสงครามเย็นหรือขู่ผู้บังคับบัญชา

4. มนุษย์สัมพันธ์กับบุคคลภายนอก ได้แก่ เป็นมิตร ยิ้มแย้มแจ่มใส ทำให้ประทับใจ มีศิลปะในการพูดการฟังหากถูกตำหนิก็นำไปปรับปรุง ยอมรับผิดและขอโทษ เมื่อทำผิด หาโอกาสที่เหมาะสมชี้แจงหรือไขข้อข้องใจหากบุคคลภายนอกเข้าใจผิด

สรุปได้ว่า มนุษย์สัมพันธ์ คือ พฤติกรรมอย่างหนึ่งในการบริหารงานเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน และทำให้การปฏิบัติงานประสบความสำเร็จ คุณลักษณะที่สำคัญด้านมนุษย์สัมพันธ์ของผู้บริหารโรงเรียนควรประกอบไปด้วยพฤติกรรม ดังนี้ มีความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักยกย่องผู้กระทำความดีให้ปรากฏ เป็นผู้มี ความสม่ำเสมอในการปฏิบัติตนต่อผู้อื่น ให้เกียรติและเคารพสิทธิของเพื่อนร่วมงาน ปฏิบัติตนต่อเพื่อนร่วมงานด้วยไมตรีจิต แสดงความเป็นกันเองกับเพื่อนร่วมงานและบุคคลทั่วไป ตอบสนองต่อความรู้สึกและท่าทีของผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม สนทนาปราศรัยอย่างฉันทมิตร เป็นกันเองกับบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

2.3 มาตรฐานการศึกษาด้านครู

2.3.1 คุณลักษณะของครูที่ดี

ครูผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน เพราะครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่นักเรียนโดยตรง มีความใกล้ชิดกับนักเรียน การสอนของครูเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะ สามารถคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น เห็นคุณค่าของการเรียนรู้ สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ครูจะต้องจัดการเรียนการสอนให้นักเรียน มีความรู้เพื่อให้สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข การจัดการเรียนการสอนของครูต้องใช้เทคนิควิธีการที่เหมาะสม มีความหลากหลายและควรต้องสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ให้กับผู้เรียนด้วย

นอกจากนี้ การศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาที่มุ่งวางรากฐานเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งในด้านคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ ความสามารถ ขั้นพื้นฐาน สามารถอ่านออกเขียนและคำนวณได้ ดังนั้นครูผู้ซึ่งจะเป็นแม่พิมพ์พ่อพิมพ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา ควรมีคุณลักษณะพิเศษตามที่นักการศึกษาได้สรุปคุณลักษณะของครู ไว้ดังนี้

ยอนท์ ชุ่มจิต (2530: 79) ได้สรุปตามทัศนะของบุคคลต่างๆ รวมทั้งผลการวิจัย ได้กล่าวว่า ครูที่ดีนั้นจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. บุคลิกภาพดี บุคลิกภาพที่ดีของครูในที่นี้ หมายถึง บุคลิกภาพทั้งกายและจิตใจ เช่น รูปร่างหน้าตาดี ทางทางสง่าผ่าเผย แต่งกายเรียบร้อย พุดจาไพเราะ นุ่มนวล สงบเสงี่ยม มีลักษณะเป็นผู้นำ น้ำเสียงชัดเจน เป็นต้น

2. คุณสมบัติส่วนตัวดี เช่น สติปัญญาดี มีความเฉลียวฉลาด มีวุฒิทางการศึกษาสูงสุดของแต่ละคน เพราะครูจะต้องเป็นคนที่มีความรู้ มีความรอบรู้ รู้กว้าง มีความแม่นยำในวิชาที่สอนและมีความเข้าใจในวิชาการด้านต่างๆ เป็นอย่างดี มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กระตือรือร้น มีสุขอนามัยดี เป็นต้น

3. ความสามารถในการสอนและการปกครอง หรืออาจพูดอีกนัยหนึ่งว่า สอนดีและปกครองนักเรียนได้ดี เช่น อธิบายได้แจ่มชัด เด็กปฏิบัติตามได้ สอนแล้วเด็กสามารถคิดแก้ปัญหาต่างๆ ได้ สอนสนุก ในด้านประสิทธิภาพการสอนของครู การสอนของครูจะประสบความสำเร็จได้ประสิทธิภาพการสอนของครูก็มีความสำคัญเพราะประสิทธิภาพจะเป็นตัวช่วยให้ครูมีความรอบคอบเกิดความชำนาญ รู้ซึ่งถึงพฤติกรรมของเด็กแต่ละคน สามารถเผชิญปัญหาและแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่จะเกิดขึ้นในระหว่างการเรียนรู้การสอนและสามารถปกครองนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัยตลอดเวลา เป็นต้น

4. ประพฤติดี เช่น ละเว้นการกระทำที่เป็นอบายมุขทั้งปวง กระทำแต่สิ่งที่เป็นกายสุจริต วาจาสุจริต และมโนสุจริต

5. มีจรรยาและมีคุณธรรมสูง เช่น ซื่อสัตย์ต่ออาชีพครู เสียสละ มีเมตตากรุณา ยุติธรรม มานะอดทน เป็นต้น

6. มนุษย์สัมพันธ์ดี กล่าวคือ มีธรรมาศัยไมตรีกับบุคคลทุกฝ่าย เช่น กับเพื่อนครู ผู้ปกครองนักเรียนและนักเรียน เป็นต้น

บรรเทา กิตติศักดิ์ (ม.ป.ป.: 2-3) ได้กล่าวว่า ครูดีต้องรับผิดชอบต่อห้องเรียน สร้างบรรยากาศที่น่ารื่นรมย์ในการเรียน ให้นักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้เป็นของตนเอง พัฒนาจุดประสงค์การเรียนรู้กับผู้เรียน สอนน่าสนใจ สอนสิ่งที่นักเรียนควรรู้

กัญญา อาชวรักษ์. (2548: 34) กล่าวว่า ครูเป็นบุคคลที่สำคัญที่จะทำให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ครูเป็นบุคลากรที่ทำให้การจัดการศึกษาบรรลุผลสำเร็จได้ ถ้าครูแต่ละคนมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน คือ สามารถผลิตกำลังคนที่มีคุณภาพให้แก่ประเทศชาติ แต่ถ้าครูไม่มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ผลผลิตที่ได้ก็จะปรากฏในทางตรงกันข้าม ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรให้ครูมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้การจัดการศึกษาสามารถบรรลุผลสำเร็จด้วยดี

คันเตอร์ (Cunter.1990: 244-259) กล่าวว่า ครูที่เชี่ยวชาญ หรืออาจจะเรียกว่า ครูที่มีทั้งพรสวรรค์ คงไม่มีสูตรสำเร็จที่จะทำให้ครูกลายเป็นคนดี รูปแบบการสอนก็คงจะไม่มีสูตร

สำเร็จ รูปแบบการสอนสามารถปรับได้ตามความต้องการ กระบวนการสอนจะต้องมีการปรับปรุง อยู่เสมอ คุณภาพการสอนขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของครู ส่วนหนึ่งของการตัดสินใจมุ่งสู่ตัวผู้เรียน และความต้องการของผู้เรียน ส่วนหนึ่งมุ่งสู่กระบวนการสอน ครูที่ดีจะต้องมีการสอนที่เหมาะสม และเกิดผลสำเร็จในการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้พัฒนามาตรฐานระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐานเพื่อใช้เป็นกรอบในการประเมินคุณภาพภายนอกและเป็นแนวทางให้สถานศึกษามุ่ง พัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพมาตรฐานด้านต่างๆ เพิ่มขึ้น เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 โดยได้กำหนดมาตรฐานที่ เกี่ยวข้องกับครู ไว้ดังนี้ คือ

มาตรฐานที่ 21 ครูมีวิญญานความเป็นครู มีคุณธรรมจริยธรรม

มาตรฐานที่ 22 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมี ประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มาตรฐานที่ 23 ครูมีความสามารถในการแสวงหาความรู้ คิดวิเคราะห์และ สร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

มาตรฐานที่ 24 ครูมีคุณวุฒิ / ความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบ และมีครูเพียงพอ

ในด้านเกณฑ์มาตรฐานในการพิจารณาขอยกย่องให้รางวัล ครูผู้สมควรได้รับการ ยกย่องให้รางวัลครูแห่งชาติ ครูต้นแบบ ครูแนวใหม่ และครูภูมิปัญญาไทยพิจารณาตามเกณฑ์ มาตรฐาน 7 ประการ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542: 25)

1. การครองตนของครู
2. การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
3. การมีความสามารถทางวิชาการ
4. การจัดการเรียนการสอน
5. การมีพัฒนาการของผู้เรียน
6. การพัฒนาโรงเรียน
7. การประสานงานกับชุมชน

สรุปได้ว่าคุณลักษณะของครูนั้นควรประกอบด้วย บุคลิกดีมีคุณลักษณะผู้นำ มีความรู้ ความคิดริเริ่ม มีความสามารถในการสอนการปกครองนักเรียน ความประพฤติดี มีมนุษยสัมพันธ์ กับทุกคนและที่สำคัญต้องมีจรรยาบรรณครู ครูจะต้องจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนมีความรู้ เพื่อที่สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข การจัดการเรียนการสอนของครูต้องใช้เทคนิค วิธีการที่เหมาะสม มีความหลากหลายและควรต้องสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม ที่พึงประสงค์ให้กับผู้เรียนด้วย

2.3.2 บุคลิกภาพของครู

ยนต์ ชุ่มจิต (2530: 154) กล่าวว่า บุคลิกภาพนั้นมีความสำคัญทั้งในด้านส่วนตัวและอาชีพการงานของบุคคล ในด้านส่วนตัวนั้นบุคคลใดมีบุคลิกภาพที่ดีย่อมเป็นที่ชื่นชอบของบุคคลที่พบเห็นและยินดีที่จะคบค้าสมาคมด้วย ทำให้บุคคลนั้นมีสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นๆ อย่างราบรื่น ส่วนในด้านอาชีพการงานนั้นบุคคลที่มีบุคลิกภาพดีย่อมประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานอย่างสูง เพราะทำให้เพื่อนร่วมงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วยมีความไว้วางใจ เลื่อมใสศรัทธา พร้อมทั้งจะให้การสนับสนุนทุกโอกาส ดังนั้นบุคคลที่มีบุคลิกภาพดีจึงมีความมั่นใจและพร้อมที่จะปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

งานทางด้านการสอนเป็นงานที่ต้องอาศัยผู้ประกอบวิชาชีพที่มีบุคลิกภาพดีเพราะครูต้องมีการพบปะสังสรรค์หรือมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลหลายฝ่าย นอกจากครูจะมีหน้าที่ในการสั่งสอนอบรมทางด้านวิชาการความรู้ทั่วไปแล้ว บุคลิกภาพของครูยังเป็นต้นแบบให้เด็กๆ ประพฤติปฏิบัติบางสิ่งบางอย่างตามไปโดยธรรมชาติ ดังนั้น หากครูเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดีในหลายๆ ด้านแล้วจะเป็นปัจจัยช่วยให้การสั่งสอนอบรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

บุคลิกภาพที่สำคัญของครู จำแนกเป็น 4 ด้าน ดังนี้ (ธีรศักดิ์ อัครบรร.2542 :86)

2.3.2.1 บุคลิกภาพทางกาย เป็นบุคลิกภาพที่สังเกตได้ง่าย และเป็นที่น่าปรากฏแก่บุคคลทั่วไป เป็นความประทับใจครั้งแรกที่เกิดขึ้นกับผู้พบเห็น บุคลิกภาพทางกาย มีดังนี้

2.3.2.1.1 รูปร่าง หน้าตา และผิวพรรณ บุคลิกภาพเหล่านี้เป็นมาโดยกำเนิด อาจแก้ไขได้ยากแต่ก็สามารถปรับปรุงพัฒนาได้ตามสมควร ผู้เป็นครูไม่ว่าจะรูปร่างเป็นอย่างไรที่สำคัญต้องมีความแข็งแรงกระฉับกระเฉง ปราศจากโรคภัย ไม่เป็นทาสสิ่งเสพติด ซึ่งจะทำให้ร่างกายทรุดโทรมและหน้าตาหม่นหมอง หน้าตาของครูนั้นต้องสะอาดแม้จะไม่สวยงามหรือหล่อเหลาก็ตาม ความสดใสของหน้าตาเกิดจากสภาพแวดล้อมอื่นๆ และมีปัจจัยอื่นมาประกอบด้วย เช่น ปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาทางสังคม ปัญหาสุขภาพ หรือปัญหาทางวิชาชีพครู ต้องแก้ปัญหาเหล่านั้นให้ลุล่วง ส่วนผิวพรรณนั้นไม่เป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพในสังคมไทย

2.3.2.1.2 การแต่งกาย การเสริมบุคลิกภาพที่สำคัญที่สุดคือการแต่งกายเพราะการแต่งกายช่วยกลบเกลื่อนรูปร่างหน้าตาและผิวพรรณได้ ช่วยทำให้รูปร่างหน้าตาและผิวพรรณดูดีนั่นเอง การแต่งกายของครูเป็นสิ่งที่นักเรียน ผู้ปกครอง และคนทั่วไปมองเห็น จึงมีผลต่อการสร้างเจตคติที่ดีต่อตัวครู การแต่งกายที่เหมาะสมกับบุคลิกภาพของครูควรคำนึงถึงเงื่อนไข ดังต่อไปนี้

1. แต่งกายให้เหมาะสมกับความนิยมของสังคมในโอกาสต่างๆ เช่น งานราตรีสโมสร งานเลี้ยงรับรอง งานมงคลสมรส และงานกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน เป็นต้น
2. แต่งกายเหมาะสมกับสถานที่ เช่น ศาสนสถาน สถานที่ราชการ สนามกีฬา เป็นต้น
3. แต่งกายที่เหมาะสมกับฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ คือ

ต้องแต่งกายให้เหมาะสมกับตำแหน่ง หน้าที่ บทบาทและวิชาที่สอนของแต่ละคน นอกจากนี้ครูต้องไม่แต่งหน้าหรือแต่งตัวเกินความจำเป็น

4. แต่งกายให้เหมาะสมกับสถานภาพ คำนี้ถึงเพศ วัย และ ผิวพรรณของแต่ละบุคคลด้วย เช่น สีและแบบของเสื้อผ้า รองเท้า และกระเป๋าถือ เป็นต้น

5. ความสะอาดของเครื่องแต่งกาย ทั้งเสื้อผ้าและรองเท้าไม่จำเป็นจะต้องมีราคาสูงนัก แต่จำเป็นจะต้องมีความสะอาดอยู่เสมอ

6. สวมเสื้อผ้าให้เหมาะสมกับรูปทรงและเรียบร้อยอยู่เสมอ

7. การเสริมสวยตามความจำเป็น ครูควรใช้เครื่องสำอางช่วยเสริมความงามเพียงพอเพื่อทำให้เกิดความเรียบร้อยแก่ร่างกาย ใช้เพื่อส่งเสริมให้มีบุคลิกภาพดีขึ้น

8. การใช้เครื่องประดับที่มีค่า ครูไม่ควรใช้ของมีค่า เช่น ทอง เพชร พลอยราคาแพง แต่ถ้าจำเป็นต้องใช้ต้องดูกาลเทศะ แม้ว่าเครื่องประดับมีค่าเป็นเครื่องส่งเสริมบุคลิกภาพ แต่ครูไม่จำเป็นต้องเสริมบุคลิกด้วยสิ่งเหล่านี้เสมอไป

2.3.2.1.3 กิริยามารยาท บุคลิกภาพด้านนี้เป็นความประพฤติและการปฏิบัติต่อบุคคลต่างๆในสังคมนั่นเอง กิริยามารยาทที่ดีก็คือ การวางตัวให้ถูกกาลเทศะเหมาะสมกับแต่ละบุคคลที่ปฏิสัมพันธ์ด้วย โดยมีความสุภาพเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุด กิริยามารยาทของครูนั้นอาจแบ่งแยกการแสดงออกต่อบุคคลต่างๆ ได้ 3 กลุ่ม คือ

1. บุคคลผู้มีศักดิ์สูงกว่า ได้แก่ ผู้บังคับบัญชา ครูผู้มีอาวุโสกว่า ตลอดจนผู้ปกครองนักเรียนทั่วไป ครูวางตัวโดยยึดแบบขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมไทยโดยเคร่งครัด การมีสัมมาคารวะ ไม่ตีตนเสมอท่าน รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน

2. ผู้มีศักดิ์เสมอกัน ได้แก่ เพื่อนครูด้วยกัน ตลอดจนเพื่อนฝูงต่างอาชีพหรือข้าราชการต่างสังกัด ครูควรวางตัวให้มีขอบเขต ไม่ล่วงล้ำสิทธิส่วนบุคคลของผู้อื่น และต้องระลึกไว้เสมอว่า กิริยาที่สุภาพต่อกันย่อมเป็นแบบแผนของการประพฤติที่ดี แต่ก็ไม่ต้องเคร่งครัดเป็นพิธีการอยู่ตลอดเวลาจนเป็นอุปสรรคต่อสัมพันธภาพ แต่ก็ต้องระวังไม่ให้ทำตัวเหนือกว่าด้วยเช่นกัน

3. ผู้มีศักดิ์ต่ำกว่า ได้แก่ ศิษย์ บุคลากรในโรงเรียน ตลอดจนเพื่อนครูที่อ่อนอาวุโสกว่า ครูควรวางตัวโดยให้ความเมตตาและเจตนาดี ไม่โอ้อวดหรือย้าสิทธิของตนว่าเหนือกว่า เพราะการสร้าง ความเคารพนั้นไม่ได้เกิดจากการประกาศศักดา

กิริยามารยาทที่ครูต้องปฏิบัติอยู่เสมอ นั้น ได้แก่ ความมีสัมมาคารวะต่อบุคคลทั่วไป การเจรจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพนุ่มนวลอ่อนหวานโดยเฉพาะกับศิษย์ การแสดงความเคารพ และการรับความเคารพด้วยการไหว้หรือวิธีอื่นๆที่เหมาะสมกับกาลเทศะ การเดิน การนั่ง การพูด การรับประทานอาหารที่ถูกต้องเหมาะสม สิ่งต่างๆเหล่านี้หากผู้ที่เป็นครูได้ฝึกหัดทำจนเป็นนิสัยแล้วจะช่วยเพิ่มบุคลิกภาพของตนเองได้

2.3.2.2 บุคลิกภาพทางสังคม เป็นบุคลิกภาพที่แสดงออกให้ผู้อื่นได้พบเห็น เช่นเดียวกับบุคลิกภาพทางกาย เพียงแต่บุคลิกภาพทางสังคมนั้นอาจมีผลมาจากบุคลิกภาพภายในของบุคคลนั้นๆ เป็นแรงขับที่สำคัญด้วย โดยเฉพาะค่านิยม ทศนคติ เจตคติ ตลอดจนคุณธรรม บุคลิกภาพทางสังคมของครู ได้แก่

2.3.2.2.1 มารยาทที่ดี มารยาทนอกจากเป็นบุคลิกภาพทางร่างกายแล้วยังเป็นบุคลิกภาพทางสังคมที่สำคัญที่สุดของครู การมีสัมมาคารวะ วาจาอ่อนหวาน พุดจาไพเราะ รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักทักทาย ฯลฯ ล้วนเป็นมารยาทที่เสริมให้บุคลิกภาพทางสังคมดีทั้งสิ้น

2.3.2.2.2 ความจริงใจ เป็นบุคลิกภาพที่สำคัญมากในการสอน ครูที่สอนอย่างจริงใจ จะมีความจริงใจน่าเชื่อถือไว้วางใจ นอกจากนี้ ความจริงใจช่วยให้ครูมีมิตรแท้ มีผู้ยากสนิทสนมด้วย คนที่เสแสร้งหรือปากกับใจไม่ตรงกันมักเป็นคนหลอกลวงเก่ง แต่ไม่มีใครที่จะหลอกทุกคนได้ตลอดเวลา คนไม่มีความจริงใจจึงไม่มีมิตร ไม่มีเพื่อนสนิทและไม่มีใครไว้วางใจ

2.3.2.2.3 ความรับผิดชอบ เป็นบุคลิกภาพที่ช่วยทำให้เป็นคนที่ได้รับ ความเชื่อถือจากบุคคลและสังคม ความรับผิดชอบเป็นการควบคุมตนเองให้ปฏิบัติหน้าที่ให้ได้ผลสำเร็จ ควบคุมพฤติกรรมของตนไม่ให้ทำผิดกฎเกณฑ์กติกาต่างๆ ทั้งขององค์กรและสังคม ฉะนั้นคนที่ไม่รับผิดชอบจึงไม่มีคนอยากคบค้าสมาคมด้วย ครูที่รับผิดชอบจะเป็นที่นับถือของศิษย์เสมอ

2.3.2.2.4 ความซื่อสัตย์ เป็นบุคลิกภาพที่ช่วยเสริมสร้างเกียรติยศและความเลื่อมใสให้กับบุคคลต่างๆ สำหรับครูนั้นความซื่อสัตย์ทำให้เป็นบุคคลดีเด่นและเป็นที่ยอมรับจากนักเรียน ผู้บังคับบัญชา พ่อแม่ผู้ปกครองของนักเรียนย่อมสบายใจและไว้วางใจที่จะฝากลูกไว้กับครูที่มีความซื่อสัตย์

2.3.2.2.5 การรู้จักผ่อนปรน เป็นบุคลิกภาพอย่างหนึ่งที่ช่วยรักษา น้ำใจและประสานความรู้สึกที่ดีต่อกัน การรู้จักผ่อนปรนให้แก่กันและกันในบางครั้งต้องจำยอมตามใจคนอื่นบ้างจะช่วยให้การทำงานร่วมกันประสบความสำเร็จ ประสพความราบรื่น การสอนอบรมศิษย์ไม่ใช้การแข่งขันเพื่อเอาชนะกันแต่เป็นการร่วมมือกันเพื่อประโยชน์แก่ศิษย์และสถานศึกษา เป็นการรับผิดชอบต่อร่วมกัน ฉะนั้นครูจึงควรรู้จักผ่อนปรนต่อเพื่อนครูด้วยกัน นอกจากนี้ การที่ครูมีบุคลิกภาพรู้จักผ่อนปรนทำให้นักเรียนมีความอบอุ่นที่จะใกล้ชิดกับครู

2.3.2.2.6 การเข้าร่วมพิธีการต่างๆ ในสังคม อาชีพครูจำเป็นต้องเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมมากมาย บางกิจกรรมอาจจัดเป็นทางการและมีพิธีรีตอง ครูต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามธรรมเนียมและจารีตของสังคมด้วย แม้พิธีกรรมต่างศาสนาในท้องถิ่นที่ครูไปสอนอยู่ งานสังคมบางครั้งถ้าไม่ได้รับเชิญก็ไม่ควรไปร่วมงาน การไปร่วมงานที่ได้รับเชิญ ครูต้องแต่งกายให้เหมาะสมกับงาน ต้องพยายามไปร่วมงานตามเวลาที่นัดหมาย การตรงต่อเวลาเป็นสิ่งสำคัญเมื่อไปถึงงานก็ควรพบปะเจ้าภาพหรือเจ้าของงานก่อน แต่ต้องระวังไม่ให้รบกวนเจ้าภาพมากนัก

2.3.2.3 บุคลิกภาพทางอารมณ์ เป็นบุคลิกภาพภายในที่อาจแสดงออกมาให้เห็นหรือไม่ก็ได้ อารมณ์บางด้านก็เป็นความลับของบุคคล เช่น อารมณ์โรแมนติก เป็นต้น บุคลิกภาพทางอารมณ์ของครู ได้แก่

2.3.2.3.1 อารมณ์ขัน อารมณ์ขันเป็นบุคลิกภาพด้านหนึ่งของครู ที่นักเรียนเห็นว่าสำคัญมาก การมีอารมณ์ขันช่วยให้การสอนสนุกสนาน เป็นศิลปะของการสอนประการหนึ่ง นอกจากนี้อารมณ์ขันยังช่วยให้ครูใช้สร้างบรรยากาศและสร้างความสนิทสนมกับผู้อื่นได้ง่าย

2.3.2.3.2 อารมณ์ดี เป็นบุคลิกภาพประการหนึ่งของครูที่ทำให้ครูเป็นคนน่ารัก นักเรียนมีความกล้าและพอใจที่จะเข้ามาปรึกษาปัญหาต่างๆ ของตน ครูที่มีอารมณ์ดีเสมอจะไม่เคร่งเครียดกับชีวิตและการทำงาน

2.3.2.3.3 อารมณ์เย็น เป็นบุคลิกภาพที่ช่วยให้ครูเป็นผู้นำคบค้าสมาคมด้วย ช่วยให้ครูมีความอดทนในการสั่งสอนนักเรียน ไม่รู้วามในการแก้ปัญหา การดูต่ำว่ากล่าวศิษย์จะเป็นไปโดยมีเหตุผลที่สมควร ช่วยให้ครูพูดจาไพเราะและสุภาพอยู่เสมอ

2.3.2.3.4 ความฉลาดทางอารมณ์ เป็นบุคลิกภาพทั้งทางด้านอารมณ์และสติปัญญา ครูที่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ดีจะได้เปรียบในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่ การงานตลอดจนการสมาคมกับผู้อื่น ความมั่นคงทางอารมณ์เป็นบุคลิกภาพที่สำคัญที่สุดของทุกอาชีพ โดยเฉพาะครูที่ต้องพบปะผู้คนจำนวนมาก

2.3.2.4 บุคลิกภาพทางสติปัญญา เป็นเรื่องเกี่ยวกับสมองของแต่ละบุคคล เซอร์ปัญญาเป็นเรื่องของพันธุกรรมที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ บุคคลใดจะโง่หรือฉลาด สติปัญญาจะดีเพียงใด เฉลียวฉลาดมากน้อยแค่ไหนก็ย่อมขึ้นอยู่กับสมองเป็นสำคัญ แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาและสิ่งแวดล้อมก็สามารถช่วยพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพของสติปัญญาได้ไม่น้อยพอสมควร บุคลิกภาพทางสติปัญญาของครูนั้นขึ้นอยู่กับว่าครูแต่ละคนว่าจะเลือกกิจกรรมในชีวิตประจำวันอย่างไร หากครูรู้จักค้นคว้าวิจัยหมั่นแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ ย่อมเป็นผู้ได้เปรียบในการแก้ปัญหาต่างๆ ครูต้องพยายามเข้าร่วมสมาคมทางวิชาชีพและวิชาการอยู่เสมอ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อสติปัญญา เช่น อ่านหนังสือ เล่นกีฬา ท่องเที่ยวตามพิพิธภัณฑ์หรืออุทยานแห่งชาติ ดูนิทรรศการต่างๆ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า บุคลิกภาพนั้นมีความสำคัญทั้งในด้านส่วนตัวและอาชีพ สำหรับผู้ประกอบวิชาชีพครูนั้นการมีบุคลิกภาพที่ดีย่อมเป็นที่ชื่นชมของลูกศิษย์ ของผู้ปกครอง และส่งผลให้ครูสามารถสร้างสัมพันธภาพกับสังคมได้อย่างง่ายดาย เพราะเป็นที่น่าเชื่อถือแก่ผู้พบเห็น ซึ่งนับเป็นบุคลิกภาพภายนอกที่ดี และในขณะเดียวกันอาชีพครูจะต้องเป็น "แม่แบบ" ให้กับสังคม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เป็นครูจะต้องมีบุคลิกภาพภายในที่งดงามด้วย

2.3.3 ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน

ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนของครูเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นของครูในการจัดการศึกษา นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงคุณลักษณะด้านการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวด 4 มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
 2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
 3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็นและทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
 4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา
 5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ
 6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ
- มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังต่อไปนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2544:12-13) ในมาตรฐานที่ 18 กล่าวว่า สถานศึกษาจัดกิจกรรมและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีตัวบ่งชี้ 9 ข้อ ดังนี้
1. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย เหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียน
 2. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ และคิดสร้างสรรค์
 3. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักศึกษาหาความรู้ แสวงหาคำตอบและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง
 4. มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยี และสื่อที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน
 5. มีการจัดกิจกรรมเพื่อฝึกและส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมของผู้เรียน

6. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาสุนทรียภาพอย่างครบถ้วนทั้งด้านดนตรี ศิลปะ และกีฬา
7. ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย การทำงานร่วมกับผู้อื่น และความรับผิดชอบต่อกลุ่มร่วมกัน
8. มีการประเมินพัฒนาการของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายและต่อเนื่อง
9. มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรักสถานศึกษาของตน และมีความกระตือรือร้นในการไปเรียน

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนของครูจะต้องจัดทำแผนการสอนได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาและบทเรียน สามารถปรับแผนการสอนได้เหมาะสมกับเนื้อหาและบทเรียน ประยุกต์นำความรู้มาถ่ายทอดได้ สอดแทรกความรู้ที่ทันสมัยต่อเหตุการณ์ พัฒนาการสอนให้สอดคล้องตามความสามารถและสนใจของผู้เรียน ใช้สื่อการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ สามารถกระตุ้นและใช้วิธีการให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ของการเรียนรู้ สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง มีการจัดสอนซ่อมเสริม

ครูยุคปฏิรูปการศึกษาต้องเป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สอนให้นักเรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุขได้ ดังนั้น ครูต้องแสดงบทบาทของครูใน 3 บทบาท คือ (ปิยฉัตร วิชะรังสรรค์.2546: 46)

1. ครูในฐานะผู้จัดการในการจัดสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ ได้แก่ การที่ครูจะต้องเป็นผู้สร้างสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้และการวางแผน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนพบจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ของตนเอง
2. ครูในฐานะของผู้อำนวยความสะดวกเพื่อการพัฒนาของแต่ละบุคคล คือ การที่ครูได้ช่วยให้นักเรียนแต่ละคนได้เรียนรู้ตามที่เขาต้องการ
3. ครูในฐานะตัวกลางของการมีมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่ การที่ครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในระหว่างครูกับนักเรียน ระหว่างนักเรียนแต่ละคน และระหว่างกลุ่มนักเรียน

สรุปได้ว่า ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนของครูประกอบด้วย การมีทักษะการสอน ความเข้าใจในหลักสูตรและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีศักยภาพในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดประเมินผลตามสภาพจริง และความสามารถในการปกครองชั้นเรียน

2.3.4 คุณธรรมและจริยธรรมของครู

มาตรฐานการศึกษาเพื่อประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.2544: 28) ในมาตรฐานที่ 21 กล่าวว่า ครูมีวิญญานความเป็นครู มีคุณธรรมจริยธรรม มีตัวบ่งชี้ 5 ข้อ ดังนี้

และเท่าเทียมกัน

1. ครูมีความเอื้ออาทร เข้าใจและเอาใจใส่ผู้เรียนทุกคนอย่างสม่ำเสมอ

2. ครูมีมนุษยสัมพันธ์ ควบคุมอารมณ์ได้ และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
3. ครูมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา อุทิศตนให้กับการพัฒนา

ผู้เรียน

4. ครูวางตนเหมาะสม เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านความประพฤติ บุคลิกภาพ
5. ครูมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพครู

2.3.4.1 คุณธรรมของครู

ประจักษ์ ประสานน้ำ (2541: 51-52) ได้กล่าวถึงคุณธรรมไว้ว่า "คุณธรรม" คือ ความดีงามในตัวบุคคล คุณธรรมเป็นสิ่งที่ได้มาจากการศึกษาและอบรมจิตใจเป็นเวลานานและจะต้องมีการประพฤติปฏิบัติเฉพาะสิ่งที่ดีงามติดต่อกันมาจนกลายเป็นความเคยชิน ผลรวมที่แสดงว่ามีคุณธรรม คือ ผู้มีคุณธรรมย่อมรู้ว่าอะไรควรไม่ควร ไม่ว่าจะพูดจะทำอะไรก็ย่อมจะพูดหรือทำในสิ่งดี ก่อให้เกิดประโยชน์และความคิดสร้างสรรค์แก่สังคมส่วนรวมของตน

ภาระหน้าที่ของครู คือการพัฒนาเยาวชนในทุกๆด้าน ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ครูจะต้องมีคุณธรรมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนา คุณธรรมของครู เป็นการกำหนดกรอบแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติของครูเพื่อให้ครูมีคุณค่าสมกับคำว่า "ครู" ซึ่งจะเป็นคุณค่าสำหรับตัวครูเองทั้งกับสังคมและบุคคลที่เกี่ยวข้อง คุณธรรมครู จำแนกได้ ดังนี้

1. มีความรู้เพียงพอและถูกต้องในระดับที่สอน
2. ฟังความคิดเห็นและเคารพเหตุผลของผู้อื่น
3. พิจารณาคูณค่าของนักเรียนแต่ละคนด้วยเหตุผล
4. ตัดสินหรือลงโทษนักเรียนอย่างมีเหตุผล
5. ยืดหยุ่นต่อปัญหาต่างๆ และแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี
6. มีความคิดริเริ่ม
7. นำวิธีการใหม่ๆ มาใช้ปรับปรุงการทำงานของตน
8. มีความยุติธรรม ไม่ลำเอียง
9. มีอารมณ์มั่นคงและสามารถควบคุมอารมณ์ของตนได้ตลอดเวลา
10. ไม่คิดแสวงหาผลประโยชน์ทางวัตถุเกินความจำเป็น
11. ซื่อสัตย์สุจริตและจริงใจ
12. ภูมิใจในความสำเร็จของตนเอง
13. ให้เกียรติแก่เพื่อนร่วมอาชีพและบุคคลทั่วไป
14. ไม่ดูหมิ่นศาสนาอื่น
15. มีความกรุณา สนใจเด็กเป็นรายบุคคล
16. รักษาความลับของศิษย์

17. เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือนักเรียนตามสมควร

18. เสียสละเพื่อประโยชน์ของสังคม

19. ไม่อาฆาตพยาบาทศัตรู

20. ให้ความไว้วางใจแก่เพื่อนร่วมงาน

คุณธรรมครูทั้ง 20 ประการนี้ ผู้เป็นครูจะต้องรู้จักหยิบยกมาใช้เพื่อเป็นมรรคผลไปสู่ความสำเร็จแห่งอาชีพ และที่สำคัญจะต้องนำมาใช้ควบคู่กันไปกับจริยธรรมของครูบนพื้นฐานแห่งอุดมคติและวิญญานของครู

2.3.4.2 จริยธรรมของครู

พระมหาอดิสร ธีรสีโล (2540: 69) ได้กล่าวถึงจริยธรรมของครูไว้ว่า

จริยธรรมของครู หมายถึง ความประพฤติ การกระทำ ตลอดจนความรู้สึกลึกซึ้งที่ต้องตั้งงามที่ควรปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ตน แก่ศิษย์ เพื่อนร่วมงาน และบุคคลทั่วไป ซึ่งจริยธรรมที่ควรปฏิบัติ มีดังนี้

1. การใฝ่หาสัจธรรม ถือว่าเป็นจริยธรรมพื้นฐานที่สำคัญที่สุด เป็นจริยธรรมที่เน้นการใฝ่หาความจริง โดยยึดมั่นกับกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและศรัทธาต่อการเข้าใจถึงความเป็นจริงของเรื่องราวต่างๆ สมควรส่งเสริมใช้เป็นตัวร่วมกับจริยธรรมตัวอื่นๆ ทุกตัว

2. การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา ถือว่าเป็นจริยธรรมที่เป็นข้อขยายของ "การใฝ่หาสัจธรรม" เน้นการปลูกฝังปัญญาให้เป็นผู้มีเหตุผล

3. เมตตา กรุณา ถือว่าเป็นจริยธรรมพื้นฐานที่สำคัญ เมื่อใช้ร่วมกับ "การใฝ่หาสัจธรรม" แล้วเป็นที่มาของจริยธรรมอื่นๆ ได้มาก ในการเสริมสร้างควรจะใช้ธรรมะทุกตัวที่กำหนดไว้ในพรหมวิหาร 4

4. สติ สัมปชัญญะ เป็นจริยธรรมที่เน้นการควบคุมตนเองให้มีความสุข ความพร้อม มีสภาพที่ตื่นตัวจับใจในการรับรู้ทางประสาทสัมผัสในการตัดสินใจ และในการกระทำพฤติกรรมอย่างเหมาะสม บนพื้นฐานแห่งการสำรวมรอบคอบ

5. ความไม่ประมาท เป็นจริยธรรมเสริม "สติ สัมปชัญญะ" ที่เน้นการพิจารณาสภาพแวดล้อม พิจารณาถึงผลที่ตามมาของการกระทำ หรือไม่กระทำพฤติกรรมต่างๆ แล้วดำเนินการวางแผน การจัดสถานการณ์ หรือการกระทำเพื่อให้บังเกิดผลที่ดีที่สุดอย่างเหมาะสม

6. ความซื่อสัตย์ สุจริต เป็นจริยธรรมที่เน้นความซื่อตรงต่อตนเอง หน้าที่การงาน คำมั่นสัญญา แบบแผนและกฎหมาย ความถูกต้องอันดีงาม

7. ความขยันหมั่นเพียร เป็นจริยธรรมที่ช่วยสร้างความสำเร็จในชีวิตควรใช้ร่วมกับปัญญาและจริยธรรมในหมวดอริยบท 4 ที่เน้นความเพียร ความมีใจจดจ่อและไตร่ตรอง การฝึกปฏิบัติควรเน้นการควบคุมตนเองด้วยตนเองอันเป็นที่มาของความมีระเบียบวินัย

8. หิริ โอตตปปะ คือ ความเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว และละอายใจเมื่อจะทำความชั่ว การฝึกปฏิบัติเน้นการควบคุม กาย วาจา และความคิด ให้มีความเหมาะสมถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า คุณธรรมและจริยธรรมของครู เป็นคุณลักษณะหรือองค์ประกอบที่สำคัญในความเป็นครูของผู้ประกอบวิชาชีพครู เพราะเป็นสิ่งที่เกื้อกูลและเป็นแนวปฏิบัติให้ครูปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ ทำให้เป็นที่เคารพของบุคคลและสังคม

2.3.5 มนุษยสัมพันธ์ของครู

การปฏิบัติหน้าที่ของครูจะต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับบุคคลมากมาย ตั้งแต่นักเรียน ผู้ปกครอง เพื่อนครู ผู้บังคับบัญชา บุคลากรในหน่วยงาน บุคลากรในชุมชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานอื่นๆ ที่ต้องเกี่ยวข้องด้วย ครูต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มบุคคลต่างๆ เพื่อประโยชน์ของนักเรียนและสถานศึกษา ถ้าครูไม่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลอื่นแล้วการเรียนการสอนย่อมจะไม่ได้ผลเท่าที่ควร นักเรียนก็ไม่ได้รับการศึกษาที่ดี ชุมชนก็ไม่มีการพัฒนาให้เจริญขึ้นได้ การมีมนุษยสัมพันธ์สำหรับครูนั้น สามารถจำแนกออกได้ ดังนี้ (วิจิตร อวาระกุล.2529: 81)

2.3.5.1 มนุษยสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

ครูกับนักเรียนเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกันมากที่สุด ในอดีตยกย่องให้ครูเป็นบิดา-มารดาคนที่ 2 ของศิษย์ ผู้ปกครองเมื่อส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียนก็ฝากความหวังไว้กับครู กล่าวคือ มอบภาระต่างๆ ในการอบรมดูแลลูกหลานของตนให้แก่ครู ดังนั้น ครูจึงควรปฏิบัติหน้าที่ของครูให้สมบูรณ์ที่สุด และควรสร้างมนุษยสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ให้แน่นแฟ้น ให้ศิษย์เกิดความประทับใจตลอดไป วิธีการที่ครูควรกระทำต่อนักเรียน คือ

1. สอนนักเรียนให้เกิดความรู้ความสามารถในวิชาการต่างๆ อย่างเต็มกำลังความสามารถของครู
2. สอนนักเรียนด้วยการทำให้บรรยากาศในการเรียนสนุกสนานแต่ได้สาระ
3. อบรมดูแลความประพฤติของนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย หรือกรอบของคุณธรรมไม่ปล่อยให้นักเรียนออกนอกกรอบของระเบียบวินัยหรือการกระทำชั่วด้วยประการทั้งปวง
4. ดูแลทุกข์สุขของนักเรียนอยู่เสมอ และพยายามหาทางช่วยเหลือ
5. เป็นที่ปรึกษาหารือ และช่วยแก้ปัญหาแก่นักเรียน

2.3.5.2 มนุษยสัมพันธ์ระหว่างครูกับครู

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับครูด้วยกัน มีความสำคัญต่อการสอนและการพัฒนาวิชาชีพครู เพราะครูที่ทำการสอนอยู่ในสถานศึกษาเดียวกันเปรียบเสมือนบุคคลที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน หากสมาชิกในครอบครัวเดียวกันมีความสามัคคีต่อกัน ย่อมเต็มใจที่จะรวมพลังกันทำกิจกรรมหรืองานต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปอย่างมีคุณภาพ ทั้งงานทางด้านการสอนและงานพัฒนาโรงเรียน เช่น

1. ร่วมมือกันอบรมสั่งสอนนักเรียนให้เป็นพลเมืองดีของชาติอย่างสม่ำเสมอ
2. ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในทางวิชาการ เช่น แนะนำการสอน แนะนำเอกสาร หรือแหล่งวิทยาการ
3. ช่วยเหลืองานส่วนตัวซึ่งกันและกันเท่าที่โอกาสจะอำนวย
4. ทำหน้าที่แทนกันเมื่อคราวจำเป็น
5. ให้กำลังใจในการทำงานซึ่งกันและกัน ซึ่งอาจจะแสดงออกในรูปของวาจา หรือการกระทำ
6. กระทำตนให้เป็นผู้ที่มีความสุขพอง่อนนุ่มต่อกัน ใช้กิริยาวาจาที่สุภาพต่อกัน

2.3.5.3 มนุษยสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้ปกครองหรือชุมชน

ผู้ปกครองนักเรียนนับว่าเป็นบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมการเรียนการสอนและการพัฒนาโรงเรียน โรงเรียนใดสามารถโน้มน้าวให้ผู้ปกครองนักเรียนเข้ามาใกล้ชิดกับโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอได้ โรงเรียนนั้นจะสามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว วิธีการที่ครูสามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองหรือชุมชนมีหลายวิธีด้วยกัน ได้แก่

1. แจ้งผลการเรียนหรือความเจริญก้าวหน้าของนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบเป็นระยะๆ
2. ติดต่อกับผู้ปกครองเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาของนักเรียนในกรณีที่นักเรียนมีปัญหาทางการเรียน ความประพฤติ สุขภาพหรืออื่นๆ
3. หาโอกาสเยี่ยมผู้ปกครองของนักเรียนเพื่อสร้างความคุ้นเคย เช่น เมื่อได้ข่าวการเจ็บป่วย หรือสมาชิกในครอบครัวถึงแก่กรรม เป็นต้น
4. เชิญผู้ปกครองมาร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน เช่น การแข่งขันกีฬาประจำปี งานแจกประกาศนียบัตร และงานชุมนุมศิษย์เก่า
5. เมื่อได้รับเชิญไปร่วมงานของผู้ปกครองนักเรียน ต้องหาโอกาสไปให้ได้ เช่น งานอุปสมบท งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ หรืองานมงคลสมรส เป็นต้น
6. ครูควรร่วมมือกันจัดกิจกรรมเพื่อการฝึกอาชีพ หรือส่งเสริมความรู้ให้ผู้ปกครองและประชาชนในท้องถิ่นบ้าง จะทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญของครูมากยิ่งขึ้น
7. เมื่อชุมชนร่วมมือกันจัดงานต่างๆ เช่น งานประจำปีของวัด หรืองานเทศกาลต่างๆ โรงเรียนควรให้ความร่วมมืออย่างสม่ำเสมอ
8. ทางโรงเรียนควรแจ้งข่าวสารต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ให้ผู้ปกครองทราบเป็นระยะๆ ซึ่งอาจจะส่งข่าวสารทางนักเรียน หรือติดประกาศตามที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า มนุษยสัมพันธ์เป็นองค์ประกอบสำคัญและเป็นประโยชน์แก่ครูทุกคนที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับการสร้างความสัมพันธ์กับนักเรียน เพื่อนร่วมงาน ผู้บริหาร บิดามารดา หรือผู้ปกครองนักเรียน และบุคคลอื่นๆ ในชุมชนที่ครูอาศัยอยู่ เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่

เป็นไปด้วยความราบรื่น ส่งผลต่อการพัฒนาการเรียนการสอนและพัฒนาโรงเรียนให้เจริญก้าวหน้า เป็นศูนย์กลางของการศึกษา และเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชนต่อไป

2.4 มาตรฐานการศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

2.4.1 ความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

โรงเรียนเป็นสถานศึกษาที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด ทั้งนี้เพราะโรงเรียนตั้งขึ้นในชุมชนเป็นสถานที่ให้การศึกษาแก่ประชาชนในชุมชนโรงเรียนไม่เพียงแต่เป็นสถานที่จัดการศึกษาอย่างมีระบบแบบแผนให้แก่เด็กเท่านั้น แต่โรงเรียนควรทำหน้าที่ให้ความรู้แก่คนในชุมชนด้วยเช่นกัน จากความสำคัญในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จึงมีผู้ให้ความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้หลายท่าน ดังนี้

อุไรวรรณ ห่วงสกุล (2539: 21) ให้ความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนว่า หมายถึง กระบวนการที่โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์และมีผลกระทบซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา ผลกระทบของโรงเรียนต่อชุมชน คือการจัดการศึกษาของโรงเรียนมีผลต่อคุณภาพของบุคคลในชุมชน ส่วนผลกระทบของชุมชนต่อโรงเรียนคือ ในการจัดการศึกษาจะได้ผลอย่างไรขึ้นอยู่กับความร่วมมือและการสนับสนุนของชุมชน ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจึงเป็นไปในลักษณะที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ร่วมมือกัน เพื่อให้การศึกษาดำเนินไปด้วยดี

พินิจดา วีระชาติ (2542: 44) ได้ให้ความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง การสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนก็เพื่อให้โรงเรียนรู้จักชุมชนดีขึ้นในแง่ที่สามารถค้นหาและใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษา และในเวลาเดียวกันก็ให้ชุมชนมีความรู้สึกที่ดีต่อโรงเรียน

นิรันดร์ ช่วยเจริญ (2543: 23) ได้ให้ความหมายของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้น หมายถึง วิธีการหรือกระบวนการดำเนินการใดๆ ที่เกิดจากความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้าใจและความรู้สึกที่ดีต่อกันเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ร่วมมือกันในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนและพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน

เตือนใจ แก้วประเสริฐ (2544: 16) ได้สรุปความหมายของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง วิธีการหรือกระบวนการดำเนินการใดๆ ที่เกิดจากความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้าใจและความรู้สึกที่ดีต่อกันเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ร่วมมือกันในการพัฒนาการศึกษาทำให้เกิดประโยชน์กับโรงเรียนและการดำเนินงานสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทิพพยา สุวรรณภูมิ (2544: 18) ได้สรุปความหมายของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง กระบวนการสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับชุมชนซึ่งเป็นความสัมพันธ์สองทางเพื่อให้ชุมชน ผู้ปกครองนักเรียนได้ทราบข่าวความเคลื่อนไหวทางการศึกษาของโรงเรียนเพื่อที่จะให้ความช่วยเหลือและเข้าใจการดำเนินงานและความต้องการของโรงเรียน

กล่าวโดยสรุป การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง การทำให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาให้ก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

2.4.2 โรงเรียนกับชุมชน

โรงเรียนกับชุมชนจะอยู่คู่กันเสมอ มีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับชุมชนและท้องถิ่น แหล่งชุมชนใดมีความหนาแน่นแหล่งชุมชนนั้นก็จะมีโรงเรียนตั้งอยู่ โรงเรียนจึงเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่จะคอยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนเป็นแหล่งที่ให้การศึกษาแก่ชุมชน มีหน้าที่รับใช้สังคมในด้านความรู้ คุณธรรม และวัฒนธรรม ซึ่งจะผลิตคนออกมาตามความต้องการของสังคมและประเทศชาติ ดังนั้นโรงเรียนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ ด้วยเหตุผลที่ อธิธิพร ศรีถาวร (2544: 19-20) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1. การศึกษาในโรงเรียนสัมพันธ์กับบุคคลในชุมชน เพราะโรงเรียนเป็นสถานที่ให้การศึกษาแก่นักเรียนซึ่งมาจากชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ และนักเรียนนำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โรงเรียนต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบุคคลอื่นรวมทั้งพ่อแม่ผู้ปกครองนักเรียน บุคคลในชุมชนก็จะดำรงชีวิตตามนักเรียนด้วยซึ่งก็ถือว่าโรงเรียนให้การศึกษาแก่บุคคลทางอ้อมนั่นเอง

2. เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม คือ ให้ประชาชนยอมรับว่าสถานศึกษาหรือโรงเรียนเป็นสถาบันของชุมชน เป็นสิ่งที่มีค่าของทุกคน เพราะโรงเรียนจะช่วยทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนดีขึ้น ดังนั้นประชาชนในชุมชนย่อมมีความรู้สึกในความเป็นเจ้าของร่วมกันและยินดีที่จะให้ความร่วมมือช่วยเหลือโรงเรียน ซึ่งอาจจะเป็นเงิน วัสดุสิ่งของ แรงงาน ตลอดจนจนถึงการให้ความคิดเห็นข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโรงเรียน

3. ทำให้ครู ผู้ปกครอง และประชาชนในชุมชนมีความเข้าใจอันดีต่อกัน ถ้าโรงเรียนกับชุมชนไม่มีความสัมพันธ์กันจะทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น โรงเรียนและครูถูกกล่าวหาหรือถูกตำหนิในสิ่งต่างๆ ที่ไม่เป็นเหตุผล

4. เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มคนที่เป็นปัญหาต่อการจัดการศึกษา ซึ่งในสภาพความเป็นจริงแล้วแต่ละแห่งในชุมชนมักจะมีผู้ที่ไม่เข้าใจการศึกษา ไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของโรงเรียน นอกจากนี้ยังไม่ให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนอีกด้วย ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะช่วยแก้ปัญหาเหล่านี้ได้

5. เพื่อปรับปรุงหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนให้เป็นไป

ตามความต้องการของชุมชน เพราะการเรียนการสอนมีความสัมพันธ์กับชีวิตของชุมชน จึงต้องอาศัยความร่วมมือ การนำเอาทรัพยากรต่างๆในชุมชนมาใช้ และต้องให้ผู้เรียน นำสิ่งที่ได้รับการเรียนรู้ไปใช้และเผยแพร่แก่ชุมชนได้

6. ทำให้โรงเรียนเกิดความรู้และเข้าใจชุมชนดีขึ้น ทั้งในด้านสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของชุมชน ทั้งนี้จะให้โรงเรียนร่วมแก้ปัญหาโดยปรับปรุงหลักสูตร ให้เหมาะสม

7. เพื่อใช้ทรัพยากรของชุมชนให้เป็นประโยชน์เพราะในชุมชนมีทรัพยากรต่างๆ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ บุคคล สถาบัน และวัฒนธรรมพื้นบ้านมากมายด้วยกัน ทรัพยากรเหล่านี้ ย่อมที่จะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในโรงเรียนได้

โรงเรียนเกิดขึ้นจากความต้องการและความจำเป็นในสังคม เพื่อรับใช้และบริการ สังคม โรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญในการเตรียมเยาวชนให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดี สามารถดำรงชีวิต อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สุรพันธ์ ยันทอง (2533: 13-14) ได้สรุปหน้าที่ของโรงเรียนไว้ ดังนี้

1. สอนและอบรมนักเรียนที่มาเรียน
2. จัดการศึกษานอกโรงเรียน
3. ให้บริการแก่ชุมชน

จะเห็นได้ว่าโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ตั้งขึ้นเพื่อให้การศึกษาแก่คน ในชุมชนและต้องทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน เพื่อนำความพัฒนามาสู่ชุมชน ดังนั้นโรงเรียนจึงมีความสำคัญต่อชุมชน เนื่องจากเหตุผลดังต่อไปนี้ นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2534: 26-27) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยเฉพาะโรงเรียนที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ กล่าวคือ

1. โรงเรียนเป็นแหล่งรวมวิชาการที่อำนวยความสะดวกในด้านการเรียนรู้ ของคนในชุมชน

2. โรงเรียนเป็นแหล่งผลิต พัฒนา และคัดเลือกสมาชิกที่ดีให้กับชุมชน
3. โรงเรียนเป็นแหล่งถ่ายทอดวัฒนธรรมของชุมชน
6. โรงเรียนเป็นศูนย์รวมของชุมชน กิจกรรมและบริการต่างๆ

เกิดขึ้นที่โรงเรียน

5. โรงเรียนเป็นหน่วยผลิตวิชาการใหม่ๆ ให้กับชุมชน
6. โรงเรียนตั้งขึ้นและอยู่ได้จากรายได้จากภาษีอากร และการสนับสนุน

จากประชาชน

7. โรงเรียนต้องการความสนับสนุนและอุปถัมภ์ในด้านต่างๆ จากประชาชน

เสาวนีย์ เลวลีย์ (2544: 51) ได้กล่าวถึงความสำคัญของโรงเรียนต่อชุมชน ดังนี้

1. โรงเรียนเป็นแหล่งคัดเลือกคนให้ชุมชน (School as a Sorting and Selecting Agency) เนื่องจากโรงเรียนตั้งขึ้นตามความต้องการของชุมชน โรงเรียนจึงมีหน้าที่รับผิดชอบพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถมากพอ โรงเรียนจึงปล่อยให้คนเหล่านั้นออกไปสู่ชุมชน

2. โรงเรียนเป็นแหล่งพัฒนาคนให้ชุมชน (School as a Socializing Agency) ในกระบวนการสังคมประกิต (Socializing Process) โรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงคน ซึ่งโรงเรียนจะจัดสิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่าให้ทุกวัย โรงเรียนจึงสามารถเปลี่ยนแปลงและหล่อหลอมพฤติกรรมของคนให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชนได้

3. โรงเรียนเป็นแหล่งรวมสาขาวิชาต่างๆ (Collecting of Disciplines) โรงเรียนเตรียมพร้อมที่จะจัดสิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่าให้แก่นักเรียนที่จะไปเป็นสมาชิกของชุมชน โรงเรียนมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาต่างๆ พอที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ชุมชน

4. โรงเรียนเป็นแหล่งถ่ายทอดวัฒนธรรม (School as a Culture Transmission Agency) วัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของชุมชน ทั้งชุมชนและโรงเรียนจึงต้องมีหน้าที่ฟื้นฟูและรักษา โดยแต่ละโรงเรียนจะได้รับมอบหมายจากชุมชนให้เป็นผู้ถ่ายทอดและฟื้นฟูวัฒนธรรมแก่เยาวชนของชุมชน

5. โรงเรียนเป็นศูนย์รวมของชุมชน (School as a Community Center) โรงเรียนเป็นสมบัติส่วนรวมของชุมชน มีอาคารสถานที่และบริเวณที่สามารถจะจัดเป็นที่ประชุมหรือประกอบพิธีต่างๆ ได้ เช่น จัดสัมมนา จัดงานประจำปี จัดพิธีแต่งงาน ตั้งค่ายลูกเสือชาวบ้าน ประกวดพืชผล เป็นต้น

6. โรงเรียนและชุมชนมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน เป็นจุดมุ่งหมายที่กำหนดอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งโดยวัฒนธรรมประเพณีและโดยสามัญสำนึกให้โรงเรียนและชุมชนมีจุดหมายและดำรงชีพในชุมชนอย่างเป็นปกติสุข

กล่าวโดยสรุป โรงเรียนกับชุมชนมีความสำคัญเกี่ยวข้งใกล้ชิดกันมาก เนื่องจากโรงเรียนเป็นสมบัติของชุมชน เป็นศูนย์รวมและเป็นแหล่งวิทยากร ตลอดจนเป็นแหล่งถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีแก่ชุมชน นอกจากนั้นโรงเรียนยังมีวิทยาการ มีครูอาจารย์ที่ให้ความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ตลอดจนจัดบริการชุมชนในด้านต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาชุมชน ดังนั้นโรงเรียนจึงมีส่วนสำคัญในการให้ความรู้แก่คนในชุมชน ควรส่งเสริมให้โรงเรียนเป็นแหล่งการเรียนรู้ของคนในชุมชนทุกเพศ ทุกวัยเพื่อที่คนในชุมชนจะได้ให้การยอมรับมีความศรัทธาและความรู้สึกที่ดีต่อโรงเรียน

2.4.3 ความมุ่งหมายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีความมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ในการจัดการศึกษาให้ได้ผลดีที่สุด และให้ผลที่ได้จากการศึกษานั้นเป็นประโยชน์ต่อชุมชนด้วย

ได้มีผู้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ดังนี้
จาร์ส นวลนิ่ม (2540: 274) ได้ให้ความมุ่งหมายในการสร้างความสัมพันธ์
ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ไว้ดังนี้

1. เพื่อต้องการให้ชุมชนได้ทราบการดำเนินงานความก้าวหน้า
และความเคลื่อนไหวของโรงเรียน
 2. เพื่อให้โรงเรียนได้ทราบข่าวความเคลื่อนไหวของชุมชนอันจะก่อให้เกิด
ประโยชน์กับโรงเรียน
 3. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจในความสำคัญของการศึกษา
และเกิดความรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของประชาชนที่ต้องสนใจและให้การสนับสนุนการศึกษา
 4. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนดูแลการศึกษาเพื่อประโยชน์แก่โรงเรียน
 5. เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการวางแผนเป้าหมายของการศึกษา
และการพัฒนาการเรียนการสอนของโรงเรียน
 6. เพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชน
หรือท้องถิ่นของโรงเรียนให้เกิดขึ้นโดยมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง
 7. เพื่อโรงเรียนจะได้เสนอความรู้ ความก้าวหน้า และแนวโน้มใหม่ๆ
ทางการศึกษาให้ชุมชนทราบ
 8. เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับสถาบันอื่นๆ
ในชุมชน เช่น วัด อำเภอ โรงงาน สำนักงาน
 9. เพื่อคลี่คลายข้อข้องใจ ช่วยทำให้ประชาชนเข้าใจโรงเรียนในแง่ดี
 10. เพื่อช่วยในการประเมินผล การดำเนินงานของโรงเรียนจากชุมชน
- พินิจดา วีระชาติ (2542: 51-52) กล่าวว่า การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน
มีความมุ่งหมาย สรุปได้ดังนี้

1. เพื่อสร้างเสริมสัมพันธภาพกับชุมชน เพราะสัมพันธภาพจะเป็นเครื่องมือ
เชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มาร่วมมือกันปฏิบัติการต่างๆ ที่มีอยู่ให้บรรลุจุดมุ่งหมาย
อันเดียวกันตามที่กำหนด
2. เพื่อสร้างเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของให้แก่ชุมชน เนื่องจากโรงเรียนเป็น
สาธารณสมบัติที่ชุมชนเป็นเจ้าของอยู่แล้ว หากแต่มอบหมายให้คณะครูเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ
ซึ่งมีครูใหญ่เป็นหัวหน้า
3. เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจการของโรงเรียน กิจการต่างๆ ของโรงเรียน
อาจแบ่งเป็นหลายประเภท เช่น การกำหนดความมุ่งหมายและนโยบาย กิจการเกี่ยวกับการบริหาร
โรงเรียนกิจการเกี่ยวกับการพัฒนาอาคารสถานที่ ตลอดจนการพัฒนาด้านวิชาการ เช่น หลักสูตร
เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานของโรงเรียนสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง
ในอันที่จะพัฒนาบุตรหลานของเขา

4. เพื่อฟื้นฟูและรักษาวัฒนธรรมของชุมชน ในชุมชนที่มีวัฒนธรรมประจำอยู่มากมาย ทั้งที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีและศาสนา วัฒนธรรมเหล่านี้เป็นเครื่องมือสร้างสรรค์ความดีของชุมชน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เป็นศูนย์รวมทางจิตใจและเป็นสัญลักษณ์ของชุมชน ชุมชนจะรักษาและหวงแหนอย่างยิ่งหากโรงเรียนทำการฟื้นฟูและถ่ายทอดให้แก่เยาวชน ชุมชนจะให้ความร่วมมือทุกประการเพราะชุมชนมองเห็นว่าโรงเรียนกระทำการเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง

5. เพื่อสร้างความกลมกลืนระหว่างบ้านกับโรงเรียน เป็นที่ยอมรับว่าโรงเรียนเป็นหน่วยงานของชุมชน ดำเนินงานพัฒนาคนสำหรับชุมชน โรงเรียนกับชุมชนจึงมีการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกันในทุกกรณี การดำรงชีพในชุมชนควรจะเป็นหลักสูตรของโรงเรียนปฏิบัติการต่างๆ ควรเป็นของชุมชน โรงเรียนเป็นเพียงสถานที่ฝึกหัดให้เท่านั้น

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่สำคัญก็คือ เป็นการสร้างประโยชน์ให้ทั้งทางบ้าน ทางโรงเรียนและชุมชน โดยให้ทุกฝ่ายมีความเข้าใจซึ่งกันและกันในการดำเนินงาน ความก้าวหน้าตลอดจนความเคลื่อนไหวด้านต่างๆ ของโรงเรียนกับชุมชน สามารถทำงานด้วยกันได้เป็นอย่างดีซึ่งจะเกิดผลดีกับทุกฝ่าย

2.4.4 หลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นงานที่โรงเรียนต้องออกไปหาชุมชนและนำชุมชนเข้าสู่โรงเรียน จึงจำเป็นต้องมีการวางแผนการดำเนินการอย่างรอบคอบและตั้งใจจริงเพื่อให้โรงเรียนและชุมชนเกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีผู้กล่าวถึงหลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้หลายท่าน เช่น

นิรันดร์ ช่วยเจริญ (254 : 35) ได้สรุปหลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ควรยึดหลักการสำคัญดังนี้

1. ต้องมีความบริสุทธิ์และตั้งใจจริงในการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมงานทุกด้าน
 2. ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนและรวมทั้งให้บริการต่างๆ แก่ชุมชนด้วย
 3. ต้องศึกษาและเรียนรู้วิถีชีวิตตลอดจนความเปลี่ยนแปลงและสิ่งแวดล้อมของชุมชนและสามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมในชุมชน
 4. ต้องยึดหลักมนุษยสัมพันธ์ตลอดจนดำเนินการทุกด้านอย่างมีประสิทธิภาพ
- เตือนใจ แก้วประเสริฐ (2544: 23) ได้สรุปหลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนควรยึดหลักในการปฏิบัติอย่างชัดเจนเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมงานทุกด้านและสามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพของแต่ละท้องถิ่นได้

ทิพทยา สุวรรณภูมิ (2544: 21) ได้สรุปหลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า หลักการสำคัญคือต้องมีความตั้งใจจริงบริสุทธิ์ใจ ตรงไปตรงมา การติดต่อกับชุมชนต้องมุ่งให้เกิดเจตคติที่ดี ดำเนินการต่อเนื่องตลอดเวลาทั้งในและนอกโรงเรียนสร้างความเข้าใจอันดีให้เกิดโดยทั่วไปไม่จำกัดเฉพาะกลุ่ม รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของประชาชนในชุมชน ให้เกียรติและยกย่องชุมชนที่ให้ความร่วมมืออย่างเท่าเทียมกัน และใช้หลักมนุษยสัมพันธ์ให้มีประสิทธิภาพโดยให้ประชาชนมีบทบาทมากที่สุด

ล่อ เกษสุวรรณ (2544: 21) ได้สรุปหลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า บุคลากรในโรงเรียนต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่อย่างละเอียดลึกซึ้งเพื่อที่จะสามารถปรับบทบาทให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน การดำเนินการต้องทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ ตรงไปตรงมาเป็นไปในทางสร้างสรรค์ มีความต่อเนื่อง มีวิธีการต่างๆ อย่างคล่องตัว ยืดหยุ่นได้ เหมาะสมกับสถานการณ์เวลาและโอกาส

กล่าวโดยสรุป การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก เพราะโรงเรียนต้องให้ความรู้เปลี่ยนแปลงความคิดและเจตคติของประชาชนให้มีความคิดเห็นคล้อยตาม ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยหลักในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ต้องใช้เวลาและความอดทน ประกอบกับโรงเรียนต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องมีการกำหนดเป้าหมาย การวางแผน การปฏิบัติงาน การประเมินผล เพื่อจะได้รู้ผลการปฏิบัติงานว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือมีปัญหาและอุปสรรคเพื่อหาวิธีการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค ถ้าโรงเรียนปฏิบัติตามวิธีการต่างๆ โครงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุจุดมุ่งหมายในที่สุด

2.4.5 วิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นหนทางหนึ่งที่จะนำไปสู่จุดหมายปลายทางของการศึกษา ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและยังทำให้โรงเรียนมีส่วนช่วยในการพัฒนาบุคคล พัฒนาชุมชน ตลอดทั้งชุมชนก็ได้มีส่วนร่วมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้สอดคล้องกับชีวิตจริงหรือเป็น "การศึกษาเพื่อชีวิต" แต่วิธีการดำเนินการนั้นแตกต่างกันไปตามความถนัดของผู้บริหารแต่ละคน ดังนั้นเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน จึงมีนักวิชาการเสนอแนะไว้ดังนี้

กิติมา ปรีดีดิolk (2532 : 252) ได้เสนอกิจกรรมที่โรงเรียนควรมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ได้แก่

1. กิจกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีในชุมชน เช่น การทอดกฐิน การบวชนาค การแต่งงาน เป็นต้น
2. กิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญของชาติ เช่นวันสตรีสากล วันแรงงานแห่งชาติ โดยจัดนิทรรศการหรือมีกิจกรรมอื่นๆ ร่วมด้วย

3. กิจกรรมทางศาสนา โรงเรียนอาจจะนำครูและนักเรียนไปร่วมกิจกรรมกับประชาชนในวันสำคัญทางศาสนา

4. กิจกรรมเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันฉัตรมงคล กิจกรรมที่ควรจัดได้แก่ การบำเพ็ญประโยชน์ในชุมชน

5. กิจกรรมพัฒนาความเป็นอยู่ในชุมชน ครูเป็นที่ปรึกษาหรือลงมือปฏิบัติบ้างในบางโอกาส

5. กิจกรรมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับศิษย์เก่าและผู้ปกครองนักเรียน

จากกิจกรรมดังกล่าวที่โรงเรียนควรมีส่วนร่วมกับชุมชน จะเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของไทย โดยครูและนักเรียนอาจเข้าไปมีบทบาทในการจัดหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินการกิจกรรมนั้นๆ เป็นการให้บุคคลในชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ในขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ซึ่งแสดงถึงสิ่งที่ดีงาม ความสามัคคี กลมเกลียวและขณะเดียวกันกิจกรรมดังกล่าวยังเป็นการช่วยพัฒนาชุมชนและสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับชุมชน เช่นกัน

นิรันดร์ ช่วยเจริญ (2543: 38-39) ได้สรุปวิธีสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมี 2 ประเด็น ใหญ่ๆ คือ

1. โดยการเปิดประตูโรงเรียนออกไปสู่ชุมชน อาจทำได้ด้วยการจัดเอกสารประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่างๆ ของโรงเรียน สารความรู้ วิชาการ วิทยาการใหม่ๆ ให้ชุมชนได้ทราบ หรือการจัดให้คณะครู นักเรียนออกไปร่วมกิจกรรมกับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมด้านการพัฒนาชุมชน อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต่างๆ หรือแม้แต่วิธีการให้ครูออกไปเยี่ยมเยียนผู้ปกครองนักเรียนที่บ้าน ก็เป็นวิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้อย่างดี

2. โดยการเปิดประตูให้ชุมชนเข้ามาสู่โรงเรียน อาจทำได้ด้วยการจัดโรงเรียนให้เป็นศูนย์วิทยาการต่างๆ ทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามาใช้อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อสนองกิจกรรมของชุมชนหรือแม้แต่การเชิญผู้นำในชุมชนมาร่วมเป็นกรรมการกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นก็เป็นวิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้อย่างดีเช่นกัน

โดยสรุปแล้ว การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นการจัดกิจกรรมที่ทั้งโรงเรียนและชุมชนต่างให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการจัดการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงอันจะก่อให้เกิดความพึงพอใจต่อกัน โรงเรียนพึงพอใจต่อการเข้าร่วมคิด ร่วมปรึกษาร่วมแสดงความคิดเห็น การเสียสละเวลา แรงกาย ทรัพย์สินต่างๆ ของผู้ปกครองหรือชุมชน ต่อโรงเรียน และชุมชนก็พึงพอใจต่อโรงเรียนที่ให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ต่อชุมชน เช่น ให้ความรู้ข่าวสาร สร้างความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานของโรงเรียน ให้คำปรึกษาหารือ

ให้บุคลากรในโรงเรียนมาร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ให้ใช้อาคารสถานที่ของโรงเรียน ซึ่งกิจกรรมหรือการปฏิบัติดังกล่าวจะทำให้โรงเรียนและชุมชนเกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน อันจะส่งผลให้โรงเรียนสามารถแสวงหาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเข้าร่วมจัด และพัฒนาการศึกษา ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพได้

3. แนวคิดและทฤษฎีความคาดหวัง

3.1 ความหมายของความคาดหวัง

ความคาดหวังเป็นลักษณะทางจิตวิทยา ซึ่งมีได้จำเพาะเจาะจงที่การกระทำ อย่างเดียวแต่จะรวมไปถึงแรงจูงใจ ความเชื่อ ความรู้สึก ทศนคติและค่านิยมอีกด้วย จากการศึกษา พบว่า มีผู้ให้ความหมายความคาดหวังไว้หลายท่าน ดังต่อไปนี้

สุณีย์ ชีรดากร (2525: 92) กล่าวว่า ความคาดหวัง คือ การทำนายเหตุการณ์ว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นบ้าง การคาดหวังจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่เราเคยมีประสบการณ์เดิมมาก่อน ในช่วงชีวิตจริงของบุคคลนั้นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงๆ มักจะไม่ตรงกันเสมอไปช่องว่างระหว่างสิ่งที่คาดหวังไว้กับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงๆ เรียก Discrepancy ซึ่งจะเป็นสิ่งเร้าที่ทำให้คนเกิดการตื่นตัวได้

สุรางค์ จันทน์เอม (2529: 55) ได้ให้ความหมายว่า ความคาดหวัง หมายถึง ความเชื่อว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งน่าจะเกิดขึ้น และสิ่งใดไม่น่าจะเกิดขึ้นความคาดหวังจะเกิดขึ้นตรงตามความเชื่อหรือการคาดการณ์ล่วงหน้าหรือไม่นั้นย่อมขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละคน หากความคาดหวังนั้นประสบความสำเร็จหรือถูกต้อง จะมีเจตคติที่ดีหรือมีความพึงพอใจต่อสิ่งนั้นแต่ถ้าความคาดหวังจากเป้าหมายไปสู่การปฏิบัติงานว่า หมายถึง ความคาดหวัง (ความเป็นไปได้) ที่ว่าถ้ามีความพยายามแล้วย่อมนำไปสู่การกระทำ แม้การกระทำที่เสร็จจะไม่บรรลุเป้าหมายเพราะงานยากเกินไปหรือประเมินค่าไม่เพียงพอหรือบุคคลขาดความชำนาญ

กรอส (เกศรา อุดลยพิจิตร. 2533: 68; อ้างอิงจาก Gross. ม.ป.ป.) ได้ให้ความหมายของความคาดหวังในบทบาทไว้ 2 นัย คือ

1. เป็นการทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้า โดยแสดงความรู้สึกรู้สึกหรือความเชื่อมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามีโอกาสเป็นจริงได้ในอนาคต
2. เป็นเกณฑ์มาตรฐานในการวัดผลการดำเนินบทบาทที่บุคคลนั้นดำรงตำแหน่งหนึ่งตำแหน่งใดอยู่ ในสถานการณ์ปกติหรือในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง

ซิล (จักรพันธ์ ตระการศาสตร์.2536: 41; อ้างอิงจาก Sils. ม.ป.ป.)

ได้ให้ความหมายของความคาดหวังในบทบาทเป็นการกระทำหรือคุณสมบัติต่างๆ ซึ่งผู้อยู่ในตำแหน่งต่างๆ ควรจะมี ผู้ได้ตำแหน่งไม่เพียงแต่แสดงพฤติกรรมตามบทบาทซึ่งสอดคล้องกับความคาดหวังของคนอื่นๆ ในสังคมทั่วไป ยังต้องแสดงบทบาทซึ่งทำให้การครอบครองตำแหน่งของตนเองคงอยู่ตลอดเวลา การที่จะแสดงบทบาทให้ประสบความสำเร็จ ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทที่คาดหวังกับความต้องการของบุคคลนั้น

เพชรี หาลาภ (2538: 10) ได้ให้ความหมายว่า ความคาดหวังเป็นความรู้สึก ความคิดเห็น การรับรู้ การตีความ หรือคาดการณ์ต่อสิ่งต่างๆ ที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เห็นเป็นประจักษ์ พฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลจะเป็นไปเพื่อการได้รับผลลัพธ์ตามที่คาดหวังไว้

เบญจา นิลาบุตร (2540: 10) ได้ให้ความหมายว่า ความคาดหวัง หมายถึง ความคิดเห็นและความต้องการของบุคคลที่คาดหวังว่าจะได้รับ

รักษพล วงษ์ม่วง (2540: 8) ได้ให้ความหมายว่า ความคาดหวัง หมายถึง ความคิดเห็นหรืออาการสิ่งที่คาดคิด หรือความหมายว่าจะกระทำได้ และปรารถนาจะไปให้ถึง เป้าหมายที่กำหนด

วิษุฒดา งามปลอด (2540: 10) ได้ให้ความหมายว่า ความคาดหวังว่า ความคาดหวังเป็นความคิดที่บุคคลมุ่งหวัง หรือคาดคะเนต่อบุคคลอื่นให้กระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ตนปรารถนาให้เป็นไป

ประเจต อำนาจ (2541: 37) ได้ให้ความหมายว่า ความคาดหวัง หมายถึง ความรู้สึก ความเชื่อ ความคาดหวัง คาดการณ์ล่วงหน้าของบุคคลที่มีความต้องการในสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยสิ่งนั้นอาจเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้ ความรู้สึก ความเชื่อ ความคาดหวังหรือการคาดการณ์อาจแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละคน

สุตารัตน์ แซ่ซี้ (2542: 7) ได้ให้ความหมาย ความคาดหวังว่าเป็นความคิดเห็นที่บุคคลมุ่งหวังหรือคาดคะเนต่อบุคคลอื่นให้กระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ตนปรารถนาให้เป็นไป

คลาส (อิทธิพล อัจฉริยะประสิทธิ์.2542: 10; อ้างอิงจาก Clay ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงความคาดหวัง ที่แรงกล้าว่าบางสิ่งบางอย่างจะเกิดขึ้นหรือเป็นความเชื่อมั่นบางอย่าง ควรจะเกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้น

เมอเรีย (บัณฑิต ทิตาภาค.2543: 22; อ้างอิงจาก Murray ม.ป.ป.) กล่าวว่า ความคาดหวัง (Expectation) หมายถึง ระดับผลงานที่บุคคลกำหนดหรือคาดหวังว่าจะทำได้ เพื่อให้บุคคลทำงานที่ตนเองเคยทำและความคาดหวังนั้นเป็นระดับที่บุคคลปรารถนาจะไปให้ถึง เป้าหมายที่กำหนดไว้ในการทำงานแต่ละครั้งและได้กล่าวถึงบทบาทที่คาดหวัง (Role expectation) ว่าหมายถึง ความคิดเห็นที่มีต่อบุคคลซึ่งอยู่ในตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ทั้งกระทำหรือไม่กระทำ ดังนั้น บทบาทที่คาดหวังนั้นจะออกมาในรูปของการกระทำที่บุคคลคิดว่าควรทำตามสิทธิหรือหน้าที่ ในตำแหน่งนั้นๆ ที่ตนครอบครองอยู่

จากแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ความคาดหวัง หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่คาดการณ์ล่วงหน้าหรือคาดคะเนต่อบุคคลอื่นให้กระทำในสิ่งที่ตนปรารถนาให้เป็นไปซึ่ง ความคาดหวังของแต่ละบุคคลอาจจะแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละคน

3.2 ทฤษฎีความคาดหวัง

ทฤษฎีความคาดหวังตามแนวคิดของ วลูม (Vroom.1964: 103) มีฐานคติของความเชื่อว่าพฤติกรรมของบุคคลเป็นผลมาจากการตัดสินใจเลือกกระหว่างทางเลือกต่างๆ และการเลือกหรือพฤติกรรมเหล่านั้นจะเป็นระบบที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการทางจิตอันได้แก่ การรับรู้ ความเชื่อ และเจตคติ โดยอธิบายถึงแรงจูงใจว่า เป็นความคาดหวังของบุคคลที่มีต่อความสามารถในการทำงานของตนและผลลัพธ์ที่ตนจะได้รับจากการทำงานนั้น นอกจากนี้เขายังให้พรรณนาที่เป็นรูปแบบของการจูงใจตามความคาดหวังว่าแรงจูงใจคือ ผลของความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ 3 ประการด้วยกันที่เรียกว่า "ทฤษฎี VIE" ดังนี้ (นรา สมประสงค์. 2536: 264)

1. การให้คุณค่า (Value) หมายถึงความรู้สึกทางบวกหรือลบที่บุคคลมีต่อผลลัพธ์ในการทำงาน เช่น ครูชื่นชอบกับการเป็นหัวหน้า การได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าจะมีคุณค่าสูงสำหรับเขา แสดงว่าให้คุณค่าสูงกับการเป็นหัวหน้า

2. การเชื่อมโยง (Instrumentality) หมายถึง การเชื่อมโยงการรับรู้ระหว่างงานกับผลตอบแทนที่ชื่นชอบที่จะได้รับ เช่น ครูชื่นชอบกับการที่ผู้บริหารชมเชยจึงเตรียมการสอนมาเป็นอย่างดี โดยเชื่อมโยงว่าถ้าผลการสอนของครูออกมาดี ผู้บริหารจะยกย่องชมเชยตนเอง แสดงว่ามีการเชื่อมโยงสูง

3. ความคาดหวัง (Expectancy) หมายถึง การที่บุคคลรับรู้ถึงความเป็นไปได้ที่ตนจะทำงานสำเร็จ เช่น การที่ครูเตรียมการสอนมาดีทำให้ครูรู้ว่าตนจะประสบความสำเร็จในการสอน แสดงว่ามีความคาดหวังสูง

สรุปได้ว่าทฤษฎีความคาดหวัง คือ พฤติกรรมของบุคคลที่เกิดจากการตัดสินใจเลือกและสิ่งที่เลือกจะสัมพันธ์กับจิตที่มีการรับรู้ ความเชื่อและเจตคติ ผลของจิตจึงออกมาในรูปของการให้คุณค่าต่อสิ่งที่คาดหวัง การเชื่อมโยงต่อกันและความคาดหวังที่เป็นไปได้

3.3 ความสำคัญของความคาดหวัง

จากการศึกษาพบว่านักวิชาการได้สรุปความสำคัญของความคาดหวังไว้ดังนี้ สติธย์ วงศ์สุวรรณ (2529: 514-518) ได้กล่าวว่า ถ้ามีผู้คาดหวังพฤติกรรมของบุคคลใดบุคคลหนึ่งไว้อย่างไร จะโน้มนำให้บุคคลนั้นแสดงพฤติกรรมออกมาใกล้เคียงหรือตรงกับที่มีผู้คาดหวังเอาไว้ แต่ทั้งนี้หมายถึงความคาดหวังนั้นตั้งไว้ใกล้เคียงกับความเป็นไปได้หรือความน่าจะเป็น

เคลลี (ประเจต อำนาจ. 2541: 29; อ้างอิงจาก Kelly ม.ป.ป.) ได้สรุปผล การค้นคว้าเกี่ยวกับอิทธิพลของความคาดหวังของบุคคลอื่นต่อการปฏิบัติงานไว้ว่า ความคาดหวังของบุคคลอื่นมีอิทธิพลต่อกำลังใจในการปฏิบัติงานของผู้ที่ได้รับความคาดหวังอย่างมาก

จากแนวคิดดังกล่าว พอจะสรุปให้เห็นถึงความสำคัญของความคาดหวังของบุคคลหนึ่งที่มีต่ออีกบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่ง ซึ่งจะโน้มนำให้บุคคลนั้นแสดงพฤติกรรมออกมาใกล้เคียง

กับที่มีผู้คาดหวังเอาไว้และจะมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของผู้ที่ได้รับคาดหวัง ดังนั้นการได้ทราบความคาดหวังของผู้ที่ต้องปฏิบัติงานร่วมกันจะช่วยให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพและตรงความต้องการมากยิ่งขึ้น

3.4 ลักษณะของความคาดหวัง

ซาบิน (Sabin.1972: 120) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความคาดหวังว่า ลักษณะความคาดหวังนั้น เปรียบเหมือนกับ "การเล่นละครบนเวที" กล่าวคือ จะต้องมีการแสดง ผู้ชม และมีบทบาทสำหรับผู้แสดง ดังนี้

1. ความคาดหวังจาก "บท" หมายถึง ภาวะความเป็นจริงต่างๆ ทางสังคมสามารถเปรียบได้กับละครซึ่งประกอบด้วยตำแหน่งต่างๆทางสังคมมากมาย โดยมีบรรทัดฐานเป็นตัวกำหนดว่า บุคคลควรจะมีพฤติกรรมเช่นใดในสังคม กิจกรรม หรือ การกระทำต่างๆทางสังคมจะถูกจัดระบบ และควบคุมโดยบรรทัดฐานที่แตกต่างกันไปตามสถานการณ์และเงื่อนไขของสังคมที่แตกต่างกันไป

2. ความคาดหวังจากผู้ร่วมแสดงคนอื่นๆ หมายถึง การที่สังคมมีบรรทัดฐานซึ่งเปรียบเทียบสคริป ที่จะกำหนดบทบาทของบุคคลในความสัมพันธ์กันทางสังคมดังกล่าวแล้ว บุคคลในสังคมจึงต้องมีการสวมบทบาทซึ่งกันและกัน และสามารถมีปฏิสัมพันธ์ที่ถูกต้องได้ตามความคาดหวังของสังคมและบุคคลอื่น

3. ความคาดหวังจากผู้ชม หมายถึง เป็นความคาดหวังของบุคคลในสังคมที่อยู่ในสถานการณ์ต่างๆกัน ซึ่งจะต้องคาดหวังและสวมบทบาทของบุคคลอื่น ที่เป็นเครื่องนำทางไปสู่การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างถูกต้องและเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่เป็นความคาดหวังร่วมกัน

วูม (Vroom.1964: 99) ได้เสนอแนะข้อควรพิจารณาในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับความคาดหวังไว้ 2 ประการ ดังนี้

1. พิจารณาว่าเป้าหมายที่จะไปสู่สิ่งนั้นมีคุณค่ามากน้อยเพียงใด (value)
2. พิจารณาว่าสิ่งที่กระทำนั้น สามารถคาดหวังให้ไปถึงจุดมุ่งหมายได้เพียงใด

(expectancy)

ความคาดหวังทั้ง 2 ประการ ดังกล่าวนี้จะเป็นองค์ประกอบหรือตัวชี้แห่งความสำเร็จซึ่งจะช่วยในการตัดสินใจของแต่ละคนในการเลือกกระทำ หรือไม่กระทำในสิ่งที่คาดหวังเอาไว้ในการกระทำต่างๆ บุคคลจะมีการตั้งจุดหมายหรือคาดหวัง เพื่อจะให้ไปสู่ความสำเร็จตามที่บุคคลคาดหวังเอาไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะความแตกต่างของแต่ละบุคคลและสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญไม่น้อยที่จะทำให้ความคาดหวังนั้นเป็นจริงขึ้นมา

สรุปได้ว่า ลักษณะของความคาดหวังจะเกิดจากสภาพแวดล้อมที่บุคคลได้รับกับความรู้สึกนึกคิดที่มีในแต่ละบุคคล ซึ่งจะแตกต่างกันออกไปตามความรู้ ประสบการณ์ และความต้องการแล้วบุคคลจะตัดสินใจเลือกกระทำหรือไม่กระทำ

3.5 การกำหนดความคาดหวัง

ศรีนิตย์ บุญทอง (2521: 10-11) กล่าวถึง การกำหนดความคาดหวังไว้ว่า การที่บุคคลจะกำหนดความคาดหวังของตนเองนั้นจะต้องประเมินความเป็นไปได้ ทั้งนี้เพราะความคาดหวังเป็นความรู้สึกนึกคิดและคาดการณ์ของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยสิ่งอื่นๆ อาจจะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้ ความรู้สึกนึกคิดหรือคาดการณ์นั้นๆ จะมีลักษณะเป็นการประเมินค่าโดยมาตรฐานของตนเอง เป็นเครื่องวัดการคาดการณ์ของแต่ละบุคคล แม้จะเป็นการให้ต่อสิ่งที่ป็นรูปธรรมหรือนามธรรมชนิดเดียวกัน ก็อาจจะแตกต่างกันออกไปได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภูมิหลัง ประสบการณ์ ความสนใจ และการเห็นคุณค่าความสำเร็จของสิ่งนั้นๆ

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่กำหนดความคาดหวัง ได้มีผู้สรุปไว้ดังนี้

1. ขึ้นอยู่กับลักษณะความแตกต่างของแต่ละบุคคลและสภาพแวดล้อม ความคาดหวังและการแสดงออกจึงแตกต่างกันเพราะความคิด ความต้องการของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน
2. ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ผ่านมาและผลตอบแทนหรือความพอใจที่จะได้หรือโอกาสที่จะได้รับผลตอบแทนนั้น
3. ขึ้นอยู่กับการประเมินความเป็นไปได้ เพราะความคาดหวังเป็นความรู้สึกนึกคิดและการคาดการณ์ของบุคคลต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยสิ่งๆ นั้นอาจเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้ เป็นการประเมินค่าโดยมีมาตรฐานของตนเองเป็นเครื่องวัดของแต่ละบุคคล ซึ่งการประเมินค่าของแต่ละคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งชนิดเดียวกันก็อาจจะแตกต่างกันได้โดยขึ้นอยู่กับภูมิหลัง ประสบการณ์ ความสนใจ และการให้คุณค่าแก่สิ่งนั้นๆ ของแต่ละบุคคล

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า ความคาดหวังของบุคคลเกิดจากลักษณะความแตกต่างของแต่ละบุคคลโดยใช้มาตรฐานของตนเองเป็นเครื่องวัด ซึ่งระดับของความคาดหวังจะเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์แตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล ขึ้นอยู่กับภูมิหลัง ประสบการณ์เดิม ความสนใจ ตลอดจนสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่ส่งผลให้ความคาดหวังเป็นจริงขึ้นมา

4. การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion)

4.1 แนวคิดและความเป็นมาของการสนทนากลุ่ม

การสนทนากลุ่ม เป็นวิธีการศึกษาวิจัยแบบหนึ่งของการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการวิจัยเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความนึกคิด จิตใจ และพฤติกรรมของมนุษย์ รวมทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมนั้นๆ และยังทำให้ทราบถึงปฏิกิริยาของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้า คำถามในวงสนทนากลุ่มจะเป็นคำถามที่ถามถึงความรู้สึก การตัดสินใจ การให้เหตุผล แรงจูงใจ หรือสถานการณ์ต่างๆ การสนทนากลุ่มมีลักษณะเป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันอย่างกว้างขวางของผู้เข้าร่วมสนทนากับนักวิจัย การสนทนามีความเป็นอิสระในการแสดง

ความคิดเห็นตลอดจนการโต้แย้งปัญหา สมาชิกในกลุ่มจะเกิดความรู้สึกว่าตัวเองมีอำนาจ (Empowered) เพราะไม่ได้เผชิญหน้าอยู่กับนักวิจัยเพียงลำพัง ความรู้สึกเช่นนี้จะทำให้สมาชิกของกลุ่มรู้สึกไม่ประหม่า มีความมั่นใจที่จะพูดและแสดงความคิดเห็น (ชาย โพธิ์สิตา.2547 : 213)

มอร์แกน (ชาย โพธิ์สิตา.2547: 213; อ้างอิงจาก Morgan.1988) กล่าวว่า การสนทนากลุ่มมีคุณสมบัติของการวิจัยทั้ง 2 แบบ คือ วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) และวิธีสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว (Individual interview) กล่าวคือ ในกระบวนการสนทนากลุ่มนั้น นักวิจัยสามารถสังเกตพฤติกรรมของผู้ร่วมกลุ่มสนทนาผ่านทางปฏิสัมพันธ์ที่สมาชิกกลุ่มมีต่อกันในการโต้ตอบและแสดงความคิดเห็น ขณะเดียวกันนักวิจัยก็สามารถซักถามผู้ร่วมวงสนทนาเป็นรายบุคคลได้ แต่อย่างไรก็ตามก็ขึ้นอยู่กับเรื่องที่เป็นหัวข้อของการสัมภาษณ์หรือการสนทนากลุ่มมากกว่า บางเรื่องถ้าไม่มีบุคคลที่สามอยู่ด้วย ผู้ถูกสัมภาษณ์จะพูดได้อย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมามากกว่า แต่บางเรื่องการได้อยู่กับกลุ่มคนที่มีความคล้ายคลึงกับตัวเองจะทำให้ผู้ร่วมวงกล้าที่จะพูดกล้าที่จะเปิดเผยมากกว่า เพราะอิทธิพลของพลวัตกลุ่มและจิตวิทยากลุ่มนั่นเอง

โยธิน แสงวดี (2536: 2-3) ได้ให้ความหมายของการสนทนากลุ่มไว้ว่าเป็นการรวบรวมข้อมูลจากการนั่งสนทนากับผู้ให้ข้อมูล (Key Informant) เป็นกลุ่ม ซึ่งผู้ร่วมสนทนากลุ่มนี้จะได้มาจากการเลือกสรรตามหลักเกณฑ์ที่นักวิจัยกำหนดไว้ว่าจะเป็นผู้ที่สามารถให้คำตอบตรงประเด็นและสามารถตอบวัตถุประสงค์ที่สนใจศึกษามากที่สุด

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2544: 240-241) ได้ให้ความหมายของการสนทนากลุ่มไว้ว่าเป็นวิธีการเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีนี้เก็บข้อมูลและทำการนัดหมายผู้ให้ข้อมูลประชุมร่วมกัน ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่งเพื่อการซักถามเก็บข้อมูลต่างๆตามที่ต้องการ ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดจะต้องเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา การแสดงความคิดเห็นหรือการซักถามจะเป็นไปในลักษณะของการสนทนาผู้ให้ข้อมูลทุกคนควรได้รับการบอกกล่าวชักจูงว่าตนมีความสำคัญและความสามารถในการแสดงความคิดเห็น ควรให้การแสดงความคิดเห็นเป็นไปอย่างอิสระและไม่กระทบกระเทือนและเสียประโยชน์ใดๆ

กล่าวโดยสรุป การสนทนากลุ่มเป็นเทคนิคการเก็บข้อมูลที่มีชีวิตชีวา ทำให้ได้ข้อมูลที่ผ่านการ "กรอง" ด้วยการถกเถียงโต้ตอบกันของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ทำให้ผู้ให้ข้อมูลเองก็เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมมากกว่าวิธีการสัมภาษณ์โดยทั่วไป ข้อมูลที่ได้จึงมีลักษณะเด่นถ้ามีการวิเคราะห์ที่เหมาะสม ผลการวิจัยแบบสนทนากลุ่มมักจะให้ข้อมูลที่เข้าใจง่าย

4.2 องค์ประกอบของการจัดสนทนากลุ่ม

โยธิน แสงวดี.(2536: 6-8) ได้อธิบายองค์ประกอบของการจัดสนทนากลุ่ม ดังนี้

1. สิ่งแรกที่ต้องทำในเรื่องของการสนทนากลุ่ม คือ การกำหนดเรื่องที่จะทำการศึกษาการกำหนดหัวข้อเรื่องนี้ อาจเกิดมาจากสภาพปัญหาต่างๆ ในสังคมขณะนั้นหรือเรื่องที่ผู้วิจัยสนใจตลอดจนแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ นั่นเอง

2. กำหนดประเด็นหรือตัวแปร หรือตัวบ่งชี้ที่คาดว่าจะเกี่ยวข้องกับเรื่อง ที่ทำการศึกษาเพื่อมาสร้างเป็นแนวทางในการดำเนินการสนทนา ซึ่งการกำหนดประเด็นหรือตัวแปรนั้นก็ได้โดยจำแนกแยกแยะมาจากวัตถุประสงค์ของการศึกษานั้นเอง วัตถุประสงค์ต้องการทราบอะไรก็กำหนดประเด็นหรือสมมติฐานและตัวแปรออกมาสร้างเป็นแนวคำถามย่อยๆ

3. แนวคำถามหรือกรอบคำถาม คือแนวทางในการสนทนากลุ่มซึ่งได้จากการนำคำถามที่ร่างไว้มาเรียบเรียงเป็นข้อย่อยจัดลำดับ หรือผูกเป็นเรื่องราวเพื่อนำการสนทนาให้เป็นขั้นตอนและจัดตามลำดับความคิดเป็นหมวดหรือหัวข้อใหญ่ เช่น หมวดคำถามเกี่ยวกับเรื่องในอดีตแล้วหมวดคำถามเกี่ยวกับสถานการณ์ในปัจจุบัน เป็นต้น

4. แบบคัดเลือกผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนา เป็นแนวทางในการคัดเลือกสมาชิก เพื่อเข้าร่วมในกลุ่มสนทนาที่ถือว่าเป็นบุคคลที่สามารถให้คำตอบในการศึกษาครั้งนี้ ได้ตรงวัตถุประสงค์ของการศึกษามากที่สุด

5. บุคลากรในการจัดสนทนากลุ่ม ในการจัดสนทนากลุ่มแต่ละครั้ง ควรจะประกอบด้วยบุคคลต่อไปนี้ คือ

ก. ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Moderator) ผู้ดำเนินการสนทนามีบทบาทสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม ผู้ดำเนินการสนทนาเป็นผู้ถามคำถามและเป็นผู้นำ ตลอดจนกำกับกับการสนทนาของกลุ่มให้เป็นไปตามแนวทางของหัวข้อการศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน ละเอียดยิ่งที่สุดในเวลาที่กำหนด ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มจะต้องเป็นผู้รู้จักปัญหา รู้จักทฤษฎีและรู้จักวิธีการควบคุมประเด็น ควบคุมการสนทนาแบบกลุ่มเป็นอย่างดี จะต้องชักจูงให้สมาชิกกลุ่มอธิบายความรู้สึกในประเด็นที่ชักถามนั้นออกมาให้ได้วามีความคิดเห็นหรือมีทัศนคติอย่างไร ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มต้องมีความเข้าใจในปัญหาวัตถุประสงค์และแนวทฤษฎี ตลอดจนประเด็นหรือสมมติฐานของงานศึกษานั้นๆ ในระหว่างที่สนทนากันผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มจะต้องคิดวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับไปด้วยตลอดเวลาเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลแล้วแตกเป็นประเด็นคำถามให้ผู้ร่วมสนทนาเข้าใจและตอบได้ตรงประเด็นมากที่สุด

ข. ผู้จดบันทึกคำสนทนา (Note-taker) เป็นผู้ที่คอยจดบันทึกคำสนทนา จะทำหน้าที่จดทุกคำพูด ตลอดจนการจดอากัปกริยาท่าทางของสมาชิกผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนา เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยที่จะนำมาใช้ประกอบการศึกษาถึงบรรยากาศของการจัดกลุ่มสนทนาในแต่ละครั้ง เพื่อเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูลจากคำพูดและท่าทางของผู้ร่วมสนทนากลุ่ม เพราะการไม่พูดและการนั่งเฉยๆ อาจไม่ใช้การไม่แสดงความเห็น เพราะแหวด่า ท่าทางก็อาจจะแสดงถึงความเห็นหรือคำตอบได้ การพยักหน้า การส่ายหน้าหรือสีหน้าแหวดาก็เป็นการแสดงออกถึงคำตอบได้ ผู้จดบันทึกคำสนทนาต้องจดบันทึกสิ่งเหล่านี้ด้วย ข้อบันทึกของผู้จดบันทึกนี้ จะสามารถใช้อ่านเป็นข้อสรุปของการสนทนากลุ่มในแต่ละครั้งได้แล้วก็สามารถนำไปประกอบ

การถอดเทปข้อมูลด้วย เพื่อที่จะทำให้ทราบว่าเสียงที่ตอบคำถามนั้นเป็นเสียงตอบของใครบ้าง หรือโต้แย้งกันอย่างไร ผู้จัดบันทึกคำสนทนานี้นอกจากจะช่วยจัดบันทึกแล้วยังมีหน้าที่อีกอย่าง คือ คอยสะกิด เตือน หรือบอกผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม ในกรณีที่ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มลืมถาม หรือข้ามคำถาม สิ่งสำคัญอีกประเด็นหนึ่ง คือ ผู้จัดบันทึกคำสนทนา เมื่อเริ่มการสนทนาจะต้อง เขียนผังการนั่งสนทนากลุ่มให้ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มด้วย เพราะจะช่วยทำให้ทราบว่าในการสนทนากลุ่มมีใครบ้าง ชื่ออะไรนั่งอยู่ตรงไหน อย่างน้อยผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มจะได้เรียกชื่อผู้เข้าร่วมกลุ่มได้ถูก

ค. เจ้าหน้าที่บริการทั่วไป (Provider) เป็นบุคคลที่คอยเอื้ออำนวยและให้ความสะดวกแก่ผู้ที่อยู่ในกลุ่มสนทนา โดยการบริการน้ำดื่ม อาหารว่าง บันทึกเทป เปลี่ยนเทป ตลอดจนการคอยกันไม่ให้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องในวงสนทนากลุ่มเข้าไปเสนอความคิดเห็นในกลุ่ม หรือเข้าไปรบกวนสมาธิของสมาชิกกลุ่ม

6. การเตรียมอุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูลในการจัดกลุ่มสนทนา อุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้คือ เทปบันทึกเสียงเพราะในการจัดกลุ่มสนทนานั้นตลอดเวลาของการสนทนาจะมีการถกประเด็นปัญหา มีการโต้แย้ง เป็นกระแสความคิดเห็นที่สวนกันไปมาหลายเสียงหลายความคิดเห็น บางครั้งมีการพูดพร้อมกันหลายคน หรือมีการถกเถียงโต้ตอบกันรวดเร็ว ซึ่งผู้จัดบันทึกคำสนทนาจะบันทึกไม่ทันจึงต้องบันทึกเสียงเอาไว้ เพราะคำตอบที่เป็นการโต้แย้งหรือการถกประเด็นกันด้วยเหตุผลหรือการแสดงความคิดเห็นด้วยเป็นหัวใจสำคัญของการสนทนา เทปบันทึกเสียงจะเป็นอุปกรณ์บันทึกข้อมูลที่ดีที่สุด ที่สามารถเก็บเหตุผลรายละเอียดข้อคำตอบ ซึ่งการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความเห็นกันมากๆ เหล่านี้จะเป็นรายละเอียดที่จำเป็นที่สุดในการวิเคราะห์ข้อมูล ในการจัดสนทนากลุ่มควรจะใช้เทปบันทึกเสียง 2 เครื่อง บันทึกข้อมูลเหลื่อมล้ำกันประมาณ 5 นาที เพื่อที่จะได้บันทึกข้อมูลส่วนที่เสียไปในระหว่างการเปลี่ยนเทปและเป็นประโยชน์ในการป้องกันการที่ข้อมูลบันทึกไม่ติดในเทปเครื่องใดเครื่องหนึ่ง นอกจากเทปบันทึกข้อมูลแล้วก็ต้องมีสมุดจดบันทึกข้อมูลด้วยสำหรับผู้จัดบันทึก คำสนทนา ดินสอ ปากกา ยางลบ ฯลฯ

7. อุปกรณ์เสริมการสนทนากลุ่ม เป็นอุปกรณ์ที่ช่วยให้วงสนทนากลุ่มดำเนินไปด้วยบรรยากาศราบรื่นและดูเป็นธรรมชาติไม่เคร่งเครียด สร้างบรรยากาศให้เป็น “การนั่งจับเข่าคุยกัน” อุปกรณ์ที่จะช่วยเสริมการสนทนากลุ่มให้ดูเป็นธรรมชาติก็ได้แก่ น้ำดื่ม ขนม ของขบเคี้ยว หรืออาจจะรวมถึงรูปภาพ อุปกรณ์ต่างๆ ที่จะช่วยให้สมาชิกกลุ่มได้เข้าใจเรื่อง หรือประเด็นที่เราสนใจจะถามมากยิ่งขึ้น

8. สถานที่ในการจัดสนทนากลุ่ม ควรมีการกำหนดให้แน่นอน หากศึกษาในห้องถิ่นหรือหมู่บ้านไหนก็จัดกลุ่มที่นั่นเพื่อให้สะดวกแก่สมาชิกกลุ่มมากที่สุดและเป็นสถานที่ที่ผู้เข้าร่วมกลุ่มทุกคนรู้จักดี บรรยากาศเงียบ อากาศถ่ายเทได้สะดวก ไม่มีเสียงรบกวน แดดไม่ร้อนและไม่มืดหรือแมลงคอยมากัด เป็นต้น

9. ของกำนัลหรือของที่ระลึก มอบให้แก่สมาชิกกลุ่มที่ได้สละเวลาอันมีค่ายิ่งของเขามาร่วมวงสนทนากับเรา มิใช่เป็นค่าจ้าง แต่มอบให้รำลึกถึงกันว่าเราเคยมานั่งถกประเด็นปัญหาด้วยกันเมื่อโอกาสหนึ่ง

10. ระยะเวลาของการดำเนินการจัดสนทนากลุ่ม ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มควรใช้เวลาในการสนทนาประมาณ 2 ชั่วโมงนับแต่คำถามแรกจนจบการสนทนา เพราะถ้าช้าหรือนานกว่านี้สมาชิกกลุ่มจะเหนื่อยล้า คำตอบที่ได้ตอนท้ายจะเป็นคำตอบที่ลวกแต่ว่าตอบๆ หรือตอบโดยไม่ค่อยได้ตั้งใจคิดก่อน

4.3 ขั้นตอนการดำเนินการจัดกลุ่มสนทนา

ในการจัดกลุ่มสนทนาในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะดำเนินการตามรายละเอียด ดังนี้

1. การนัดหมายสมาชิกกลุ่มสนทนา ผู้วิจัยจะแจ้งกำหนดวัน เวลา และสถานที่ให้ผู้รับเชิญมาร่วมการจัดกลุ่มสนทนาทราบ โดยย้ำเรื่องการเข้าร่วมประชุมตรงตามเวลาและเข้าร่วมประชุมตามสถานที่ที่นัดหมาย

2. การเตรียมสถานที่จัดกลุ่มสนทนา ผู้วิจัยจะเตรียมสถานที่สำหรับการจัดกลุ่มสนทนาให้เรียบร้อยก่อนการจัดกลุ่มสนทนา พร้อมทั้งจัดเตรียมเครื่องบันทึกเสียงและวัสดุอุปกรณ์รวมถึงบุคลากรที่จะช่วยอำนวยความสะดวกให้พร้อมที่สุด ก่อนที่ผู้ร่วมกลุ่มสนทนาจะเดินทางมาถึง

3. การดำเนินการจัดกลุ่มสนทนา เมื่อสมาชิกที่มาร่วมกลุ่มสนทนาที่นัดหมายกันไว้แล้วเดินทางมาถึงสถานที่ในการจัดกลุ่มสนทนา ผู้ดำเนินการสนทนา คือ ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยที่ทำหน้าที่จดบันทึกคำถามและเจ้าหน้าที่บริการทั่วไปได้ร่วมกันต้อนรับผู้ร่วมกลุ่มสนทนาและเชิญมานั่งในสถานที่ที่จัดไว้ และพูดคุยสนทนากันถึงเรื่องทั่วไปในชุมชนและโรงเรียนเพื่อให้สมาชิกเกิดความรู้สึกเป็นกันเองและไว้วางใจผู้วิจัย เมื่อถึงเวลาที่กำหนดและสมาชิกมาครบแล้ว จึงเริ่มการจัดกลุ่มสนทนา โดยผู้วิจัยได้แนะนำตนเองในฐานะผู้ดำเนินการจัดกลุ่มสนทนา และแนะนำผู้ช่วยนักวิจัยประกอบด้วยผู้จดบันทึกการสนทนากลุ่มและผู้ให้บริการทั่วไป แล้วอธิบายจุดมุ่งหมายของการจัดกลุ่มสนทนาและแจ้งให้ทราบว่ามีการบันทึกเสียงการสนทนาและจดบันทึกคำถามตลอดการจัดกลุ่มสนทนา เพื่อให้สามารถนำข้อมูลไปวิเคราะห์ โดยไม่บอกชื่อที่อยู่ของผู้แสดงความคิดเห็น แล้วเกริ่นนำตัวคำถามอันเครื่องสร้างความเป็นกันเองและสร้างความคุ้นเคยจนเห็นว่าสมาชิกมีความผ่อนคลาย มีท่าทางเป็นกันเองและพร้อมที่จะเริ่มการสนทนากลุ่มแล้ว ผู้วิจัยจึงเริ่มนำการสนทนากลุ่มให้เกิดการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยการซักถามไม่ให้การสนทนาหยุดนิ่งและสรุปคำตอบของสมาชิกบางคน เพื่อเปลี่ยนให้สมาชิกคนอื่นพูดบ้าง รวมทั้งสร้างประเด็นคำถามให้กลุ่มได้ถกประเด็นความเห็นซึ่งกันและกัน โดยหลีกเลี่ยงการซักถามเป็นรายบุคคลนอกจากจะต้องการคำตอบที่ต่อเนื่องกัน เพื่อให้ได้รายละเอียดเชิงเหตุผลออกมา โดยผู้วิจัยได้พยายามสร้างบรรยากาศการสนทนาให้ลื่นไหลเป็นไปตามธรรมชาติ เว้นจังหวะ

การถามและเปิดประเด็นคำถามให้เหมาะสม พร้อมทั้งควบคุมให้สามารถถามคำถาม ตามแนวคำถาม (Guideline) วิธีถามคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มที่ดีไม่ใช่การถามแบบเดียวกับการสัมภาษณ์นั่นคือ ไม่ใช่การถามผู้ร่วมสนทนาเป็นรายคนแต่ควรเป็นการยกประเด็นขึ้นมาเพื่อให้ทุกคนในกลุ่มรับลูกไปถกกันต่อ ประเด็นที่ยกขึ้นมามีครั้งแรกควรเป็นประเด็นกว้างๆ ก่อนแล้วอาจจะตามด้วยคำถามเพื่อซักต่อ แนวการถามเช่นนี้นอกจากช่วยให้ผู้ร่วมในการสนทนาค่อยๆ คิดไปที่ละขั้นแล้วยังช่วยให้ผู้ร่วมกลุ่มสนทนาไม่รู้สึกรู้สึกถูกจู่โจมด้วยคำถามที่บางทีอาจจะยากในการตอบ ผู้วิจัยควรระวังที่จะไม่ให้การสนทนาชักถามเป็นการชี้นำไปสู่คำตอบอย่างใดอย่างหนึ่ง

กล่าวโดยสรุป การดำเนินการสนทนากลุ่มควรจัดในสถานที่และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ซึ่งได้แก่ที่ที่ไม่มีคนพลุกพล่าน ไม่มีเสียงรบกวน ไม่มีสิ่งอื่นที่จะดึงความสนใจของผู้ร่วมในการสนทนา ควรเป็นที่ที่ผู้ร่วมสนทนาารู้สึกสบาย ไม่แปลกแยก และมีสมาธิในการสนทนา ก่อนเริ่มต้นสนทนาควรทำผั่งที่นั่งพร้อมด้วยชื่อของทุกคนเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการสนทนา เครื่องบันทึกเสียงจะต้องเตรียมให้พร้อม ในวงสนทนานอกจากผู้ดำเนินการสนทนาแล้วควรมีผู้ช่วยอีกไม่น้อยกว่า 2 คนเพื่อคอยทำหน้าที่จดบันทึกข้อความที่แต่ละคนพูดตลอดการสนทนา ส่วนผู้ช่วยอีกคนทำหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกทั่วไป เช่น จัดน้ำดื่มหรืออาหารว่าง ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มต้องโน้มน้าวเข้าสู่เรื่องที่ตนเองต้องการอย่างสุภาพ กระตุ้นให้ผู้ร่วมในการสนทนามีปฏิกิริยาต่อกันอย่างฉลาดเพื่อให้ได้ความคิดที่ทุกคนในกลุ่มมีส่วนร่วมสูงสุด ปล่อยให้การสนทนาดำเนินไปอย่างเป็นธรรมชาติ โดยเข้าไปสอดแทรกหรือชี้นำแต่น้อยเพื่อไม่ให้ผู้ร่วมสนทนากลุ่มหลุดประเด็น ฟังด้วยใจที่เปิดกว้าง ใช้ความเจือปนอย่างฉลาด สรุปสิ่งที่ผู้ร่วมการสนทนาพูดออกมาในรูปของการกลั่นเอาใจความหรือคำอธิบายที่สำคัญ ไม่ใช่อ่านแบบเผด็จการ และไม่ตัดสินความคิดของผู้ร่วมกลุ่มสนทนาว่าถูกหรือผิด

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วราภรณ์ นพคุณทอง (2538: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องความคาดหวังของผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนประถมศึกษา เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้ปกครองคาดหวังให้โรงเรียนจัดการศึกษาเพื่อให้นักเรียนมีคุณธรรม จัดสถานที่สะอาด เน้นระเบียบ สวยงาม มีห้องสมุด มีบริการและสวัสดิการสำหรับนักเรียน

สุทธิพันธ์ ผ่องอักษร (2540: บทคัดย่อ) ศึกษาความคาดหวังของผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาเอกชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการศึกษาโรงเรียนเอกชน ระดับประถมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ปกครองส่วนใหญ่คาดหวังว่าด้านอาคารสถานที่ ห้องเรียนควรมีอากาศถ่ายเทได้ดี มีแสงสว่างพอเพียง ไม่มีเสียงและกลิ่นรบกวน ผู้ปกครองคาดหวังให้มีห้องคอมพิวเตอร์ ห้องน้ำ ห้องสมุด ห้องประชุมให้เป็นสัดส่วน ด้านกิจการนักเรียนผู้ปกครองคาดหวังให้โรงเรียนจัดบริการและสวัสดิการให้กับนักเรียน

โดยเน้นการบริการสุขภาพนักเรียนและให้สวัสดิการกับนักเรียน

อำนาจ เกทพ้อคำ (2541: บทคัดย่อ) ศึกษาเกี่ยวกับโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จจากปัจจัยพื้นฐาน 5 ประการ ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียน ภาพพจน์ของโรงเรียน ความเป็นผู้นำทางวิชาการ ความสามารถในการคิดคำนวณ และความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของโรงเรียนสูงกว่าปัจจัยด้านอื่น

พัชรารมณ รุ่งวิทยา (2541: บทคัดย่อ) ศึกษาความคาดหวังของผู้ปกครองในการส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนเอกชน ระดับประถมศึกษา กรณีศึกษาโรงเรียนศิริศึกษา จังหวัดปทุมธานี การวิจัยใช้ประชากรเป็นผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนศิริศึกษา จำนวน 317 คน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองมีความคาดหวังต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนศิริศึกษา ดังนี้

1. จัดบริการเรื่องสุขภาพอนามัยนักเรียน อาหารกลางวันถูกหลักโภชนาการและบริการรถโรงเรียน

2. จัดสภาพแวดล้อมภายในบริเวณโรงเรียนโดยให้อาคารเรียนและบริเวณโรงเรียนสะอาด ตกแต่งสวยงาม ร่มรื่น และปลอดภัย

พิศาล แก้วลา (2544: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานตามมาตรฐานคุณภาพในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครพนม พบว่าผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน มีความคิดเห็นว่าการดำเนินงานตามมาตรฐานคุณภาพในโรงเรียนประถมศึกษาได้ดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ทั้งด้านมาตรฐานคุณภาพนักเรียน มาตรฐานการเรียนการสอนและมาตรฐานการบริหาร

เฟอร์กูสัน (Ferguson. 1980) ได้วิจัยเปรียบเทียบการออกแบบให้มีที่ว่างในห้องเรียนกับความรู้สึกและความพึงพอใจของกลุ่มบุคคล 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสถาปนิก คณะกรรมการโรงเรียน ครู ครูใหญ่ และศึกษานิเทศก์ ผลการวิจัยพบว่า

1. กลุ่มสถาปนิก มีความรู้สึกในความสำคัญของการออกแบบอาคารเรียนสูงกว่ากลุ่มคณะกรรมการโรงเรียน ครู ครูใหญ่ และศึกษานิเทศก์

2. ความพอใจของกลุ่มครู จะเพิ่มขึ้นเมื่อตนได้มีส่วนร่วมในการออกแบบอาคารเรียน ห้องเรียน

3. ความพอใจของกลุ่มครูใหญ่ เกี่ยวกับรูปแบบอาคารเรียนจะเพิ่มขึ้นเมื่อตนมีส่วนร่วมมากขึ้น

4. คณะกรรมการโรงเรียน มีความพอใจในรูปแบบอาคารเรียน ซึ่งกำหนดให้มีพื้นที่ว่าง (Space) มากกว่าไม่มีกำหนด

จอยซ์ (Joyce: 1992) ได้ศึกษาหาเหตุผลของผู้ปกครองที่เลือกโรงเรียนชั้นประถมศึกษาของรัฐบาลระหว่างโรงเรียน Stenbenville Public School ในมลรัฐ Ohio

และ St.Paul Public School ในมลรัฐ Minnesota พบว่าความเห็นที่เหมือนกันมากในการเลือกโรงเรียนมี 8 ข้อ ดังนี้ 1.คุณภาพของครู 2.ระเบียบโรงเรียน 3.วินัยของโรงเรียน 4.หลักสูตรพิเศษ 5.จริยธรรมของครู 6.การประเมินความสามารถของครู 7.ความรับผิดชอบของโรงเรียน 8.มีแนวการสอนหลากหลาย สำหรับเหตุผลที่มีความสำคัญน้อยที่สุดของผู้ปกครอง คือ รายได้ของครอบครัวและพื้นฐานทางคุณธรรม ส่วนความเห็นของผู้ปกครองเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการองค์การในโรงเรียนมี 8 ข้อ คือ 1. เป็นระบบ 2. มีการกระจายอำนาจ 3. มีความเป็นอิสระแบบเอกชน 4. ให้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาตามที่ต้องการ 5. มีลักษณะความเป็นผู้นำ 6. มีอิทธิพลต่อการแข่งขันสูง 7. มีความสัมพันธ์กับชุมชนดี 8. มีการเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเลือกทำการศึกษามาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน 4 ด้าน คือ 1.ด้านโรงเรียน 2.ด้านผู้บริหาร 3.ด้านครู 4.ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ส่วนที่สอง กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษามาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน 4 ด้าน คือ 1.ด้านโรงเรียน 2.ด้านผู้บริหาร 3.ด้านครู 4.ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นวิธีการในการศึกษา เพื่อให้ได้รายละเอียดของข้อมูลเพียงพอที่จะสามารถตอบปัญหาในการวิจัยที่ตั้งไว้ คือ มาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนเป็นอย่างไร ผลจากการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่เป็นประโยชน์ในการวางแผนการจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่ตรงกับความต้องการและต้องการของชุมชน

ในส่วนของการศึกษามาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนนั้น ผู้วิจัยทำการศึกษาโดยมีความคิดพื้นฐานว่า การศึกษามีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสังคมภายใต้โครงสร้างและระเบียบสังคม ดังที่เสนห์ จามริก (2537ก: 2) เสนอว่าการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมหนึ่ง ๆ และแต่ละสังคมก็ยังประกอบไปด้วยโครงสร้างค่านิยม ซึ่งเป็นตัวกำหนดโครงสร้างแนวทางและแบบแผนการจัดการศึกษาตลอดจนหลักสูตรและวิธีการจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาว่ามาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนเป็นอย่างไร เพราะในบริบทของสังคมไทยโรงเรียนประถมศึกษาเป็นสถาบันการศึกษาที่กุมหัวใจคนทั้งตำบล เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน เพราะในสภาพความเป็นจริงขณะนี้ การศึกษาของไทยมีลักษณะของการกำหนดแนวคิดในการจัดการศึกษาที่กำหนดเป็นนโยบายมาจากส่วนกลางให้โรงเรียน

ซึ่งอยู่ในชุมชนเป็นผู้ปฏิบัติ ชุมชนไม่สามารถที่จะจัดการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชนนั้นๆ ซึ่งเป็นการบริหารการศึกษาที่มีลักษณะของการสั่งการจากเบื้องบนลงล่าง มีการกำหนดหลักสูตรและการบังคับใช้หนังสือเรียนที่เหมือนกันทั่วประเทศ มีครูที่ได้รับการศึกษาให้สามารถถ่ายทอดความรู้ สร้างกระบวนการคิดของนักเรียนตามแนวทางที่ส่วนกลางกำหนด

ถึงแม้ว่านโยบายของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ การให้ชุมชนและโรงเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ก็ทำได้เพียงน้อยของความหมายของการมีส่วนร่วมที่เป็นการให้ความร่วมมือ หรือการสนับสนุนเล็กน้อยๆ แก่โรงเรียน ซึ่งยังไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่แท้จริง เพราะการมีส่วนร่วมที่แท้จริงนั้น ชุมชนกับโรงเรียนต้องมีความคิดหรือกรอบแนวคิดในการจัดการศึกษาที่ตรงกัน จึงจะเป็นการจัดการศึกษาที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงซึ่งจะสามารถสร้างสรรค์ให้เกิดมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนได้

ในการศึกษามาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน ผู้วิจัยศึกษา 4 ด้าน คือ 1.ด้านโรงเรียน 2.ด้านผู้บริหาร 3.ด้านครู 4.ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยก่อนทำการวิจัยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน องค์ประกอบของโรงเรียนประถมศึกษาที่ดี คุณลักษณะของผู้บริหารและครูที่ดี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน แนวคิดและทฤษฎีความคาดหวัง การสนทนากลุ่ม เพื่อที่จะนำความรู้ในเรื่องดังกล่าวมาเป็นกรอบแนวคิดในการอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา

จากกรอบแนวคิดพื้นฐานในการวิจัยดังกล่าว เพื่อให้ได้ข้อมูลจากปรากฏการณ์ที่ศึกษาใกล้เคียงกับความจริงมากที่สุด ผู้วิจัยจึงศึกษาจากโรงเรียนและชุมชนที่เป็นบริบทของโรงเรียนตามประเด็นปัญหาในการวิจัยและแนวทางการวิจัยที่กำหนด โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และศึกษาข้อมูลจากพื้นที่ที่ศึกษา โดยวิธีการสังเกตและจดบันทึก (Observation and Field-note) การสัมภาษณ์ระดับลึก (Indepth Interview) การจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group Discussion) ประกอบกัน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษามาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เพื่อให้ได้คำตอบว่ามาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนเป็นอย่างไร โดยผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นวิธีการในการศึกษา เนื่องจากมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนเป็นกระบวนการสังคม (Social Process) ที่มีรายละเอียดเกี่ยวข้องกับทัศนคติในการมองโลก ค่านิยม และฐานคิดของชุมชนรวมไปถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องเก็บข้อมูลในชุมชนและโรงเรียนอย่างละเอียด กว้างขวางและลึกซึ้งเพียงพอที่จะนำข้อมูลที่ได้ คือ มาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนเป็นอย่างไร ซึ่งผลจากการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่เป็นประโยชน์ในการวางแผนการจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่ตรงกับความคาดหวังและต้องการของชุมชน โดยมีรายละเอียดของการดำเนินการวิจัยดังนี้ คือ

1. ปรากฏการณ์ของการศึกษา
2. วิธีการศึกษาปรากฏการณ์
3. การประมวลผลข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ปรากฏการณ์ของการศึกษา

พื้นที่ที่ศึกษา (Field)

ในการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจและสามารถตอบปัญหาการวิจัย ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาหาข้อมูลจากบุคคลในชุมชนในหลายพื้นที่ที่มีโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตั้งอยู่ เช่น โรงเรียนบ้านหนองนายขุ่ย โรงเรียนบ้านทุ่งจ้ง โรงเรียนวัดเขากลอย และโรงเรียนบ้านทุ่งงาย ในระหว่างวันที่ 2-26 กรกฎาคม 2548 ซึ่งทำให้ได้เห็นภาพรวมว่าชุมชนในเขตพื้นที่บริการที่มีโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตั้งอยู่มีลักษณะและสภาพทางสังคมที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

1. เป็นชุมชนชนบทที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมือง
2. การตั้งถิ่นฐานของประชาชนในชุมชนมีลักษณะเป็นกลุ่ม บุคคลในชุมชนมีความสัมพันธ์แบบปฐมนิคม กล่าวคือ มีความใกล้ชิดช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน
3. ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนมีลักษณะที่ดีพอสมควร คือ มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรกรรม

4. บุคคลในชุมชนมีความสนใจให้การสนับสนุนทางการศึกษาแก่บุตรหลานของตน จากเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ที่ศึกษา คือ โรงเรียนวัดเขากลอย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลาเขต 2 ตั้งอยู่ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยพื้นที่ที่ศึกษาในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถเข้าไปศึกษาข้อมูลแบบเจาะลึกได้ อีกทั้งผู้ให้ข้อมูลที่เลือกมาจะต้องสื่อสารถึงมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งผู้วิจัยต้องสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อลดช่องว่างต่างๆ

สถานที่ที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนวัดเขากลอย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เนื่องจากเป็นชุมชนที่ผู้วิจัยมีภูมิสำเนาอาศัยอยู่ทำให้รับรู้ และเห็นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในชุมชน อีกทั้งวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประเพณีวัฒนธรรม ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีส่วนเอื้อประโยชน์ให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนควรเป็นอย่างไร

สำหรับโรงเรียนที่ผู้วิจัยเลือกเป็นพื้นที่ที่ศึกษา เป็นโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลศึกษาปีที่ 1- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตั้งอยู่ห่างจากตัวอำเภอ 21 กม. การคมนาคมสะดวก และมีคุณลักษณะทางกายภาพตรงตามที่กำหนดไว้ คือ การตั้งถิ่นฐานของชุมชนมีลักษณะเป็นกลุ่ม มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมานานกว่า 30 ปี ชุมชนมีขนาดใหญ่พอสมควร โรงเรียนตั้งอยู่กลางชุมชนติดกับถนนหลักของตำบล ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนดั้งเดิมในพื้นที่ มีรายได้หลักจากการทำเกษตรกรรม คือ ทำสวนยางพารา อาชีพรอง คือ การทำนา บุคคลในชุมชนมีความสัมพันธ์กันค่อนข้างใกล้ชิด มีวัดและโรงเรียนตั้งอยู่ในชุมชน มีความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและโรงเรียนค่อนข้างมาก โรงเรียนเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชน และชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มีกิจกรรมที่ร่วมกันทำอย่างสม่ำเสมอ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีทำบุญประจำปีของวัด งานประจำปีในโอกาสต่างๆ ของโรงเรียน ฯลฯ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำให้ประชาชนในชุมชนมีโอกาสร่วมกันในกิจกรรมและเกิดความสัมพันธ์กันในทางสังคม ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนจึงให้การสนับสนุนการศึกษาของโรงเรียน และมีความสนใจส่งบุตรหลานเข้ามาศึกษาในโรงเรียนในชั้นสูงขึ้น

การเลือกชุมชนและโรงเรียนที่ใช้เป็นพื้นที่ที่ศึกษาค้างนี้ เลือกโดยใช้การเลือกแบบสโนว์บอลเทคนิค(Snow Ball Sampling Technique) (สุภางค์ จันทวานิช. 2542:42) โดยมีหลักการที่สำคัญ คือ เป็นพื้นที่ที่สอดคล้องกับลักษณะโครงสร้างทางสังคมของชุมชน ที่มีโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตั้งอยู่ในชุมชนแต่เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหลักเกิดความเชื่อมั่นในผู้วิจัย และเกิดความเต็มใจให้รายละเอียดข้อมูลแก่ผู้วิจัยในทุกประเด็นที่ศึกษาจึงไม่ขอเอ่ยนามผู้ให้ข้อมูลหลักทุกคน

2. วิธีการศึกษาปรากฏการณ์

2.1 การเข้าสู่พื้นที่ที่ศึกษา

เมื่อผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ที่ศึกษาแล้วในที่นี้คือ ชุมชนท่าข้ามและโรงเรียนวัดเขากลอย ซึ่งตั้งอยู่ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ทั้งนี้โดยจรรยาบรรณของการดำเนินการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยขอไม่เอ่ยนามผู้ให้ข้อมูลหลักทุกคน หลังจากได้พื้นที่ที่จะทำการศึกษาแล้ว ผู้วิจัยจึงได้สร้างแนวคำถาม (Guideline) ที่ใช้เป็นแนวทางการศึกษาในพื้นที่ที่จะศึกษาก่อนลงพื้นที่ โดยแนวคำถามที่สร้างขึ้นนี้ จะใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ระดับลึก (Indepth Interview) และการจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group Discussion) โดยหลังจากเข้าสู่พื้นที่ที่ศึกษาแล้วผู้วิจัยจึงเริ่มดำเนินการขั้นต่อไป คือ การเก็บข้อมูลโดยใช้แนวคำถามด้วยวิธีการเก็บข้อมูลข้างต้น แล้วประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

อนึ่ง เพื่อให้ได้แนวคำถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้อย่างชัดเจนเหมาะสม ผู้วิจัยจึงได้สร้างแนวคำถามเป็นแบบปลายเปิด โดยยึดวัตถุประสงค์ในการวิจัย ปัญหาของการวิจัย และกรอบแนวคิดพื้นฐานในการวิจัย เป็นแนวทางในการกำหนดประเด็นคำถาม เพื่อให้ได้คำถามที่ครอบคลุมมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน 4 ด้าน คือ 1.ด้านโรงเรียน 2.ด้านผู้บริหาร 3.ด้านครู 4.ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยแนวคำถามที่สร้างขึ้นนี้ ผู้วิจัยจะนำไปใช้เป็นแนวทางประกอบการศึกษาในพื้นที่โดยการสังเกตและจดบันทึก การสัมภาษณ์ระดับลึก และการจัดกลุ่มสนทนา ตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในฐานะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงเลือกใช้แนวคำถามที่สร้างขึ้นนี้ ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และความต่อเนื่องในการเก็บข้อมูล เพื่อให้ได้แนวคำถามที่มีความชัดเจนและเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในพื้นที่ที่จะศึกษา ผู้วิจัยจึงสร้างแนวคำถามโดยการร่างแนวคำถามให้ครอบคลุมตามรายละเอียดของวัตถุประสงค์การวิจัย ปัญหาในการวิจัย และกรอบความคิดพื้นฐานในการวิจัย แล้วนำไปทดลองใช้กับผู้ให้ข้อมูลหลักนอกพื้นที่ที่จะศึกษา แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้มาขอคำปรึกษาจากคณะกรรมการผู้ควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของแนวคำถามที่จะใช้ในการเก็บข้อมูลว่า การใช้แนวคำถามและข้อมูลการสัมภาษณ์ระดับลึกของผู้วิจัยดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสามารถได้ข้อมูลที่เพียงพอชัดเจนลึกซึ้งตรงประเด็นหรือไม่ การสื่อความหมายในคำถามระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลหลักตรงกันหรือไม่และควรปรับปรุงอย่างไรบ้าง แล้วนำมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขแนวคำถามและภาษาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ระดับลึกและการจัดกลุ่มสนทนาให้มีความเหมาะสมที่สุดจึงนำไปใช้ในพื้นที่ที่ศึกษา

เพื่อให้การเข้าสู่พื้นที่ที่ศึกษา เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ผลสมบูรณ์ที่สุด ผู้วิจัยจึงขอความร่วมมือจากผู้บริหารโรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยการเข้าไปพบกับผู้บริหารโรงเรียนเพื่อขออนุญาตทำความเข้าใจและขอความร่วมมือ

ในการเก็บข้อมูลจากนั้นจึงได้ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒส่งไปให้กับผู้บริหารสถานศึกษาและนายกองค์การบริหารส่วนตำบล โดยในขั้นตอนของการเข้าสู่พื้นที่ที่ศึกษา ผู้วิจัยได้เข้าไปร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน และชุมชนเพื่อเป็นการสร้างความคุ้นเคยและความไว้วางใจกันก่อนการสัมภาษณ์ระหว่างผู้วิจัย กับผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งในโรงเรียนและในชุมชน

ส่วนการเข้าไปในพื้นที่ที่ศึกษา ผู้วิจัยได้เข้าไปทำหน้าที่เป็นครูผู้ช่วยสอนอยู่ภายใน โรงเรียนเป็นระยะเวลา 1 เดือน เพื่อสร้างความคุ้นเคยและแนะนำตนเองให้บุคลากรในโรงเรียน และชุมชนรู้จักว่าผู้วิจัยเป็นใครและมาทำวิจัยทางการศึกษาของชุมชนและโรงเรียนเพื่อให้ได้ข้อมูล ว่ามาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน เป็นอย่างไร ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจะเป็นประโยชน์แก่บุตรหลานของประชาชนในชุมชน ในฐานะเจ้าหน้าที่ทางการศึกษาในท้องถิ่น หลังจากนั้นจึงสร้างความสัมพันธ์ (Rapport) โดยการทำความรู้จักผูกมิตรกับคณะครูและบุคคลในชุมชน เพื่อให้คณะครูและบุคคลในชุมชน มีความรู้สึกเหมือนผู้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน เสมอภาคกัน ไม่ใช่คนที่เหนือกว่าและสันทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รับฟังความเห็นจากคณะครู และบุคคลในชุมชนอย่างกว้างขวางสม่ำเสมอ เพื่อให้คณะครูและบุคคลในชุมชนเกิดความไว้วางใจ และยอมรับผู้วิจัยในฐานะที่เป็นคนใน ซึ่งในขณะเดียวกันผู้วิจัยก็ได้มีโอกาสร่วมเรียนรู้โครงสร้าง ทางสังคมของชุมชนและโรงเรียนจากทัศนะของคณะครูและบุคคลในชุมชน วิธีการสร้างความสัมพันธ์นี้ ผู้วิจัยใช้ในช่วงการทำงานช่วงแรกในพื้นที่ที่ศึกษา จนเห็นว่าคณะครูและบุคคล ในชุมชน เช่น นายกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน คณะกรรมการโรงเรียน คณะกรรมการหมู่บ้านและผู้ปกครองนักเรียน ฯลฯ มีความรู้สึกที่ผู้วิจัย ไม่ใช่คนที่แปลกแยกจากชุมชนและโรงเรียนแล้วผู้วิจัยจึงเริ่มการทำงานเพื่อศึกษาข้อมูลในพื้นที่ ที่ศึกษาโดยการศึกษาลักษณะทางกายภาพของชุมชนและโรงเรียน ซึ่งได้ขอความร่วมมือจากครู ที่เป็นคนในพื้นที่อาศัยอยู่ในชุมชนและรู้จักคนในชุมชนค่อนข้างมาก รวมทั้งมีความรู้เรื่องของชุมชน และโรงเรียนเป็นอย่างดีเป็นผู้นำทางแก่ผู้วิจัยในการสำรวจข้อมูลของชุมชนและโรงเรียน ซึ่งทำให้ ผู้วิจัยทราบถึงข้อมูลที่บอกสภาพทางกายภาพของพื้นที่ที่ศึกษา คือ ที่ตั้งของชุมชน สถานที่สำคัญ ในชุมชน แหล่งทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เส้นทางคมนาคมและเส้นทางการติดต่อกับชุมชนอื่น เพื่อให้ผู้วิจัยทราบถึงลักษณะและที่ตั้งทางกายภาพของชุมชน รวมถึงแผนผังแสดงที่ตั้งของโรงเรียน รายละเอียดที่ตั้งอาคารเรียน อาคารประกอบ เส้นทางเข้าออกโรงเรียน ฯลฯ เพื่อที่จะแสดงถึง ความสัมพันธ์ทางกายภาพของชุมชนและโรงเรียนชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ศึกษาเอกสาร ของโรงเรียนและชุมชน และมีการพบปะพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับคณะครูและบุคคลในชุมชน เกี่ยวกับสภาพของโรงเรียนและชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์เพื่อศึกษามาตรฐานการศึกษา โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน ซึ่งเป็นรายละเอียด ที่จะทำให้ได้ข้อมูลที่จะศึกษาครอบคลุมมากขึ้น

2.2 การศึกษาข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลจากโรงเรียนและชุมชนอย่างละเอียดและครบถ้วนในการศึกษา มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและปัญหาในการวิจัย ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการในการศึกษารวบรวมข้อมูล 3 วิธีการหลัก คือ วิธีการสังเกตและจดบันทึก (Observation and field-note) การสัมภาษณ์ระดับลึก (Indepth Interview) และการจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group Discussion) ซึ่งมีรายละเอียดของการดำเนินการศึกษาข้อมูล ดังนี้

การสังเกตและจดบันทึก (Observation and field-note)

ผู้วิจัยเป็นผู้สังเกตสิ่งที่เกิดขึ้นในโรงเรียนและชุมชน เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ นักวิจัยจะสังเกตพฤติกรรมทางสังคมหรือปฏิสัมพันธ์ของคน อย่างรอบคอบ แต่เนื่องจากปฏิสัมพันธ์ของคนเป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวตลอดเวลา การสังเกตจึงต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงใช้การสังเกตเป็น 2 แบบ คือ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในช่วงแรกของการศึกษา เพื่อสำรวจสภาพทั่วไปของโรงเรียนและชุมชน สังเกต สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากเป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการสร้างความคุ้นเคยและสร้างความสัมพันธ์กับโรงเรียนและชุมชน หลังจากนั้น จึงใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยการให้ความร่วมมือและร่วมกิจกรรมของทางโรงเรียนและชุมชน การสนทนากับคณะครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชนและบุคคลในชุมชน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสังเกตเพื่อรวบรวมข้อมูลที่ได้มาประกอบการวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูล ที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึกและการจัดกลุ่มสนทนาในขั้นตอนต่อไป

การสัมภาษณ์ระดับลึก (Indepth interview)

เป็นการศึกษาข้อมูลมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามคาดหวัง ของบุคคลในชุมชน 4 ด้าน คือ 1.ด้านโรงเรียน 2. ด้านผู้บริหาร 3. ด้านครู 4. ด้านความสัมพันธ์ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ผู้ให้ข้อมูลหลักจะเป็นผู้ให้ข้อมูลเป็นรายบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์ ที่สำคัญ คือ การค้นหาสิ่งที่มีอยู่ในใจของผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งได้แก่ สิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลหลักคิดหรือรู้สึก เกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามคาดหวัง ซึ่งผู้วิจัยทราบได้จากการ สัมภาษณ์โดยใช้แนวคำถามที่ถามถึงภูมิหลัง ความรู้ ความคิดเห็น เจตคติ ความเชื่อ ประสบการณ์และความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ โดยผู้วิจัยไม่ชี้นำทั้งทางตรงและทางอ้อมให้ผู้ให้ข้อมูลหลักตอบไปในแนวทางที่ผู้วิจัยต้องการ แต่อาจมีการขอให้ผู้ให้ข้อมูลหลักให้ข้อมูลเพิ่มเติมในบางประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการรายละเอียด ของข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อเชื่อมโยงการสัมภาษณ์ให้เข้าสู่ประเด็นที่ต้องการอย่างลึกซึ้งได้ และตรวจสอบความเข้าใจให้ตรงกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นการตรวจสอบและสรุป ประเด็นตามแนวคำถามเป็นระยะ พร้อมทั้งสังเกตพฤติกรรมในการให้ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลัก ไปพร้อมกัน เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัย

ส่วนการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการใช้การเลือกแบบสโนว์บอลเทคนิค โดยการแนะนำเริ่มต้นจากผู้บริหารโรงเรียน ขยายต่อไปในกลุ่มที่เป็นคณะครู ผู้นำชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน บุคคลในชุมชน ซึ่งการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ในลักษณะเช่นนี้ มีข้อดีคือ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาจะเป็นผู้รู้ข้อมูลได้ดีและจำนวนจะค่อยๆ พอกพูน ขึ้นจากการบอกเล่าจนได้ข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงเป็นผู้ศึกษาข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ ระดับลึกด้วยตนเองทุกราย โดยใช้เครื่องบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์ แล้วนำมาถอดความคำต่อคำ เพื่อจัดหมวดหมู่และวิเคราะห์อย่างเป็นระบบต่อไป

การจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group Discussion)

เนื่องจากการศึกษามาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน นอกจากจะเป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติ ฐานคิด บทบาทของ ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของ บุคคลในชุมชนและข้อมูลที่เกี่ยวข้องอื่นๆ แล้ว ในฐานที่มาตราฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา ขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนจัดเป็นกระบวนการทางสังคม (Social process) อย่างหนึ่ง จำเป็นที่ผู้วิจัยต้องศึกษาแนวคิดทฤษฎีความคาดหวัง ทัศนคติ ความเชื่อของผู้ให้ข้อมูล หลักทั้งจากบุคลากรในโรงเรียนและบุคคลในชุมชนในลักษณะที่เป็นความคิดเห็น ฐานคิด และ ทัศนคติร่วมกันหรือแตกต่างกันในกลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการศึกษา ความคิดเห็นของกลุ่มด้วยวิธีการจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group Discussion) ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่ง ในการศึกษาข้อมูลตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่พลวัตของกลุ่ม (Group Dynamic) จะเป็น สิ่งกระตุ้นให้แต่ละคนในกลุ่มแสดงความคิดเห็นและทัศนคติของตนออกมาอย่างเปิดเผยและจริงใจ โดยการจัดกลุ่มสนทนาแต่ละกลุ่ม ประกอบด้วยสมาชิกกลุ่ม กลุ่มละ 9 คน ซึ่งผู้วิจัยจะจงเลือกมา เข้าร่วมกลุ่ม โดยผู้ที่เข้าร่วมกลุ่มนี้จะแสดงความคิดเห็นหรือทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา

ในกลุ่มสนทนานั้น สมาชิกในกลุ่มจะเกิดความรู้สึกว่าตัวเองมีอำนาจ (empowered) เพราะไม่ได้เผชิญหน้าอยู่กับนักวิจัยเพียงลำพัง ความรู้สึกเช่นนี้จะทำให้สมาชิกของกลุ่มรู้สึก ไม่ประหม่า มีความมั่นใจที่จะพูดและแสดงความคิดเห็นต่างจากการเผชิญหน้าแบบตัวต่อตัวกับ นักวิจัยในการสัมภาษณ์ทั่วๆ ไป ความรู้สึกนี้จะได้รับการตอกย้ำจากข้อเท็จจริงที่ว่าทุกคนที่อยู่ใน กลุ่มนั้นมีลักษณะบางอย่างร่วมกัน เช่น เพศเดียวกัน อายุรุ่นราวคราวเดียวกัน มีอาชีพหรือมี ประสบการณ์ชีวิตคล้ายกันและส่วนมากอาจเป็นคนที่รู้จักหรือคุ้นหน้ากันอยู่แล้ว การตระหนักใน ข้อเท็จจริงเช่นนี้จะทำให้สมาชิกกลุ่มมั่นใจและรู้สึกไม่เกร็งไม่ประหม่าที่จะแสดงความคิดเห็น อย่างเปิดเผยต่อหน้าผู้อื่นที่ตนไม่มีความคุ้นเคย การสนทนากลุ่มไม่ใช่การระดมสมองที่มุ่งหา ข้อสรุปที่ลงตัวเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งแต่การสนทนากลุ่มมุ่งหาความคิดเห็นและประสบการณ์ ของผู้ร่วมสนทนาซึ่งอาจแตกต่างกันหลากหลาย ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องลงรอยกันเสมอไป

การออกแบบกลุ่มตัวอย่างในการสนทนากลุ่มควรให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีทั้งลักษณะร่วมกัน และ ลักษณะที่ต่างกัน การกำหนดให้มีลักษณะร่วมและลักษณะต่างในกลุ่มก็เพื่อประโยชน์ในการเปรียบเทียบในการวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งนี้เพราะการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพนั้นต้องใช้การเปรียบเทียบจึงจะทำให้นักวิจัยเห็นภาพที่ชัดเจนขึ้นได้ โดยในการจัดกลุ่มสนทนามีผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เป็นผู้จัดประเด็นการสนทนา และกระตุ้นให้ผู้ร่วมสนทนาพูดคุยกันในหัวข้อที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ล่วงหน้า โดยที่ผู้วิจัยได้สร้างแนวคำถามที่ใช้ในการดำเนินการจัดกลุ่มสนทนาที่ถามถึงความรู้สึก ฐานคิด ความคาดหวัง การใช้เหตุผล โดยขณะที่สนทนากันความคิดเห็นของคนๆ หนึ่งในกลุ่ม อาจจะไปกระตุ้นให้คนอื่น ๆ ในกลุ่มพูดและแสดงความคิดเห็นของตนเองออกมา เพราะการจัดกลุ่มสนทนาเป็นการใช้หลักการปฏิสัมพันธ์ในกลุ่ม (Group -Interaction) เป็นเครื่องมือให้ได้มาซึ่งข้อมูลและคำตอบซึ่งไม่อาจหาได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ หากไม่ใช้พลวัตที่เกิดขึ้นในกลุ่มเป็นสิ่งที่กระตุ้น เมื่อการจัดกลุ่มสนทนาสิ้นสุดลง ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยได้แสดงความขอบคุณผู้ร่วมกลุ่มสนทนาด้วยการมอบของที่ระลึก และสรุปผลการจัดกลุ่มสนทนาในครั้งแรก เพื่อปรับปรุงแนวคำถามและปรับปรุงการจัดกลุ่มสนทนาในครั้งที่ 2 และครั้งที่ 3 จนมีข้อบกพร่องน้อยที่สุดเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับต่อไป

การจัดกลุ่มสนทนาในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งการสนทนากลุ่มออกเป็น 2 กลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลจากกลุ่มที่แตกต่างกันจากทั้ง 2 กลุ่ม โดยแบ่งตามคุณลักษณะพื้นฐานของกลุ่มที่คล้ายคลึงกัน คือ

1. กลุ่มบุคคลในชุมชนที่เป็นข้าราชการ
2. กลุ่มบุคคลในชุมชนที่ไม่ใช่ข้าราชการ

โดยการเลือกผู้ร่วมสนทนากลุ่มนี้ ผู้วิจัยเลือกผู้ร่วมกลุ่มสนทนาที่มีคุณลักษณะตามกลุ่มที่ผู้วิจัยกำหนดและคัดเลือกผู้เข้าข่ายที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักไว้จำนวนหนึ่งก่อน (Screening) แล้วจึงเลือกผู้ร่วมกลุ่มสนทนา โดยการพิจารณาว่า ใครจะเป็นผู้ที่ให้ข้อมูลหลักได้ดีที่สุด เช่น เป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นที่จะมาร่วมกลุ่มสนทนา กล้าแสดงความคิดเห็นและไม่ขี้อายจนเกินไป ในการจัดกลุ่มสนทนาครั้งนี้ มีผู้ร่วมกลุ่มสนทนาในแต่ละกลุ่มๆละ 9 คน จัดกลุ่มสนทนาเป็น 2 กลุ่ม รวมจำนวนผู้ร่วมในการจัดกลุ่มสนทนา จำนวน 18 คน คือ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน ผู้บริหารโรงเรียน 1 คน ครู 5 คน นักวิชาการชุมชน 1 คน ผู้นำชุมชน 2 คน คณะกรรมการโรงเรียน 1 คน ผู้ปกครองนักเรียน 6 คน โดยใช้เวลาในการจัดกลุ่มสนทนากลุ่มละประมาณ 2 ชั่วโมง

2.3 ขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดและนิยามปัญหาการวิจัย
2. ศึกษาลักษณะข้อมูลต่างๆเกี่ยวกับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

โดยมีจุดประสงค์เพื่อต้องการศึกษามาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

ตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน

3. ผู้วิจัยสำรวจข้อมูลภาคสนามเพื่อศึกษาลักษณะของโรงเรียนและกลุ่มประชากรตลอดจนสภาพแวดล้อมต่างๆ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดประเด็นสนทนา

4. ศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 องค์ประกอบของโรงเรียนประถมศึกษาที่ดีแนวคิดและทฤษฎีความคาดหวัง การสนทนากลุ่ม

5. กำหนดแนวทาง และออกแบบการสนทนากลุ่ม กำหนดขอบข่ายในการสนทนาดังนี้

5.1 กำหนดกรอบในการคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนา

5.1.1 ผู้ให้ข้อมูลเบื้องต้น (Initial Informant) ใช้ในการเก็บข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนโดยคัดเลือกจากบุคคลในชุมชนโดยการสุ่มแบบบังเอิญ จำนวน 10 คน

5.1.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงลึก

โดยผู้วิจัยเลือกผู้ร่วมกลุ่มสนทนาที่มีคุณลักษณะตามกลุ่มที่ผู้วิจัยกำหนดและคัดเลือกผู้เข้าข่ายที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักไว้จำนวนหนึ่งก่อน แล้วจึงเลือกผู้ร่วมกลุ่มสนทนาโดยการพิจารณาว่าใครจะเป็นผู้ที่ให้ข้อมูลหลักได้ดีที่สุด เช่น เป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นที่จะมาร่วมกลุ่มสนทนากล้าแสดงความคิดเห็นและไม่ขี้อายจนเกินไป ในการจัดกลุ่มสนทนาครั้งนี้ผู้ร่วมกลุ่มสนทนาในแต่ละกลุ่มๆละ 9 คน จัดกลุ่มสนทนาเป็น 2 กลุ่ม โดยมีผู้ร่วมในการจัดกลุ่มสนทนาทั้งสิ้นจำนวน 18 คน ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน ผู้บริหารโรงเรียน 1 คน ครู 5 คน นักวิชาการชุมชน 1 คน ผู้นำชุมชน 2 คน คณะกรรมการโรงเรียน 1 คน ผู้ปกครองนักเรียน 6 คน โดยใช้เวลาในการจัดกลุ่มสนทนากลุ่มละประมาณ 2 ชั่วโมง

5.2 สร้างและทดลองใช้ แนวทางและประเด็นในการสนทนา

โดยแนวคำถามที่สร้างขึ้นนี้ ผู้วิจัยจะนำไปใช้เป็นแนวทางประกอบการศึกษาในพื้นที่โดยการสังเกตและจดบันทึก การสัมภาษณ์ระดับลึก และการจัดกลุ่มสนทนาตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในฐานะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจึงเลือกใช้แนวคำถามที่สร้างขึ้นนี้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และความต่อเนื่องในการเก็บข้อมูล เพื่อให้ได้แนวคำถามที่มีความชัดเจนและเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในพื้นที่ที่จะศึกษา ผู้วิจัยจึงสร้างแนวคำถามโดยการร่างแนวคำถามให้ครอบคลุมตามรายละเอียดของวัตถุประสงค์การวิจัย ปัญหาในการวิจัย และกรอบความคิดพื้นฐานในการวิจัยแล้วนำไปทดลองใช้กับผู้ให้ข้อมูลหลักนอกพื้นที่ที่จะศึกษาแล้วนำข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้มาขอคำปรึกษา

จากคณะกรรมการผู้ควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของแนวคำถามที่จะใช้ในการเก็บข้อมูลว่า การใช้แนวคำถามและข้อมูลการสัมภาษณ์ระดับลึกของผู้วิจัยดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสามารถได้ข้อมูลที่เพียงพอชัดเจนลึกซึ้งตรงประเด็นหรือไม่ การสื่อความหมายในคำถามระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลหลักตรงกันหรือไม่ และควรปรับปรุงอย่างไรบ้าง แล้วนำมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขแนวคำถามและภาษาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ระดับลึก และการจัดกลุ่มสนทนาให้มีความเหมาะสมที่สุดจึงนำไปใช้ในพื้นที่ที่ศึกษา

6. ดำเนินการสนทนาโดยออกไปเก็บข้อมูลในโรงเรียนและชุมชน เพื่อให้การเข้าสู่พื้นที่ที่ศึกษา เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ผลสมบูรณ์ที่สุด ผู้วิจัยจึงขอความร่วมมือจากผู้บริหารโรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยการเข้าไปพบกับผู้บริหารโรงเรียนเพื่อขออนุญาตทำความเข้าใจและขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล จากนั้นจึงได้ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ส่งไปให้กับผู้บริหารสถานศึกษาและนายกองค์การบริหารส่วนตำบล

6.1 ขั้นตอนของการเข้าสู่พื้นที่ที่ศึกษา

6.1.1 ในช่วงแรกของการเข้าสู่พื้นที่ที่ศึกษา ผู้วิจัยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนและชุมชน เพื่อเป็นการสร้างความคุ้นเคยและความไว้วางใจก่อนการสัมภาษณ์ระหว่างผู้วิจัยกับบุคคลในชุมชน จนเห็นว่าคณะครูและบุคคลในชุมชน เช่น นายกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน คณะกรรมการโรงเรียน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ปกครองนักเรียนและบุคคลในชุมชน มีความรู้สึกที่ผู้วิจัยไม่ใช่คนที่แปลกแยกจากชุมชนและโรงเรียน

6.1.2 หลังจากนั้นจึงสร้างความสัมพันธ์ โดยการอาสาเข้าไปเป็นครูผู้ช่วยสอนภายในโรงเรียนเป็นระยะเวลา 1 เดือน โดยการทำความรู้จักผูกมิตรกับคณะครูและบุคคลในชุมชน เพื่อให้คณะครูและบุคคลในชุมชนมีความรู้สึกเหมือนผู้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน เสมอภาคกัน ไม่ใช่คนที่เหนือกว่า ทำให้สามารถสนทนาแลกเปลี่ยนและรับฟังความคิดเห็นจากคณะครูและบุคคลในชุมชนอย่างกว้างขวางสม่ำเสมอ เพื่อให้คณะครูและบุคคลในชุมชนเกิดความไว้วางใจและยอมรับผู้วิจัยในฐานะที่เป็นคนใน ซึ่งจะสามารถทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงและลึกซึ้งเพียงพอที่จะตอบปัญหาการวิจัยว่ามาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนเป็นอย่างไร

7. วิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูล

7.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้นัดหมายผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อทำการสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนาด้วยตนเอง โดยมีผู้ช่วยอัดเทปและจดบันทึกการสนทนาจำนวน 3 คน ในการพิจารณาความเที่ยงตรงของข้อมูล โดยทำการตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลโดยตรง ทั้งนี้โดยผู้วิจัยได้เข้าไป

มีโอกาเป็นครูผู้ช่วยสอนและได้ทำความรู้จักสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก และในการสนทนาจะเป็นแบบโต้ตอบสื่อสารไปมาทั้ง 2 ฝ่าย ทำให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถ แสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อมูลได้อย่างเต็มที่ที่สามารถเก็บรายละเอียดปลีกย่อยของข้อมูลได้มาก ตรงประเด็นที่ต้องการจึงทำให้เกิดความแม่นยำในการวิจัยและการตรวจสอบข้อมูลสามารถทำได้ โดยตรงเพราะผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

3. การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ขณะที่ศึกษาข้อมูลในพื้นที่ที่ศึกษา ผู้วิจัยได้ประมวลผลข้อมูลควบคู่กันไปกับ การศึกษาข้อมูลโดยการฟังข้อมูลจากเทปบันทึกเสียงซ้ำหลังจากการสัมภาษณ์ระดับลึก และการจัดกลุ่มสนทนาในแต่ละครั้งแล้วเขียนรายละเอียดของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึก และการจัดกลุ่มสนทนาออกมาทันทีที่ศึกษาข้อมูลเสร็จ เพื่อเป็นแนวทางที่จะใช้ในการปรับปรุง การสัมภาษณ์ระดับลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักคนต่อไปและการจัดกลุ่มสนทนากลุ่มต่อไปจนสามารถ เก็บข้อมูลได้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์การวิจัยและปัญหาในการวิจัยที่ต้องการศึกษา จึงยุติการศึกษาข้อมูล

หลังจากเก็บข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้ประมวลผลข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ต่อไปนี้

1. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์จริงในพื้นที่ที่ศึกษา จากการสัมภาษณ์ระดับลึก และการจัดกลุ่มสนทนา มาจัดระบบ ถอดเทปบันทึกเสียงคำต่อคำ
2. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยผู้วิจัยเองเพื่อให้ได้ประเด็น มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน 4 ด้าน คือ 1.ด้านโรงเรียน 2.ด้านผู้บริหาร 3.ด้านครู 4.ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ระยะเวลาในการวิจัย

หลังจากที่ได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยแล้ว ผู้วิจัยได้ใช้เวลาในการวิจัยรวม 4 เดือน คือตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2548 -กุมภาพันธ์ พ.ศ.2549 เพื่อดำเนินการ ในส่วนของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ดังนี้

1. เตรียมการเพื่อเก็บข้อมูล โดยการสร้างแนวคำถาม ที่จะสัมภาษณ์ระดับลึก ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู ผู้ปกครองนักเรียน บุคคลในชุมชน และสร้างแนวคำถาม ที่จะใช้ในการดำเนินการจัดกลุ่มสนทนาและทดลองใช้จนได้แนวคำถามที่เหมาะสม และเลือกพื้นที่ที่ศึกษารวมทั้งประสานงานกับพื้นที่เรียบร้อยแล้ว จึงออกศึกษาข้อมูล จากพื้นที่ที่กำหนด
2. ศึกษาข้อมูลในพื้นที่ที่กำหนด โดยการสังเกตและจดบันทึก การสัมภาษณ์ระดับลึก และการจัดกลุ่มสนทนาจนได้ข้อมูลครอบคลุมตามวัตถุประสงค์การวิจัย

และปัญหาในการวิจัยที่ต้องการศึกษา ประมวลผลข้อมูล

3. ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลแล้วจึงจัดทำต้นฉบับปริญญานิพนธ์ฉบับร่าง
4. ตรวจ แก้ไข และบรรณาธิการกิจต้นฉบับปริญญานิพนธ์ฉบับร่าง
5. จัดทำต้นฉบับปริญญานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์และจัดพิมพ์

การนำเสนอผลการวิจัย

หลังจากการวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาใช้ในการตอบปัญหาการวิจัยและอธิบายลักษณะของมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน แล้วนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

- บทที่ 1 บทนำ
- บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย
- บทที่ 4 การนำเสนอผลการวิจัย
- บทที่ 5 บทสรุป

บทที่ 4

การนำเสนอผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามาตรฐานการศึกษา โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา โดยมุ่งศึกษาความคิดเห็นของบุคคลในชุมชนเกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กใน 4 ด้าน คือ 1.ด้านโรงเรียน 2.ด้านผู้บริหาร 3.ด้านครู 4.ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การนำเสนอผลการวิจัยผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามประเด็นที่ต้องการ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตและจดบันทึก การสัมภาษณ์ระดับลึก และการจัดกลุ่มสนทนา ในการพิจารณาความเที่ยงตรงของข้อมูลโดยทำการตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลโดยตรง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เข้าไปมีโอกาสพบปะพูดคุยกับชาวบ้านและได้เข้าไปช่วยทำการสอนภายในโรงเรียน ซึ่งในการสนทนาจะเป็นไปในลักษณะโต้ตอบกันไปมาระหว่างผู้ร่วมสนทนา และเป็นวิธีการที่ผู้ร่วมสนทนาสามารถแสดงความคิดเห็นนอกเหนือไปจากที่กำหนดได้ ทั้งยังสามารถทำการตรวจสอบข้อมูลได้โดยตรงและทันที อันจะทำให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติม ละเอียด ลึกซึ้ง และมีความแม่นยำมากยิ่งขึ้น ซึ่งการศึกษาดังกล่าวเป็นการศึกษาโดยการเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่มจากบุคคลในชุมชนในเขตพื้นที่บริการที่โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ตั้งอยู่ใน อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา ซึ่งกลุ่มบุคคลดังกล่าวประกอบด้วยกลุ่มบุคคลที่เป็นข้าราชการ และกลุ่มบุคคลที่ไม่ใช่ข้าราชการ จำนวนทั้งสิ้น 18 คน ทั้งนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัย เรื่องมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน โดยแยกประเด็นออกเป็น 4 ด้าน คือ

1. มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนด้านโรงเรียน
2. มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนด้านผู้บริหาร
3. มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนด้านครู
4. มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

1. มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

ตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนด้านโรงเรียน

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่าชุมชนมีความคาดหวังเกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กด้านโรงเรียน ดังนี้

1.1 ด้านอาคารเรียนอาคารประกอบ บุคคลในชุมชนมีความเห็นว่าตรงกันว่าโรงเรียนควรมีอาคารเรียนที่เพียงพอ อยู่ในสภาพที่ใช้การได้ดี อากาศถ่ายเทได้สะดวก เพราะจะทำให้เด็กไม่อึดอัด อาคารเรียนมีการออกแบบที่ถูกต้อง จัดวางผังอาคารเหมาะสม บริเวณใช้สอยกว้างขวางไม่แออัด โครงสร้างแข็งแรง ไม่พังง่าย ต้องมีความปลอดภัย มั่นคงถาวร ป้องกันแดดป้องกันฝนและเสียงรบกวนจากภายนอกได้ดี ห้องสมุดก็เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งสำหรับการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพควรจัดห้องสมุดให้แยกเป็นสัดส่วนชัดเจน เพราะเป็นสถานที่ให้เด็กได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม ปลุกฝังนิสัยรักการอ่านให้กับเด็ก โดยทางโรงเรียนควรจัดหาหนังสือที่ดีมีความเหมาะสมกับระดับสติปัญญาของเด็กมาไว้ในห้องสมุดอย่างเพียงพอ จัดหาหนังสือพิมพ์ หนังสือความรู้รอบตัวมาให้เด็กอ่านเพื่อเพิ่มพูนความรู้นอกเหนือจากตำรา จัดระบบการให้บริการห้องสมุดโดยให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยเพื่อฝึกให้รู้จักการทำงาน ฝึกความรับผิดชอบ

"ตัวอาคารมีความมั่นคง แข็งแรง ปลอดภัย โลงสบาย เด็กนั่งแล้วไม่อึดอัด ให้มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก แล้วก็ไม่ได้ยินเสียงจิ้งจกจิ้งจอกจากภายนอกจนเด็กไม่มีสมาธิ"

"ไม่จำเป็นจะต้องเป็นตึกสูงๆ แต่ทำให้มันเป็นอาคารที่ดูมั่นคง ปลอดภัย แข็งแรง มีการวางผังที่ดี"

"โครงสร้างต้องแข็งแรง ได้มาตรฐาน ต้องมีการควบคุมตั้งแต่เริ่มสร้าง"

"อาคารเรียนมันต้องดีนะ ฝนตกไม่รั่ว แล้วก็สิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้มันดูแล้วน่าเรียน"

"อย่าให้แออัดเกินไป มีสนาม มีบริเวณ"

“อยากให้มีพวกหนังสือพิมพ์ หนังสือความรู้รอบตัว เพื่อเวลาพักเที่ยงเค้าจะได้เข้ามาอ่านหนังสือในห้องสมุดบ้าง”

ดังนั้นโรงเรียนจะต้องดำเนินการจัดการเกี่ยวกับอาคารเรียนให้มีความเหมาะสมตามสัดส่วนของพื้นที่ ซึ่งโรงเรียนอาจออกแบบอาคารเรียนให้สามารถดัดแปลงแก้ไข ต่อเติม หรือให้เกิดประโยชน์ได้หลายอย่างในการจัดกิจกรรมต่างๆเกี่ยวกับการเรียนการสอนหรือกิจกรรมอื่นๆ ที่ส่งเสริมการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.2 ด้านสภาพแวดล้อมในโรงเรียน การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนนับว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ อารมณ สุวรรณपाल (2537 : หน้า 70-118) กล่าวสรุป ไว้ว่า การสร้างเสริมมนุษย์ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศชาติให้มีคุณค่าทางด้านความรู้ ความคิด คุณธรรมจริยธรรม ความอ่อนโยนความเรียบง่ายนั้นเกิดขึ้นจากการสร้างสภาพแวดล้อมและจัดบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติเป็นสำคัญ ควรมีสวนगीฬา และสนามเด็กเล่น มีอุปกรณ์กีฬา มีเครื่องเล่นสำหรับเด็กที่ปลอดภัยและอยู่ในสภาพที่ใช้การได้ดี เพราะการที่เด็กได้ออกกำลังกายจะช่วยให้มีร่างกายแข็งแรง สมองพัฒนาการได้ดีและได้ผ่อนคลายจากการเรียนทำให้เด็กไม่เครียดจากการเรียนมากเกินไป

“มีสนาม มีบริเวณ แบ่งเป็นสัดส่วนให้น่าดู ทั้งอาคารเรียน โรงอาหาร หอ้งน้ำ-หอ้งส้วม บางโรงเรียนวิชาการดีแต่สถานที่ไม่ดีก็สงสารลูก”

“มีต้นไม้บริเวณหน้าห้องเรียน ผมว่ามันดูน่าเรียน”

“อยากให้มีต้นไม้เยอะๆ มีดอกไม้ มีสนามเด็กเล่น”

“สนามเด็กเล่นนี่มันช่วยให้เด็กผ่อนคลาย การที่เราเรียนหลายๆคาบติดๆกัน แล้วมานั่งพักผ่อนไ้ต้นไม้มันรู้สึกดีนะแล้วก็ได้ออกไปวิ่งเล่นในสนามบ้าง”

“มีสนามเด็กเล่น มีมุมอ่านหนังสือไ้ต้นไม้”

“มีสนามไ้เด็กไ้เล่นกีฬบ้าง ออกกำลังกายช่วงพัก ไ้ไ้วิ่งๆ บ้าง”

บริเวณโรงเรียนควรมีการแบ่งสัดส่วนให้ชัดเจน มีการจัดสภาพแวดล้อม และบรรยากาศโดยรอบบริเวณโรงเรียนควรจัดทำให้สวยงาม น่าดู น่าอยู่ น่าเรียน โดยเฉพาะการปลูกไม้ดอกไม้ประดับที่จะช่วยให้บริเวณโรงเรียนดูสวยงามน่าอยู่มากยิ่งขึ้น ควรมีต้นไม้ไ้ให้ดูร่มรื่น และเป็นการป้องกันมลพิษไ้ดีอีกทางหนึ่งด้วย นอกจากนี้

ควรจัดให้มีม้านั่งไต้ต้นไม้ให้เด็กได้นั่งพักผ่อน หรืออ่านหนังสือในตอนพักกลางวันหรือตอนว่างจากการเรียน

1.3 ด้านห้องเรียน ห้องเรียนเป็นสถานที่ใช้สำหรับการจัดการเรียนการสอน ถือว่ามีความสำคัญประการหนึ่ง โรงเรียนควรจัดห้องเรียนให้น่าอยู่ มีการตกแต่งสวยงาม มีป้ายนิเทศให้ความรู้ ไม่แออัด อากาศถ่ายเทสะดวก การจัดบรรยากาศในห้องเรียนที่ดี จะช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้สึกอยากเรียนรู้ เป็นการกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนได้อีกทางหนึ่ง และในห้องเรียนควรมีบริเวณสำหรับให้นักเรียนทำกิจกรรมประกอบการเรียนได้สะดวก มีโต๊ะเก้าอี้เพียงพอและใช้การได้ดี และควรมีพัดลมเพื่อระบายความร้อน

“มีการตกแต่งห้องให้น่าเรียน เพราะเด็กๆคงชอบการดู ทะเล ปลา ต้นไม้ ใช้โทรทัศน์นะ”

“ห้องเรียนที่ดีจะต้องกว้างขวางสำหรับการจัดที่นั่งของเด็กและทำกิจกรรมต่างๆ”

“มันไม่ใช่แค่ห้องเรียน มันต้องมีบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่น่าเรียน เรื่องสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้สำคัญ ทำให้เด็กไม่เบื่อกับการเรียน”

“ต้องไม่ร้อน ถ้าร้อนแล้วเด็กก็ไม่อยากเรียน”

“การเรียนของเด็กก็ขึ้นอยู่กับห้องเรียนเหมือนกัน ถ้าจัดห้องสวยๆ เด็กก็อยากที่จะเรียน”

1.4 ด้านสาธารณูปโภคของโรงเรียน โรงเรียนควรมีโรงอาหารที่สะอาด ถูกสุขลักษณะ อากาศถ่ายเทดีไม่อับชื้น เพราะโรงอาหารเป็นสถานที่ที่ใช้ประกอบอาหารและรับประทานอาหาร ของนักเรียนควรเน้นเรื่องความสะอาดให้มาก ในด้านสาธารณูปโภคอื่นๆของโรงเรียน เช่น ห้องน้ำ ห้องส้วมในโรงเรียนก็ควรมีให้เพียงพอกับจำนวนเด็ก ถูกสุขลักษณะ มีการรักษาความสะอาดอยู่เสมอ เพราะห้องน้ำห้องส้วมเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งที่จะต้องให้ความสำคัญในส่วนของการบริการน้ำดื่ม-น้ำใช้ของโรงเรียนควรมีให้เพียงพอ จะเห็นว่าทุกปีโรงเรียนจะขาดแคลนน้ำดื่ม แต่เป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆ จึงต้องหาวิธีการแก้ปัญหาหาน้ำดื่มที่จัดให้เด็กดื่มต้องเน้นความสะอาด มีการระบบฆ่าเชื้อโรค อุปกรณ์ที่ใช้ใส่น้ำดื่ม ก็จะต้องสะอาด ควรให้เด็กจัดหาแก้วน้ำสำหรับดื่มน้ำมาเองเพื่อเป็นการรักษาสุขอนามัย และป้องกันโรคติดต่อ สำหรับเครื่องทำน้ำเย็นที่มีการต่อไฟฟ้าควรตรวจสอบกระแสไฟฟ้าอยู่เสมอ ที่สำคัญโรงเรียนควรมีเครื่องตัดไฟเพื่อป้องกันไฟรั่ว ไฟดูด ซึ่งอาจจะทำให้เด็กนักเรียนได้รับอันตรายได้ โรงเรียนควรหาวิธีการป้องกันไว้ก่อนที่จะเกิดอุบัติเหตุกับเด็ก

"น้ำต้องมีเพียงพอ เพราะโรงเรียนต้องใช้น้ำในกิจกรรมต่างๆ เยอะมาก ไม่ว่าจะเป็นการทำอาหารกลางวัน รดน้ำต้นไม้ หรือใช้ทำกิจกรรมในวิชาเกษตรของเด็ก"

"ช่วงหน้าแล้งน้ำขาด ก็หาวิธีแก้ปัญหา เช่น น้ำดื่มก็ให้เด็กนำน้ำดื่มจากบ้านมาดื่มเอง น้ำใช้ก็ขอความร่วมมือจากทางอำเภอให้จัดหาน้ำมาให้"

"อยากให้มีห้องน้ำเยอะกว่านี้ ให้พอกับจำนวนเด็ก และอยู่ในสภาพที่ใช้การได้ดี"

"ระหว่างห้องน้ำผู้หญิงกับห้องน้ำผู้ชายควรแยกฝั่งให้ชัดเจน อย่าให้ใกล้ชิดกันเกินไป เดียวเกิดปัญหาแอบดูกัน"

"ห้องน้ำควรมีการทำความสะอาด อาศัยเด็กทำกันเองไม่ได้หรอก ไม่สะอาดพอ แล้วยิ่งกับเด็กผู้หญิงโอกาสติดเชื้อโรคอะไรได้ง่าย"

1.5 ด้านสื่อการเรียนการสอน โรงเรียนควรมีคอมพิวเตอร์สำหรับใช้ในการเรียน

การสอน เพราะปัจจุบันนี้โลกเปลี่ยนแปลงไปมีความทันสมัยมากขึ้น สื่อเทคโนโลยีจึงมีความสำคัญ โรงเรียนก็ต้องจัดให้นักเรียนได้เรียนรู้จากสื่อที่ทันสมัยเพื่อจะไม่ทำให้นักเรียนล้าหลัง โรงเรียนควรจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์ให้เพียงพอดูแลรักษาและซ่อมบำรุงอยู่เสมอ จัดให้มีการเรียนการสอนวิชาคอมพิวเตอร์ให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติให้มากเพื่อที่จะสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันและในการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไป และควรจัดให้เด็กเรียนคอมพิวเตอร์ทุกชั้นตั้งแต่อนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยจัดตามระดับความรู้ความสามารถของเด็กแต่ละชั้นเพื่อให้เด็กได้มีความคุ้นเคยกับสื่อที่ทันสมัย ส่วนสื่อการเรียนการสอนอื่น เช่น รูปภาพ บัตรคำ แผนที่ ลูกโลก ฯลฯ ก็ควรมีการตรวจสอบสภาพให้ใช้ได้ดียิ่งอยู่เสมอ ควรส่งเสริมให้ครูใช้สื่อการเรียนการสอนในบทเรียนให้เยอะๆ ทั้งสื่อที่เป็นของจริงหรือการศึกษานอกสถานที่ เพราะจะช่วยให้เด็กเข้าใจบทเรียนและมีความกระตือรือร้นในการเรียนมากยิ่งขึ้น

"ทุกวันนี้ คอมพิวเตอร์ เป็นสิ่งจำเป็น ควรให้เด็กเรียนรู้ทุกชั้น"

"ถ้าเด็กไม่รู้คอมพิวเตอร์ ใช้คอมพิวเตอร์ไม่เป็น เวลาไปเรียนต่อก็กลายเป็นคนล้าหลังตามเขาไม่ทัน"

"ถ้ามีสื่อการสอนที่ทันสมัย เด็กก็จะเรียนรู้ได้ดี เข้าใจบทเรียนได้ง่าย"

“สื่อการสอนควรมีหลากหลายและทันสมัย ไม่ใช่ใช้อยู่อย่างเดียวนานๆ ไม่ทันสมัย”

“หมดสมัยแล้ว ที่ครูจะมาสอนโดยการพูดเพียงอย่างเดียว แล้วก็ออกจากห้องไป โดยที่ไม่รู้ว่าเด็กเข้าใจบทเรียนหรือไม่”

“ลูกบอกว่าครูพาไปเดินป่า สนุกดี”

2. มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

ตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนด้านผู้บริหาร

ในด้านมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนด้านผู้บริหาร ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิเคราะห์ออกเป็นด้านต่างๆ ดังนี้

2.1 ด้านคุณลักษณะส่วนตัวและการปฏิบัติงานของผู้บริหาร ผู้บริหารโรงเรียนตามความคาดหวังของชุมชน จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ มีวุฒิการศึกษาทางการบริหารหรือมีประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษาที่เพียงพอ จึงจะสามารถบริหารการศึกษาของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ นอกจากจะมีความรู้ในเรื่องการบริหารแล้วผู้บริหารควรจะมีความรู้ทางด้านวิชาการที่ดีด้วย เพื่อจะได้แนะนำครูในเรื่องของการจัดการเรียนการสอน การวิจัยในชั้นเรียน หรือการวางแผนพัฒนานักเรียนในเรื่องต่างๆ

ผู้บริหารควรมีความรับผิดชอบในหน้าที่ มีวิสัยทัศน์ มีความเป็นผู้นำ มีความยุติธรรม และมีความเป็นประชาธิปไตย ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีบุคลิกภาพที่ดี แต่งกายสุภาพ มีความยุติธรรมและมีคุณธรรม ปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนครู ผู้ปกครองและนักเรียน มีความเป็นกันเอง รักนักเรียนเหมือนลูกหลาน เอาใจใส่นักเรียนด้วยการพูดคุย ใฝ่ถาม ทำความรู้จักกับนักเรียนอย่างทั่วถึง ให้ความเป็นกันเองกับผู้ปกครองทุกคน บางครั้งผู้บริหารควรจะต้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในโรงเรียนด้วยเพื่อจะได้รับรู้สภาพการดำเนินงานและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงาน และยังจะช่วยให้ครูเกิดความอบอุ่นใจ เกิดความไว้วางใจในตัวของผู้บริหาร ก็จะช่วยให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่น ไม่มีอุปสรรค

โดยทั่วไปผู้บริหารจะให้คำปรึกษาหารือ เสนอความคิด ให้คำแนะนำ ว่ากล่าวตักเตือนครู และอภิปรายประเด็นปัญหาต่างๆ อย่างตรงไปตรงมา ผู้บริหารจะต้องกระตือรือร้นต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนเป็นอย่างมาก ไม่เพียงแต่จะเป็นผู้กำหนด ควบคุมและกำกับการนโยบายต่างๆ เท่านั้น แต่ควรลงมือปฏิบัติงานต่างๆ ร่วมกับครูด้วย ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่ทันสมัย หมั่นติดตามข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับความก้าวหน้าทางการศึกษาและความเคลื่อนไหวทางการศึกษาอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา รวมทั้งอุทิศตนและทุ่มเทเวลาให้กับงานด้านการศึกษาของโรงเรียน

อย่างเต็มที่และมีการส่งเสริมสนับสนุนครูในทุกด้านที่เห็นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการจัดการเรียนการสอนโดยจัดให้มีการประชุมอบรมทั้งที่โรงเรียนจัดเอง และส่งครูเข้าไปร่วมกิจกรรมทางการศึกษาที่หน่วยงานอื่นๆจัดขึ้น กล่าวได้ว่า คุณลักษณะ การปฏิบัติตนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้อย่างมาก

"ผู้บริหารต้องลงมือปฏิบัติงานเองด้วย ต้องลงมาคลุกคลี ครูจะได้มีกำลังใจ ในการทำงานแล้วก็ไม่ต้องมีมาดมาก ผู้บริหารบางคนครุกแล้ว ไม่กล้าพูดกล้าบอกปัญหา แบบนี้ก็ไม่ไหว ทำให้ครูไม่มีโอกาสได้พูดถึงปัญหาที่เกิดขึ้น"

"ต้องเป็นคนที่จิตใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น หมายถึงทั้งของครู ผู้ปกครองและเด็กนักเรียนด้วย เช่น สมมติการจัดงานปีใหม่เด็กถามครูว่าจะจัดงานปีใหม่ หรือไม่ผู้บริหารควรต้องถามเด็กว่าอยากจะจัดไหม ถ้าเค้าอยากจัดก็ต้องจัดให้เค้า"

"ต้องทำสิ่งที่ถูกต้องไม่ใช่ทำสิ่งที่ถูกใจ"

"คือ ผอ. คนนี้เค้าก็เป็นกันเองดี รับฟังความคิดเห็นของผู้ปกครองดี เวลาประชุม ผู้ปกครองมีข้อเสนอแนะเขาก็รับฟัง"

"ผอ. คนนี้เก่ง เข้ากับผู้ปกครองได้ทุกอย่าง แต่บางเรื่องรับฟังแล้วก็ต้องประชุมกันอีกครั้งหนึ่งก่อน"

"มีอะไรก็คุยกันได้ทั้งกับผอ. และครูประจำชั้น"

"รักษาส่วนที่ดี และแก้ไขส่วนที่บกพร่อง"

2.2 ด้านกระบวนการบริหารของผู้บริหารโรงเรียน การบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนนั้นควรจะต้องอยู่บนหลักการของการบริหาร มีการบริหารงานอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับหน่วยงานต้นสังกัดและสภาพความเป็นจริงของสถานศึกษา วางแผนการบริหารจัดการโดยคำนึงถึงทรัพยากรที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่นที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่เป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการศึกษา บริหารงานให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชน ส่งเสริมส่วนที่ดีและพัฒนาในส่วนที่บกพร่อง มีการจัดทีมงานที่ดี ยึดความรู้ความสามารถของบุคลากรเป็นหลัก สั่งการและมอบหมายงานให้ตรงกับความถนัดและไม่เกินความสามารถของบุคลากร สอดคล้อง

กับวัตถุประสงค์ของงาน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการทำงาน โดยเฉพาะการจัดให้ครูสอนตรงตามวุฒิการศึกษาที่สำเร็จการศึกษาและจัดหานักการภารโรงเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของครูและนักเรียน เปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการบริหารงานตั้งแต่การร่วมกำหนดนโยบาย การดำเนินงานตามนโยบายและการประเมินผล มีการนิเทศ กำกับ ติดตามและให้คำแนะนำที่ดีในการปฏิบัติงาน จัดหางบประมาณในการบริหารงานให้เพียงพอ มีการพบปะพูดคุยกับบุคลากรอยู่เสมอเพื่อรับฟังข้อปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน เพื่อจะได้พิจารณาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างทันท่วงที เป็นการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้บริหารกับบุคลากรในด้านการปฏิบัติงาน มีการส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและควรเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการทำงาน และแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ นอกจากนี้ควรมีการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานต่างๆ ของโรงเรียนให้กับชุมชนหรือหน่วยงานอื่นได้รับทราบความก้าวหน้าของการจัดการศึกษา และเป็นข้อมูลพื้นฐานในการให้ความช่วยเหลือในด้านการจัดการศึกษาของโรงเรียนด้วย

“ควรจัดครูให้สอนตรงตามวุฒิ”

“ขาดครูชำนาญการโดยเฉพาะ โดยเฉพาะครูวิทยาศาสตร์และครูภาษาอังกฤษ”

“จัดหาครูให้เพียงพอ ตรงตามสาขาที่ขาดแคลน เพราะครูที่นี่มีแต่เอกภาษาไทย ประถมศึกษา แล้วก็ประวัติศาสตร์ ส่วน เอกคอมพิวเตอร์ พลศึกษาไม่มีเลย”

“อยากให้โรงเรียนมีการโรง เพราะเวลาลูกมาโรงเรียนตอนเช้าต้องทำเวรก่อน เก็บขยะ กวาดใบไม้ คืออยากจะมีมีการโรงเพราะลูกแต่งตัวมาแล้วมากวาดขยะ มันก็สกปรก เลอะเทอะ จึงอยากให้มีการโรงช่วยทำความสะอาดแทน”

“ขอแค่การโรงสักคนก็พอ เพราะเวลาโรงเรียนขอความช่วยเหลือ เช่น ตัดหญ้า หรือปรับปรุงซ่อมแซมอาคารเรียนผู้ปกครองก็มาช่วยเสมอ”

2.3 ด้านการสนับสนุนโดยการส่งเสริมเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้แก่ครู

ผู้บริหารที่ดีควรมีการส่งเสริมสนับสนุนครูในการพัฒนาวิชาชีพของตนเอง ด้วยวิธีการต่างๆ ที่เหมาะสม เช่น สนับสนุนให้เข้าศึกษาต่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ จัดหาทุนการศึกษา ทุนสนับสนุนให้เข้ารับการอบรม สัมมนา เช่นการส่งครูไปอบรมในสายงานที่ตัวเองรับผิดชอบการสอนอยู่หรือที่สนใจ ตามโครงการที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานต่างๆ ซึ่งจะทำให้ครูมีความตื่นตัว กระตือรือร้นและได้รับความรู้ใหม่ๆ ที่ทันสมัยและน่าสนใจ กิจกรรมการอบรมเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับครูทั้งทางด้านความรู้และการนำไปปฏิบัติใช้ ทำให้ครูเกิดความเข้าใจที่เป็นรูปธรรม สามารถนำไปใช้ได้จริง เป็นความรู้ที่สามารถจดจำได้แก่ครูกระตือรือร้น

ที่จะค้นคว้าและแสวงหาความรู้ใหม่เพิ่มเติมมากขึ้นเรื่อยๆ ผู้บริหารที่มีความรู้ทางด้านวิชาการที่ดีจะสามารถให้คำปรึกษาหารือที่ดีในการจัดการเรียนการสอนของครูได้ มีการจัดประชุมปรึกษาหารือร่วมกันในเรื่องการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนหรือการแก้ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียน ยกย่องให้เกียรติและส่งเสริมให้ครูนำเสนอหรือเผยแพร่ผลงานการจัดการเรียนการสอนแก่หน่วยงานภายนอก จัดให้บุคลากรได้ทัศนศึกษาหรือศึกษาดูงานตามโรงเรียนต่างๆ ที่มีคุณภาพและมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับ เพื่อเป็นการสร้างประสบการณ์ที่ดีและจะได้นำมาปรับใช้ในการปฏิบัติงานของตนเอง นอกจากนี้ในเรื่องของการให้สวัสดิการต่างๆ การเลื่อนขั้นเงินเดือน ควรเน้นระบบคุณธรรมและผลสำเร็จของงาน การแสดงน้ำใจต่อกันไม่ว่าจะเป็น การเยี่ยมเยียนเมื่อเจ็บป่วย การแสดงความยินดีในโอกาสต่างๆ ก็เป็นการให้ขวัญกำลังใจแก่บุคลากร ช่วยสร้างแรงจูงใจที่ดีในการปฏิบัติงานและเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีขององค์กรอีกด้วย

"มีการส่งครูไปดูงานด้านการสอนที่โรงเรียนราชวินิต ที่กรุงเทพฯ"

"ก็เวลาทางเขตเค้ามีการอบรมอะไร ผอ.ก็จะส่งครูเข้าอบรมด้วยตลอด เป็นอย่างนี้ หมุนเวียนกันไปแล้วแต่ว่าเรื่องที่อบรมจะเกี่ยวข้องกับครูคนไหน"

"จัดสวัสดิการด้านต่างๆ เช่น เงินกู้ฉุกเฉิน เพื่อช่วยครูที่เดือดร้อน"

"ส่งเสริมการทำผลงานทางวิชาการ อาจารย์ 3 ครูชำนาญการ หรือด้านอื่นๆ"

"ควรมีระบบการพิจารณาความดีความชอบที่ยุติธรรมสำหรับทุกคน"

2.4 ด้านความร่วมมือระหว่างผู้บริหารกับชุมชน ผู้บริหารควรทำตัวให้เข้าถึงชุมชน โดยการให้ความช่วยเหลืองานต่างๆ ที่จัดขึ้นในชุมชนถึงแม้จะไม่ได้รับเชิญก็ตามเพื่อให้ใกล้ชิดกับชุมชน ชุมชนจะได้ให้ความไว้วางใจ ผู้บริหารควรเป็นผู้นำทั้งในโรงเรียนและชุมชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้า เพราะคนในชุมชนเชื่อมั่นว่า คนที่เป็นผู้บริหารโรงเรียนต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถสูง ผู้บริหารจึงเปรียบเสมือนภาพลักษณ์ของโรงเรียน ถ้าหากผู้บริหารมีภาพลักษณ์ที่ดีชุมชนก็เต็มใจที่จะเข้ามาช่วยเหลือโรงเรียน แต่ถ้าหากผู้บริหารมีภาพลักษณ์ที่ไม่ดี ชุมชนก็ไม่อยากจะเข้ามาช่วยเหลือโรงเรียน การพัฒนาโรงเรียนก็จะเป็นไปด้วยความยากลำบาก

"เข้าถึงชุมชน ชุมชนมีงานอะไรผู้บริหารต้องไป ถ้าเค้ามาบอกมาเชิญต้องไป เช่น งานวัด งานทอดกฐิน เพื่อที่จะได้ใกล้ชิดกับชุมชนและผู้ปกครอง เพราะบางครั้งผู้ปกครองเค้าไม่กล้าเข้ามาหาผู้บริหาร ผู้บริหารต้องลงไปหาเค้าบ้าง มีงานอะไรในชุมชนผู้บริหาร

ต้องไปก่อน เพราะเวลาโรงเรียนมีงานอะไร ชาวบ้านเค้าจะได้มาช่วยให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียน เพราะถ้าชุมชนไม่ให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนโรงเรียนก็อยู่ไม่ได้ ไม่สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มที่”

”ถึงจะไม่ออกเป็นทรัพย์สินก็ช่วยออกแรง แต่ถ้าชุมชนเค้าไม่ชอบผู้บริหาร เค้าก็จะไม่ร่วมมือเลย โรงเรียนจะพัฒนาไปได้อีก”

3. มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

ตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนด้านครู

ครูเป็นบุคคลสำคัญในการที่จะจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร มีความรู้ ประสบการณ์ คุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์สำหรับการดำเนินชีวิตในโลกปัจจุบัน มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนด้านครู บุคคลในชุมชนมีความเห็นตรงกันว่า ครูที่ดีที่ชุมชนต้องการควรจะเป็นครูที่มีภูมิปัญญาในพื้นที่ที่ทำการสอนอยู่ซึ่งบุคคลในชุมชนมีความเห็นตรงกันมากกว่าต้องการครูที่มีความรู้ดี มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอน เพราะการที่มีครูเป็นบุคคลในท้องถิ่นนอกจากจะมีความรักและผูกพันในถิ่นเกิดจะไม่มีปัญหาในการย้าย เพราะปัญหาการเปลี่ยนครูหรือการย้ายถ่ายโอนครูบ่อยๆ เป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้บุคคลในชุมชนขาดความเชื่อมั่นและขาดความไว้วางใจในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนขนาดเล็ก นอกจากนี้ครูที่ชุมชนต้องการต้องเป็นคนที่กระตือรือร้นชวนหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ เพราะปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก คือ ครูไม่ได้สอนตรงตามวุฒิที่ตนเองจบมา ครูหลายคนอาจสอนไม่ตรงตามวิชาเอกที่ตนเองเรียนจบมาแต่ต้องรับผิดชอบสอนในรายวิชาต่างๆ นอกเหนือจากที่เรียนมา ครูจึงต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมและพัฒนาตนเองด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อพัฒนาการสอนให้มีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นการอ่านตำรา การอบรมสัมมนา ครูต้องมีความสามารถในการพัฒนาและส่งเสริมผู้เรียนตามศักยภาพของแต่ละบุคคล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการสอน รู้จักแสวงหาความรู้ใหม่ๆ มาใช้ในการเรียนการสอนอยู่เสมอ มีเทคนิควิธีสอนที่จะทำให้ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้มากที่สุด นอกจากการสอนเนื้อหาในหนังสือแล้ว ครูควรเสริมความรู้รอบตัวให้กับนักเรียนมีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในบทเรียนอย่างสม่ำเสมอ

”ต้องการครูที่เป็นคนท้องถิ่นจริงๆ ให้ลูกหลานของเรากลับมาเป็นครูที่บ้านนี้แหละ”

“การเรียนการสอนของครูต้องหลากหลาย คือถ้าครูมีความรู้ดี
เอาครูดีๆ มาสอน โรงเรียนก็จะพัฒนาตามไปด้วย”

“ตั้งใจสอน ตั้งใจปฏิบัติงาน ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม มีใจรักเด็ก”

“ครูที่ดีต้องรู้จักจริงและรู้จักกว้างด้วยนะ ต้องเอาเรื่องข้างนอกมาสอนด้วย”

“อยากให้เสริมความรู้รอบตัวในบทเรียนด้วย”

“สอนแทรกในเรื่องอื่นๆบ้าง เช่น เรื่องในชีวิตประจำวัน ข่าวสารบ้านเมือง
เรื่องสังคม วัฒนธรรม จริยธรรม อะไรพวกนี้”

ครูควรมีอารมณ์ขันบ้าง เพื่อจะไม่ทำให้นักเรียนเกิดการเครียดในระหว่างเรียน
นักเรียนที่เรียนอย่างมีความสุขจะช่วยให้อจดจำและเข้าใจบทเรียนได้ดี เป็นการสร้างบรรยากาศ
ในการเรียนที่ดีช่วยให้เด็กคลายความกังวลและส่งเสริมให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการสอนของครู
และในตัวครูเอง ครูเป็นผู้สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่ดีได้ ครูต้องไม่เคร่งเครียดกับการสอน
ยอมรับความแตกต่างของผู้เรียนและพร้อมที่จะช่วยเหลือนักเรียน นักเรียนก็จะไม่กังวล
กับการเรียน มีความกระตือรือร้นในการเรียนอย่างสม่ำเสมอ ครูควรทำให้นักเรียนสบายใจ
นักเรียนจึงจะมีความพร้อมในการเรียน ครูที่เคร่งเครียดกับการสอนก็จะทำให้นักเรียนเครียด
กับการเรียนไปด้วย ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ครูจะต้องมีความขยันและหมั่นสังเกตนักเรียน
อยู่เสมอเพื่อประเมินผลการสอนของตนเองและการเรียนของนักเรียนว่าตนเองจัดการเรียนการสอน
ได้ตรงตามความต้องการของนักเรียนมากน้อยเพียงใด จัดการเรียนการสอนแล้วนักเรียนรู้สึก
อย่างไร เกิดการเรียนรู้มากน้อยเพียงใด

“ครูต้องเป็นกันเองกับเด็ก เพราะเด็กจะได้กล้าพูดกล้าคุย บอกปัญหาของตัวเองให้ครู
ทราบได้ ถ้าครูวางตัวมีมาดมากเกินไปเด็กก็จะไม่กล้าพูดไม่กล้าคุย มีปัญหาก็คจะไม่บอก
ไม่กล้าเข้าใกล้ไม่กล้าปรึกษา”

“ครูต้องเป็นคนช่างสังเกต คือดูว่าลูกเรามีความสามารถทางด้านไหนเป็นพิเศษเพราะ
บางครั้งเราไม่รู้ ครูก็ต้องสังเกตความสนใจของเด็กแต่ละคนด้วย แล้วบอกผู้ปกครอง
จะได้ส่งเสริมให้ถูกทาง”

ครูควรมีจิตวิญญาณหรืออุดมการณ์ของความเป็นครู มีความศรัทธาในอาชีพครู

มีความเสียสละและอุทิศตนเองในการที่จะทำงานในหน้าที่เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ มีความรู้ที่จะสามารถนำพาตนเองให้ก้าวสู่สังคมภายนอกได้อย่างมีคุณภาพ ครูควรมีจิตใจที่ดี มีเมตตาต่อลูกศิษย์ทุกคนอย่างเสมอภาคกัน รักลูกศิษย์เหมือนลูก ดังคำกล่าวที่ว่า "ครูคือพ่อแม่คนที่สองของนักเรียน" ควรเอาใจใส่นักเรียนทุกคนโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง การเอาใจใส่นักเรียนมีความสำคัญมากเพราะพ่อแม่ผู้ปกครองมีความกังวลเกี่ยวกับบุตรหลานของตนทั้งในด้านการเรียนและด้านความประพฤติ โดยเฉพาะผู้ปกครองที่มีบุตรหลานที่เรียนไม่เก่งหรือมีปัญหาเรื่องพฤติกรรม ถ้าหากครูดูแลเอาใจใส่นักเรียนอย่างดีและทั่วถึงแล้วก็จะช่วยให้ผู้ปกครองสบายใจ และให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนเป็นอย่างดี ครูควรมีเทคนิคในการสอนที่ดีและหลากหลาย มีความตั้งใจในการสอน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เข้าใจพัฒนาการของเด็ก ครูควรเป็นผู้ที่สุภาพ เรียบร้อย พุดจาไพเราะ โดยเฉพาะการพูดจาของครูเป็นสิ่งที่ควรจะต้องระวังให้มากเพราะเด็กจะจดจำไปเลียนแบบ ครูที่พุดจาไพเราะจะแสดงให้เห็นถึงจิตใจที่ดีของครู เด็กก็จะรัก ครูควรมีน้ำใจโอบอ้อมอารีให้ความเป็นกันเองกับเด็ก ใกล้ชิดกับเด็กซึ่งจะทำให้เด็กไว้วางใจเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูและนักเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ การที่นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ จะช่วยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์และเห็นคุณค่าในตนเอง ครูควรมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ปกครองเพื่อส่งเสริมความร่วมมือในการจัดการศึกษา ปรึกษาหารือกับผู้ปกครองเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องหรือปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับนักเรียน นอกจากนี้ครูควรทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนทั้งในด้านการพูด กริยาท่าทาง และการแต่งกาย

"เอาใจใส่กับลูกเรา ไม่ต้องถึงขนาดว่าต้องดูแลเป็นพิเศษ ให้ความเสมอภาคกับนักเรียนทุกคน ไม่ใช่ว่าลูกคนนี้มีความดีฉันเอาใจเป็นพิเศษ แบบนี้ไม่ใช่ครูที่ดี ควรเสมอภาคกันหมดกับเด็กทุกคนไม่ว่ายากดีมีจนต้องให้ความเท่าเทียมกัน"

"พื้นฐานครูต้องมีจิตใจรักเด็กเป็นอันดับแรก"

"มีจิตใจโอบอ้อมอารี ต้องมีจิตใจรักเด็กด้วย ครูต้องเป็นแม่คนที่ 2 อยากได้ครูแบบนี้แหละ ลูกเราไปอยู่เราก็สบายใจ"

"คือเราบอกได้ว่าอยากจะให้ครูเน้นวิชาอะไรที่ลูกเราอ่อน ครูเค้าก็รับฟัง คือครูก็บอกผู้ปกครอง ผู้ปกครองก็บอกครูได้ สามารถสื่อสารกันได้ทั้งสองฝ่าย"

"สอนดี พุดจาดี เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเด็ก"

"ครูบางคนก็แต่งตัวสวยอย่างเดียวแต่สอนไม่ได้เรื่อง หวังแต่เรื่องตัวเอง"

"ครูบางคนก็พูดหยาบนะ พูดไม่เพราะ ได้ยินแล้วหมดศรัทธา"

ด้านการจัดการเรียนการสอน ควรจะมีการส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ เพราะปัจจุบันภาษาอังกฤษมีความสำคัญมาก ใครที่เก่งภาษาจะได้เปรียบเห็นได้จากการแข่งขันกันในการจัดการศึกษาของโรงเรียนต่างๆ จะเน้นไปที่การสอนภาษาและคอมพิวเตอร์ โรงเรียนไหนมีการสอนภาษาตั้งแต่ชั้นอนุบาล มีครูที่จบการศึกษาด้านภาษาโดยตรงหรือเป็นครูที่เป็นเจ้าของภาษาก็จะได้รับความนิยมจากผู้ปกครองเพราะอยากให้ลูกเก่งภาษา บุคคลในชุมชนต่างเห็นตรงกันว่าภาษาอังกฤษมีความสำคัญ ควรจะมีการสอนภาษาอังกฤษให้กับนักเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาลเหมือนอย่างโรงเรียนในเมือง ซึ่งนอกจากสอนในชั่วโมงเรียนแล้วโรงเรียนควรมีการจัดสอนภาษาอังกฤษหลังเลิกเรียน และจัดสอนพิเศษรายวิชาต่างๆ สลับกันไปเพื่อเป็นการช่วยเหลือเด็ก ที่เรียนอ่อนและเป็นการส่งเสริมเด็กที่เรียนเก่ง และควรเน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียนควบคู่ไปกับการสอน เช่น ความรับผิดชอบ ความประหยัด ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความกตัญญูกตเวที เป็นต้น เนื่องจากปัจจุบันนี้มีสิ่งยั่วยุที่จะทำให้เด็กหลงปฏิบัติตนไปในทางที่ไม่ดีมากมาย การปลูกฝังให้เด็กมีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ เมื่อเด็กจบการศึกษาไปแล้วจะช่วยให้พวกเขาเหล่านี้ออกไปเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และช่วยพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

"มีการสอนภาษาอังกฤษ เพราะภาษาอังกฤษมีความจำเป็นมากในปัจจุบัน"

"อยากจะทำให้มีการสอนพิเศษภาษาอังกฤษในตอนเย็น"

"คือถ้าเป็นวิชาอื่นพ่อแม่ก็พอจะแนะนำได้บ้าง แต่ถ้าเป็นภาษาอังกฤษพ่อแม่ก็ไม่รู้ จึงอยากให้เน้นภาษาอังกฤษมากกว่า คือผู้ปกครองก็รู้บ้างไม่รู้บ้าง ที่ไม่รู้เลยก็มี คือวิชาภาษาอังกฤษผู้ปกครองจะช่วยให้ได้น้อย"

"I am sorry ลูกมาพูดกับแม่ แม่ไม่รู้เรื่อง ไม่รู้ว่าแปลว่าอะไร คือเราไม่รู้ภาษาอังกฤษเลยไงคะ"

"สมควรเป็นอย่างยิ่งเลย คุณธรรมจริยธรรมนี้ต้องมาเป็นอันดับหนึ่ง เพราะว่าเด็กสมัยนี้มีสิ่งยั่วยุให้ไปในทางที่เสียเยอะ ครูประจำชั้นควรสอน ควรปลูกฝังเด็กให้เยอะๆ"

ครูควรให้ความสำคัญด้านการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนด้วย เพราะสื่อเป็นสิ่งที่
จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ นอกจากการใช้สื่อแล้วครูควรมีความรู้ในการเลือกสื่อ
ให้มีความเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก สอดคล้องกับเนื้อหาที่สอน สื่อที่ใช้ไม่จำเป็นต้อง
ต้องมีราคาแพง ควรเป็นสื่อที่ครูสามารถจัดทำขึ้นได้เองบ้าง หรือจัดหาได้ในชุมชน หรืออาจจะ
เป็นสื่อที่ครูและนักเรียนร่วมกันทำขึ้นประกอบการเรียนการสอน ครูไม่ควรใช้วิธีสอนแบบเดิม
ที่พูดทั้งวันแต่เด็กไม่เกิดการเรียนรู้ ควรมีเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ที่น่าสนใจและปรับเปลี่ยน
วิธีการให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่สอนและควรใช้วิธีสอนที่หลากหลาย

“สื่อนี้สำคัญ เพราะบางอย่างครูบอกแล้วเด็กก็ทำตามไม่ทัน ถ้ามีสื่อมีภาพให้เห็นก็จะดี
เด็กจะเข้าใจได้ง่ายขึ้น เรียนรู้ได้เร็วขึ้น”

“วัสดุอุปกรณ์ครบครัน ไม่ว่าจะเป็นสื่อประเภทไหน แต่โรงเรียนขนาดเล็กขาดสื่อ
เนื่องจากว่าจำนวนหัวนักเรียนมีน้อย”

“สื่อมันมีน้อย แต่ก็ไม่สามารถเท่าไหน”

“ก็มีบ้าง บางทีทำสื่ออะไรก็ออกเงินเอง หรือเห็นสื่อดีๆ อะไร เราก็ซื้อมาสอน”

“อยากให้มือเครื่องมือ อุปกรณ์อะไรให้พร้อม เพียงพอกับเด็ก”

4. มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

**ตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน
กับชุมชน**

โรงเรียนเป็นสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญสำหรับชุมชน โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน
ที่จะช่วยให้คนเกิดการพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และมีบทบาท
สำคัญยิ่งในการปลูกฝังคุณภาพชีวิตให้แก่ผู้เรียน โรงเรียนเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการ
และความจำเป็นของสังคมเป็นสถาบันที่ให้การศึกษากับบุคคลในชุมชน โรงเรียนที่มีความสัมพันธ์
อันดีกับชุมชนจะช่วยให้การดำเนินงานของโรงเรียนเป็นไปอย่างคล่องตัว เป็นการฝึกกำลัง
โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนให้เจริญรุดหน้ายิ่งขึ้นไป
ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา
ที่เน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จะเห็นได้ชัดจากมาตราที่ 29 ที่กล่าวว่า

ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชน มีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญา และวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

การที่โรงเรียนจะเกิดการพัฒนาได้นั้นจะต้องมีการประสานความร่วมมือระหว่างโรงเรียน กับชุมชนเป็นสำคัญ การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ถ้าหากความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนดีแล้ว ทำให้การพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนในชุมชนมีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และชุมชน การที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจะช่วยให้โรงเรียนพัฒนาขึ้น นักเรียนได้รับการพัฒนาขึ้นชุมชนเองก็เจริญก้าวหน้าเช่นเดียวกัน การทำงานร่วมกันของโรงเรียน และชุมชนจะทำให้ผู้ปกครองและคนในชุมชนเกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน ใกล้ชิดกัน เมื่อมีปัญหา เกี่ยวกับนักเรียนก็จะได้ช่วยกันแก้ไขได้ตรงจุดมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการแก้ไขปรับความเข้าใจ ที่ผิดๆ ที่อาจเกิดขึ้นระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

“จะเน้นการศึกษา เพราะหลายคนบอกว่าถ้าเป็น อบต. แล้วไม่ทำถนนจะไม่ได้คะแนน เสียงฟี่ก็ยอมเสียคะแนนในส่วนนี้ เพราะว่าถ้าเราไม่วางพื้นฐานด้านการศึกษาแล้วต่อไป อีก 10 ปี 20 ปีข้างหน้า การศึกษาของคนในตำบลเราจะแย่ เรามองถึงอนาคต”

“เราไม่ให้ลูกเป็นโจรแน่นอน เด็กในตำบลเราไม่ให้เป็นโจรแน่ เราจะต้องยกระดับเค้า คิดในใจอยู่ตลอดเวลา แต่จะยกยั้งไว้เราก็ต้องมาคุยกันระหว่างครูกับท้องถิ่น”

“เราคุยกัน เราทำแผนการศึกษา เป็นศูนย์การเรียนรู้ หลายๆเรื่องเราคุยกัน”

“เราก็อทำงานร่วมกับครูและผู้นำชุมชน ก็คุยกันว่าอยากจะให้เกิดอะไรที่มันชัดเจนขึ้น”

ผลการศึกษามาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษานาเล็กความคาดหวังของบุคคล ในชุมชนด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สรุปได้ว่า โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนตามความเหมาะสม เช่น งานกีฬาของ โรงเรียน การประชุมผู้ปกครอง กิจกรรมวันสำคัญต่างๆ กิจกรรมเกี่ยวกับการหารายได้สนับสนุน การจัดการศึกษาหรือพัฒนาโรงเรียนในด้านต่างๆ เนื่องจากโรงเรียนได้รับงบประมาณน้อย ไม่เพียงพอ การพัฒนาโรงเรียนให้ทัดเทียมโรงเรียนอื่นก็ทำได้ยากต้องได้รับความช่วยเหลือ จากชุมชน เช่น การจัดหางบประมาณเพื่อซื้อคอมพิวเตอร์ การก่อสร้างห้องสมุดโรงเรียน

การปรับปรุงอาคารเรียน โต๊ะ เก้าอี้ การก่อสร้างรั้วของโรงเรียน ชุมชนก็จะระดมทรัพยากรที่มีอยู่ มาช่วยเหลือ

การที่ชุมชนเข้ามาช่วยเหลือโรงเรียนในด้านต่างๆ จะช่วยแบ่งเบาภาระของครูได้มาก เนื่องจากครูมีภาระงานมากมายจนทำให้ไม่มีเวลาเพียงพอในการจัดเตรียมสื่อและเตรียมการสอน สำหรับนักเรียน โรงเรียนจึงควรร่วมมือกับผู้ปกครองในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อให้เกิด ประโยชน์สูงสุดแก่เด็กนักเรียน เช่น การขอความร่วมมือจากผู้ปกครองในการทำอาหารกลางวัน ให้นักเรียน เพราะโรงเรียนขนาดเล็กเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วในเรื่องของการขาดแคลนบุคลากร ครูแต่ละคนมีภาระงานมาก ทั้งงานสอนและงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ผู้ปกครองในชุมชนก็จะสามารถ ช่วยเหลือโรงเรียนได้ และยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเอื้ออาทรของผู้ปกครองที่มีต่อนักเรียน ทุกคนในโรงเรียนด้วย การจัดการเรียนการสอนโดยให้บุคคลในชุมชนเข้ามาช่วยถ่ายทอดความรู้ ให้นักเรียนก็เป็นการส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนกับโรงเรียนได้อีกทางหนึ่ง เช่น สอนอาชีพต่างๆ หรือให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ต่างๆ วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน นักเรียน ก็จะเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นชุมชนของตนเอง

ด้านการบริการอาคารสถานที่และอุปกรณ์ต่างๆ สำหรับชุมชน โรงเรียนควรจะให้บริการ ชุมชนในเรื่องของการใช้อาคารสถานที่จัดกิจกรรมที่มีประโยชน์ของชุมชน เช่น กีฬาสานสัมพันธ์ งานประเพณีต่างๆ และควรให้บริการชุมชนหากมีการยืมอุปกรณ์ของโรงเรียน

“บางครั้งชุมชนจะจัดงาน ก็ต้องขอใช้สถานที่ของโรงเรียน ซึ่งทางโรงเรียนก็ เต็มใจงานก็สำเร็จได้ด้วยดี”

โรงเรียนควรจัดงานศิษย์เก่าเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบัน เปิดโอกาสให้ศิษย์เก่าได้รับรู้การดำเนินงานของโรงเรียนเป็น การประชาสัมพันธ์โรงเรียน เพื่อจะได้ช่วยกันหาทางระดมทรัพยากรมาให้ความช่วยเหลือโรงเรียน

โรงเรียนควรจัดแสดงผลงานของนักเรียนให้ผู้ปกครองมาเยี่ยมชมเป็นการสร้างความมั่นใจ ให้กับผู้ปกครองว่าบุตรหลานของตนได้รับการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพครูกับผู้ปกครองก็จะ ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

“ก็มาร่วมงานศิษย์เก่ากับเค้า เพราะลูกเราก็เรียนอีกอย่างพี่ก็จบจากที่นี่”

“ดีใจนะ ที่เห็นผลงานของลูกหลานเรา รู้สึกว่าครูเขาตั้งใจสอนดี ลูกเราได้ ทำไปงานเยอะแยะ”

นอกจากที่โรงเรียนจะเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแล้ว โรงเรียนก็ต้องเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้วย เช่น การเข้าไปช่วยเหลือชุมชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเป็นการสร้างความใกล้ชิดต่อกันของครูและชุมชน ก่อให้เกิดความไว้วางใจ และจะนำมาซึ่งความร่วมมืออันดีในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน

โรงเรียนควรมีการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมต่างๆ และข่าวคราวความเคลื่อนไหวในการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้ชุมชนทราบอยู่เสมอ ชุมชนจะได้รู้ว่าขณะนี้โรงเรียนจัดการเรียนการสอนได้ก้าวหน้าเพียงใด หรือโรงเรียนขาดแคลนสิ่งใดก็จะได้ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้บริหารและครูควรปฏิบัติตนกับบุคคลในชุมชนอย่างเสมอภาค เท่าเทียมกัน มีการพูดจาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนร่วมกัน

“เราสามารถเข้าไปใช้สนามภายในโรงเรียนในการทำกิจกรรมของชุมชนได้”

“ชาวบ้านกับโรงเรียนต้องเป็นพี่เป็นน้องกัน”

“มันเรื่องมากเกินไป ไปขอใช้ที่ของเค้า”

“แล้วชาวบ้านที่นั่นะ ถ้าบอกว่าขออะไรให้กับนักเรียนไม่ต้องห่วงเลย ไม่อันเต็มทีเลย”

“เป็นธรรมเนียมว่าใครตายซักคนหนึ่ง จะต้องอุทิศเงิน 500 หรือ 1000 บาท บริจาคให้เป็นทุนอาหารกลางวันให้กับโรงเรียน”

บทที่ 5

บทสรุป ข้อเสนอเชิงทฤษฎี และข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษามาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนเกิดขึ้นจากการที่ผู้วิจัยเห็นความสำคัญและความจำเป็นของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่ปัจจุบันกำลังประสบกับปัญหาทางการศึกษา กล่าวคือ ปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีสถานศึกษาในสังกัด 32,879 แห่ง สถานศึกษาดังกล่าวนี้นี้เป็นสถานศึกษาที่มีนักเรียนต่ำกว่า 120 คนลงมาเป็นจำนวนถึง 10,877 แห่ง และในจำนวนนี้เป็นสถานศึกษาที่มีขนาดเล็กมาก กล่าวคือมีนักเรียนต่ำกว่า 60 คนลงมาถึง 1,766 แห่ง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547:1) ซึ่งสถานศึกษาขนาดเล็กเหล่านี้ส่วนใหญ่มีปัญหาสำคัญ 2 ประการ คือ

1. นักเรียนจากสถานศึกษาขนาดเล็กมีคุณภาพค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับสถานศึกษาขนาดอื่นๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนขาดความพร้อมทางด้านปัจจัย เช่น มีครูไม่ครบชั้นเรียน ขาดแคลนสื่อการเรียนการสอนและวัสดุอุปกรณ์โดยเฉพาะสื่อและเทคโนโลยีที่มีราคาแพง ทั้งนี้เนื่องจากเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณส่วนใหญ่ใช้จำนวนนักเรียนเป็นเกณฑ์ในการจัดสรร

2. สถานศึกษาขนาดเล็กส่วนใหญ่มีจำนวนนักเรียนน้อยมาก อัตราครู :นักเรียน เท่ากับ 1 :8-11 ซึ่งถือว่าต่ำมากเมื่อเทียบกับมาตรฐานที่กำหนดว่าอัตราครู :นักเรียนต้องเท่ากับ 1 :25 ทั้งนี้อาจจะมีสาเหตุหลายประการ เช่น การขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ เนื่องจากเป็นการใช้บุคลากรสิ้นเปลือง จำนวนเด็กและเยาวชนในชุมชนที่อยู่ในวัยเรียนลดลง ผู้ปกครองนิยมส่งบุตรหลานเข้าไปเรียนโรงเรียนในเมือง ฯลฯ นอกจากนี้โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กอีกเป็นจำนวนมากที่ขาดแคลนครูที่มีความชำนาญเชี่ยวชาญเฉพาะทาง อาทิ ขาดครูวิชาภาษาอังกฤษและครูวิชาคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ในขณะเดียวกันครูที่สอนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในชนบทไม่ได้เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนจึงไม่สามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่อยู่ในโรงเรียนได้นานมักจะมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนมาแล้วย้ายออกไปโรงเรียนอื่นหรือโรงเรียนในเมืองซึ่งสาเหตุหนึ่งเป็นเพราะว่าครูไม่ใช่คนในชุมชนที่โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตั้งอยู่จึงไม่มีความรักและศรัทธาในท้องถิ่นของตน ไม่มีความผูกพันกับชุมชน

จากสภาพดังกล่าวข้างต้น เป็นสาเหตุที่ทำให้สังคมขาดความเชื่อมั่นและความเชื่อถือเกี่ยวกับคุณภาพในการจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก เช่น 1. ความเชื่อมั่นว่าโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กจะผลิตผู้จบการศึกษาที่มีความรู้ความสามารถ ทักษะ เจตคติ ค่านิยม คุณธรรมและคุณสมบัติต่างๆ ได้ครบถ้วนตามหลักสูตรและตามความคาดหวังของสังคมหรือไม่ 2. ปัจจัยและกระบวนการในการจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

จะมีมาตรฐานและมีความยั่งยืนในการคงสภาพการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่

จากเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน เพราะในลักษณะธรรมชาติของสังคมชนบทไทย โรงเรียนประถมศึกษาเป็นสถาบันการศึกษาที่กุมหัวใจคนทั้งตำบลเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่ ครูและโรงเรียนสามารถสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนได้ หากโรงเรียนมีความเข้าใจและเห็นความสำคัญของชุมชน อันจะนำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและโรงเรียนในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 29 ระบุว่าให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความคาดหวังของชุมชน เพราะการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ โดยรัฐต้องถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่ต้องจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนของตนให้ครบถ้วนซึ่งเป็นการศึกษาในระดับที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถขั้นพื้นฐานสำหรับการดำรงตนและการเป็นพลเมืองดีของสังคมและประเทศชาติ โรงเรียนประถมศึกษาจึงเป็นองค์กรฐานล่างสุดของการจัดการศึกษา สังคมและชุมชนจึงมีความคาดหวังว่าโรงเรียนประถมศึกษาจะเป็นองค์กรหลัก ในการสร้างความมั่นใจด้านคุณภาพและมาตรฐานในการจัดการศึกษาให้บังเกิดกับผลผลิต คือตัวผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสังเกตและจดบันทึก การสัมภาษณ์ระดับลึก และการจัดกลุ่มสนทนา จากมุมมองของบุคคลในชุมชนเพื่อที่จะศึกษาถึงมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน เพื่อให้สามารถตอบคำถามของการวิจัยที่ว่า มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนเป็นอย่างไร ซึ่งขอเสนอตามหัวข้อสำคัญเกี่ยวกับสรุปผลการวิจัย ข้อสรุปเชิงทฤษฎี และข้อเสนอแนะ ดังนี้

สรุปผลการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

จากแนวคิดการพัฒนาประเทศที่เปลี่ยนแนวทางพัฒนาประเทศจากการเน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ มาเป็นการพัฒนาประเทศโดยเน้นการพัฒนาคนหรือการให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา การพัฒนาของรัฐที่ใช้ระบบการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาและการพยายามทำประเทศให้ทันสมัยแบบตะวันตก มีการใช้ระบบราชการเป็นแกนกลางในการชี้แนะและกำหนดแนวทางการจัดการศึกษา ทำให้ระบบโรงเรียนอยู่ภายใต้ระบบราชการที่มีการสั่งการในแนวดิ่ง

จากส่วนกลางไปยังส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น ในการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนได้เน้นวิธีคิด และวิธีการดำเนินชีวิตแบบสังคมสมัยใหม่ ซึ่งอาจทำให้เกิดการแปลกแยกจากวิถีชีวิตในแบบเดิม ขาดความยืดหยุ่น ไม่มีความเหมาะสมกับพื้นที่และไม่ตั้งอยู่บนความต้องการของชุมชน

ในส่วนของการจัดการศึกษาของประเทศโดยเฉพาะในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น เนื่องจากมีโรงเรียนที่ทำหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นจำนวน 32,879 แห่งและในจำนวนนั้น เป็นโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กซึ่งมีจำนวนถึง 12,643 แห่ง (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547:1) กระจายอยู่ในทุกพื้นที่ของประเทศ อีกทั้งพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 29 ที่ระบุว่าให้สถานศึกษาร่วมกับ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กร วิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความคาดหวังของชุมชน ดังจะเห็นว่าหลักในการจัดการศึกษา ได้ให้ความสำคัญกับชุมชน กล่าวคือ ต้องการที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ร่วมกับภาครัฐในฐานะที่ผู้วิจัยประกอบวิชาชีพครูจึงสนใจปรากฏการณ์นี้และต้องการศึกษาว่า มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน เป็นอย่างไร ซึ่งผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่เป็นประโยชน์ในการวางแผน การจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กเพื่อให้ตรงกับความต้องการของชุมชน โดยผู้วิจัยจะสรุปผลการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้ คือ

1. มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคล ในชุมชนด้านโรงเรียน

ด้านโรงเรียนพบว่าบุคคลในชุมชนต้องการให้โรงเรียนมีบริเวณกว้างขวาง สภาพของอาคารเรียนต้องมีความคงทนถาวร แข็งแรง ปลอดภัย ต้องมีปริมาณเพียงพอกับจำนวน นักเรียนและต้องมีระบบการบำรุงรักษา มีอาคารประกอบเพียงพออยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ มีสถานที่สำหรับเล่นและพักผ่อนเพราะการที่เด็กได้ออกกำลังกายจะช่วยให้มีร่างกายแข็งแรง สมองพัฒนาการได้ดี และได้ผ่อนคลายจากการเรียนทำให้เด็กไม่เครียดจากการเรียนมากเกินไป การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ต้องคำนึงถึงสถานที่ คำนึงถึงความร่มรื่น สะอาดสวยงาม เป็นธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม การจัดบรรยากาศในโรงเรียน ต้องคำนึงถึงความรู้สึกที่ประชาชนหรือชุมชนมีต่อโรงเรียนด้วย เพราะโรงเรียนที่มีบรรยากาศดี จะทำให้ครูและนักเรียนอยากมีชีวิตอยู่ร่วมกันในโรงเรียน

ห้องเรียนควรมีขนาดที่พอเหมาะไม่แออัดจนเกินไป อากาศถ่ายเทได้สะดวก ปราศจากเสียงและกลิ่นรบกวนเพราะบรรยากาศในการเรียนมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนจะช่วยให้ นักเรียนเกิดความรู้สึกอยากเรียนเป็นการกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนได้อีกทางหนึ่ง

ในห้องเรียนควรมีบริเวณสำหรับให้นักเรียนทำกิจกรรมประกอบการเรียนได้สะดวก มีครุภัณฑ์ประจำห้องเรียนเพียงพอ เช่น กระดานดำ มีโต๊ะเก้าอี้เพียงพอและใช้การได้ดี มีพัดลมเพื่อระบายความร้อน มีการปรับปรุงตกแต่งป้ายนิเทศภายในห้องเรียนทุกสัปดาห์เพื่อสร้างความสนใจให้แก่ผู้เรียน

ด้านสาธารณูปโภคของโรงเรียน โรงเรียนควรมีโรงอาหารที่สะอาด ถูกสุขลักษณะ อากาศถ่ายเทดีไม่อับชื้น เพราะโรงอาหารเป็นสถานที่ที่ใช้ประกอบอาหารและรับประทานอาหารของนักเรียนควรเน้นเรื่องความสะอาดให้มากในส่วนของการกลางวันต้องสะอาด ถูกสุขลักษณะ มีคุณค่าทางโภชนาการ และมีความหลากหลายเพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสเลือก โรงเรียนควรมีน้ำดื่ม-น้ำใช้ให้เพียงพอ น้ำดื่มที่จัดให้เด็กดื่มต้องเน้นความสะอาด มีการระบบฆ่าเชื้อโรค อุปกรณ์ที่ใช้ใส่น้ำดื่มก็ต้องสะอาด ควรให้เด็กจัดหาแก้วน้ำสำหรับดื่มน้ำมาเองเพื่อเป็นการรักษาสุขอนามัยและป้องกันโรคติดต่อ สำหรับเครื่องทำน้ำเย็นที่มีการต่อไฟฟ้าควรตรวจสอบกระแสไฟฟ้าอยู่เสมอ ที่สำคัญโรงเรียนควรมีเครื่องตัดไฟเพื่อป้องกันไฟรั่ว ไฟดูด ซึ่งอาจจะทำให้นักเรียนได้รับอันตรายได้ โรงเรียนควรหาวิธีการป้องกันไว้ก่อนที่จะเกิดอุบัติเหตุขึ้น ห้องน้ำ-ห้องส้วม โรงเรียนควรมีให้เพียงพอกับจำนวนเด็ก ควรแยกเป็นสัดส่วนชายและหญิงมีการรักษาความสะอาดอยู่เสมอ เพราะห้องน้ำ-ห้องส้วมเป็นห้องที่นักเรียนเข้าออกตลอดทั้งวันโรงเรียนจึงต้องให้ความสำคัญในเรื่องของการทำความสะอาดและกลิ่นรบกวน

สื่อการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยสื่อการเรียนการสอนเป็นตัวกลางระหว่างครู บทเรียน กิจกรรม และนักเรียนเป็นตัวกลางช่วยนำความรู้ไปสู่ผู้เรียนช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุตามจุดประสงค์ที่ต้องการ สื่อการเรียนการสอนจึงเป็นทรัพยากรที่ส่งเสริมให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างราบรื่น สมบูรณ์ สื่อและนวัตกรรมที่มีคุณภาพและเพียงพอต่อการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะสื่อประเภทเทคโนโลยี เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ รวมทั้งแหล่งวิทยบริการหรือแหล่งเรียนรู้ เช่น ห้องสมุด โรงเรียนควรมีคอมพิวเตอร์สำหรับใช้ในการเรียนการสอน เพราะปัจจุบันนี้โลกเปลี่ยนแปลงไปมีความทันสมัยมากขึ้น สื่อเทคโนโลยีจึงมีความสำคัญ โรงเรียนก็ต้องจัดให้นักเรียนได้เรียนรู้จากสื่อที่ทันสมัยเพื่อจะไม่ทำให้นักเรียนล้าหลัง โรงเรียนควรจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์ให้เพียงพอ มีการดูแลรักษาและพัฒนาให้ทันสมัย มีการจัดการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติให้มากเพื่อที่จะสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันและในการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไป ควรจัดให้เด็กเรียนคอมพิวเตอร์ทุกชั้นตั้งแต่อนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในส่วนของห้องสมุดควรจัดหาหนังสือที่ดีมีความเหมาะสมกับระดับสติปัญญาของเด็กมาไว้ในห้องสมุดอย่างเพียงพอ จัดหาหนังสือพิมพ์ หนังสือความรู้รอบตัวมาให้นักเรียนอ่านเพื่อเพิ่มพูนความรู้ นอกเหนือจากตำรา

การที่โรงเรียนมีการใช้สื่อการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ที่ดี คณะครูมีความคิดเห็นว่าการเรียนจะให้ความสนใจในบทเรียนมากขึ้นเมื่อใช้สื่อประกอบการสอน สื่อการสอนจึงมีอิทธิพลต่อนักเรียนและเป็นวัสดุที่ผู้ปกครองนักเรียนสามารถรับทราบด้วยการสังเกตและผลการเรียนรู้ที่ก้าวหน้าขึ้นของบุตรหลาน

2. มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนด้านผู้บริหาร

ด้านผู้บริหารพบว่าบุคคลในชุมชนต้องการผู้บริหารที่มีความรู้และประสบการณ์ มีวุฒิการศึกษาทางการบริหารหรือมีประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษาที่เพียงพอ ผู้บริหารที่ชุมชนต้องการต้องมีความรับผิดชอบในหน้าที่ มีวิสัยทัศน์ มีความเป็นผู้นำ มีความเชื่อมั่นในตนเอง ต้องเป็นคนที่ไม่หยิ่ง ไม่ถือตัว มีความเป็นมิตรกับทุกคน มีความชัดเจน ผู้บริหารจะต้องใช้เหตุผลกับคนได้อย่างสมเหตุสมผล ต้องคิดเป็นและสามารถอธิบายความคิดให้คนอื่นเข้าใจเพื่อนำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง มีความมั่นคง มีความกล้าหาญ มีความยุติธรรม ความเป็นผู้มีศีลธรรมซึ่งคุณสมบัติข้อนี้ถือเป็นจรรยาบรรณของผู้บริหาร พฤติกรรมที่แสดงออกจะต้องไม่เป็นการเสแสร้ง ความเป็นประชาธิปไตย ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ว่าวามมีบุคลิกภาพที่ดี แต่งกายสุภาพ ปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งกับผู้ร่วมงานและบุคคลในชุมชน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีความเป็นกันเองทั้งกับเพื่อนครู ผู้ปกครองและนักเรียน รักนักเรียนเหมือนลูกหลาน เอาใจใส่นักเรียนด้วยการพูดคุย ใฝ่ถามทำความเข้าใจกับนักเรียนอย่างทั่วถึง ในบางครั้งผู้บริหารควรต้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในโรงเรียนด้วยเพื่อจะได้รับรู้สภาพการดำเนินงานและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงาน และยังจะช่วยให้ครูเกิดความอบอุ่นใจ เกิดความไว้วางใจในตัวของผู้บริหาร ให้กำลังใจในการทำงาน มีความเป็นมิตร เข้าใจและเห็นใจ ครูมีความเป็นกันเองและมองเห็นศักยภาพของครู ควรเปิดโอกาสให้ครูได้แสดงความคิดเห็น และรับฟังความคิดเห็นของครู ซึ่งสามารถช่วยให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่น ไม่มีอุปสรรค นอกจากนี้ผู้บริหารควรสนับสนุนครูในด้านต่างๆ ได้แก่ การส่งเสริมให้ได้รับการอบรม การไปศึกษาดูงาน การสนับสนุนในการศึกษาต่อ การจัดสวัสดิการเงินกู้ การเพิ่มเงินเดือน การให้บริการวัสดุอุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ ผู้บริหารจะต้องให้ข้อมูลข่าวสารและให้การแนะนำสิ่งต่างๆ ความรู้ความเคลื่อนไหวทางวิชาการใหม่ๆ สร้างความสามัคคี สร้างความร่วมมือของครู และควรเป็นผู้ลดความขัดแย้งของครู ตลอดจนต้องเป็นผู้สนับสนุนและให้กำลังใจครูในการทำงาน การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม หรือเรื่องอื่นๆ ให้มากที่สุด

ผู้บริหารเป็นตัวจักรที่สำคัญในการดำเนินการประสานบทบาทขององค์กรและบทบาทของบุคลากรในโรงเรียนให้อยู่ในดุลยภาพที่ดี ควรมีการปรับกลยุทธการบริหารให้สอดคล้องกับยุคโลกาภิวัตน์ ควรปรับปรุงพัฒนาเป้าหมายและวิสัยทัศน์ของโรงเรียนให้สอดคล้องกับ

สถานการณ์ปัจจุบัน ไม่ควรยึดติดกับอดีตมากเกินไปโดยต้องมุ่งนำโรงเรียนไปสู่โลกแห่งการเรียนรู้ที่แท้จริง ผู้บริหารโรงเรียนควรจัดระบบประสานงานให้มีคุณภาพและควรคำนึงถึงจิตวิทยาการบริหารงานบุคคลเพราะการที่บุคลากรภายในโรงเรียนจะให้ความเชื่อถือไว้วางใจนั้น ผู้บริหารจะต้องเป็นบุคคลที่เชื่อได้ว่ามีระบบการบริหารจัดการที่ดี มีภาวะผู้นำ มีการวางแผน การปฏิบัติงานล่วงหน้าอย่างมีขั้นตอนเพราะการมีแผนชัดเจนจะทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพ

พฤติกรรมผู้นำเป็นศิลปะที่จำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่งของนักบริหารต่อการนำองค์กรหรือหน่วยงานไปสู่ความสำเร็จ เพราะเป็นผู้ตัดสินใจ วินิจฉัย สั่งการ การกำหนดนโยบาย วางแผน จูงใจ ซึ่งอย่างต่ำแล้วต้องเกิดขึ้นกับบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป การเป็นผู้นำที่ดีจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถและคุณสมบัติที่เหมาะสมเป็นตัวอย่าง แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาได้เป็นอย่างดี มีคุณธรรม ความยุติธรรม และมีวินัยในการปกครอง ผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความเที่ยงธรรม มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีศรัทธาต่องาน และเพื่อนร่วมงาน เป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุคคลทั่วไป ผู้บริหารจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีบุคลิกภาพเป็นที่ยอมรับของเพื่อนร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชาและใช้ความเป็นผู้นำในการประสานงาน ประสานแนวคิด การสร้างวินัย กำลังใจ และการสร้างแรงจูงใจให้กับทีมงานหรือครูผู้ร่วมงาน ให้มีความร่วมมือร่วมใจ มีความพึงพอใจ และมีความรักใคร่สามัคคีในหมู่คณะ หากผู้บริหารขาดวิสัยทัศน์ในการเป็นผู้นำ ไม่ทันต่อกระแสโลกนอกจากจะไม่สามารถบริหารงาน ให้ประสบผลสำเร็จไปได้ด้วยดีแล้วอาจจะไม่เป็นที่ยอมรับของผู้ใต้บังคับบัญชาและบุคคลทั่วไป ที่พบเห็นและก่อให้เกิดการขาดศรัทธาในตัวผู้บริหารและเสียการปกครองไปในที่สุด การพัฒนาระบบการศึกษาจะไม่ก้าวหน้าหรือทันต่อนวัตกรรม เทคโนโลยีทางการศึกษา ผู้นำหรือผู้บริหารยุคใหม่จำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์มีความรอบรู้ในสายงานการบริหาร การเปลี่ยนแปลงของสังคม สร้างภาวะความเป็นผู้นำที่ดีมีพฤติกรรมที่เหมาะสมเป็นไปตามบทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารที่ดีโรงเรียนนั้นย่อมมีความเจริญรุดหน้าตลอดเวลา

การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ภาวะผู้นำผู้บริหารโรงเรียนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นการปฏิบัติตามภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน จึงหมายถึงความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนในการใช้อำนาจหน้าที่ในความสัมพันธ์ซึ่งมีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติหรืออำนวยการและกระบวนการสื่อสารซึ่งกันและกัน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพของครู-อาจารย์และนักเรียนตามมา โดยมีลักษณะภาวะผู้นำที่มีบุคลิกภาพที่แสดงออกให้ปรากฏอย่างชัดเจนทางท่าทาง ความรู้สึกนึกคิด ความฉลาด กิริยามารยาท การแต่งกาย การปรับตัวเข้ากับสังคม มีคุณธรรม จริยธรรม ความยุติธรรม และประพฤติคุณงามความดีซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหาร นอกจากนี้ผู้บริหารจะต้องเป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์

ที่กว้างไกล รู้โอกาส รู้ปัญหา รู้ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อองค์กรและวางแผนปฏิบัติ มีการตัดสินใจพิจารณาเลือกทางปฏิบัติจากหลายๆ ทางเลือกและเลือกแนวทางที่ดีที่สุดโดยกระบวนการตัดสินใจผู้บริหารที่ขาดความรู้ด้านการตัดสินใจจะไม่สามารถหาเหตุผลที่จะนำมาใช้ในการตัดสินใจในเรื่องที่ยุ่ยาก ซับซ้อน แต่ถ้าผู้บริหารมีความรู้ถึงพื้นฐานของปัญหาผู้บริหารจะสามารถใช้เครื่องมือและเทคนิคต่างๆนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหได้อย่างถูกต้อง อีกทั้งยังสามารถติดต่อสื่อสารสื่อความคิด ส่งข่าวสารข้อมูล ข้อเท็จจริงอย่างตรงไปตรงมา ทำให้การติดต่อสื่อสารไปยังผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้เกี่ยวข้องให้เกิดความเข้าใจตรงกันและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การติดต่อสื่อสารที่ดีจะทำให้ผู้บริหารได้รับข้อมูลเพื่อใช้ในการดำเนินงานอย่างถูกต้องและสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อนึ่ง นอกจากผู้บริหารจะแสดงตนต่อผู้ร่วมงานดังกล่าวแล้ว ผู้บริหารยังเกี่ยวข้องกับสังคม หรือชุมชนที่ผู้บริหารจะต้องเปิดเผยตนเองอีกด้วย การเปิดเผยตนเองต่อสังคมชุมชนนั้นมีความสำคัญไม่น้อยกว่าเรื่องอื่นๆ เพราะพฤติกรรมทุกอย่างของผู้บริหารจะเป็นเป้าสายตาแก่ผู้พบเห็น และภาพที่ปรากฏแก่สายตาครั้งแรกจะทำให้เกิดความทรงจำ ข้อคิด และข้อวินิจฉัยทั้งในทางดีและทางไม่ดี ตลอดจนการติชมได้

3. มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนด้านครู

ด้านครูพบว่าบุคคลในชุมชนต้องการครูที่มีความรู้ดี มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอน ครูจะต้องขวนขวายหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ เพื่อพัฒนาการสอนให้มีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นการอ่านตำรา การอบรมสัมมนา ครูต้องมีความสามารถในการพัฒนาและส่งเสริมผู้เรียนตามศักยภาพของแต่ละบุคคล การจัดการเรียนการสอนควรเน้นการเรียนรู้ด้วยการฝึกทักษะการปฏิบัติและเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ ครูควรวิเคราะห์เนื้อหาของหลักสูตรและทำการปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของสังคม การวัดและประเมินผลควรตรวจจากชิ้นงานตามสภาพจริง เนื่องจากผู้ปกครองนักเรียนเน้นคุณภาพที่เป็นความจริงมีหลักฐานเชิงประจักษ์

ด้านบุคลิกภาพของครู บุคคลในชุมชนมีความเห็นตรงกันว่า ต้องการครูที่มีวิสัยทัศน์รอบรู้การเปลี่ยนแปลง เป็นนักวิชาการ ใฝ่รู้ตลอดเวลา และค้นคว้าเพิ่มเติมองค์ความรู้อยู่เสมอ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีสุขภาพกายและจิตดี พุดจาสุภาพ การใช้คำพูดที่เหมาะสมใช้น้ำเสียงนุ่มนวลไพเราะ มีกิริยามารยาทเรียบร้อย นุ่มนวล มีบุคลิกภาพที่อบอุ่นแต่ก็ต้องมีลักษณะความเป็นผู้นำมีความอดกลั้นควบคุมอารมณ์ได้ดี

ในด้านการสอนผู้ปกครองคาดหวังให้เน้นการสอนภาษาอังกฤษและคอมพิวเตอร์ เนื่องจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากล เป็นบันไดก้าวไปสู่ความก้าวหน้าทางวิชาการและมีประโยชน์ในชีวิต อีกทั้งผู้ปกครองยังมีความเห็นว่าวิธีสอนของครูชาวต่างประเทศกระตุ้นให้ผู้เรียนกล้าพูด กล้าแสดงออก ครูต้องมีความรู้ทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เนื่องจากสังคม

ในอนาคต จะเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ผู้คนในสังคมต้องมีการเรียนรู้โดยผ่านระบบเครือข่าย เทคโนโลยีสารสนเทศ โดยต้องอาศัยภาษาในการสื่อสารโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาอังกฤษ ดังนั้นครูควรจะต้องมีความรู้ทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและความรู้เกี่ยวกับภาษาอังกฤษ เพื่อเป็นกุญแจเพิ่มพูนความรู้ในระดับสากล และสามารถพัฒนาตนเองไปสู่สังคมโลก ได้อย่างกว้างขวางเป็นสื่อในการแสวงหาความรู้ในการเรียนรู้ตลอดชีวิตและให้มีความรู้ก้าวหน้า การเปลี่ยนแปลงเพื่อที่จะได้ถ่ายทอดให้กับนักเรียนได้ทันสมัย เพราะสิ่งต่างๆเหล่านี้ นับวัน แต่จะเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษามากขึ้น ทำให้ครูและนักเรียนมีแหล่งการเรียนรู้ ที่กว้างขวางขึ้น ศึกษาได้ด้วยตนเองมากขึ้น ทำให้การเรียนรู้เป็นสิ่งที่ง่าย สนุกสนาน ครูจึงจำเป็นต้องปรับตัวปรับวิธีการสอน ให้ทันสมัยกับการเปลี่ยนแปลง

ครูที่ทำหน้าที่สอนจะต้องเข้าใจในจิตวิทยาของการเรียนรู้ และเข้าใจในลักษณะ ความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงจะสอนเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องทราบและเข้าใจในพัฒนาการ ของเด็กแต่ละคน จึงจะทำให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างเหมาะสม เพราะเด็ก ในวัยประถมศึกษาเป็นวัยที่ต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ ดังนั้น ครูควรจะต้องกระตุ้นให้เด็ก อยากรู้ อยากเห็นสิ่งใหม่อยู่เสมอ เพื่อจะได้เติบโตขึ้นมาอย่างมีความมั่นใจและสามารถดำรงชีวิต ได้อย่างทันต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาทั้งตนเองและสังคม ครูต้องมีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ นำสิ่งแปลกใหม่ เทคนิคใหม่มาใช้และจะต้องเข้าใจในธรรมชาติของเด็ก ครูต้องแสวงหาความรู้ใหม่ๆ มาใช้ในการเรียนการสอนอยู่เสมอ มีเทคนิควิธีสอนที่จะทำให้นักเรียน เกิดการเรียนรู้มากที่สุด นอกจากการสอนเนื้อหาในหนังสือแล้วครูควรเสริมความรู้รอบตัว ให้กับนักเรียน มีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในบทเรียนอย่างสม่ำเสมอ มีการจัดกิจกรรม พัฒนาด้านอารมณ์ควบคู่กับการจัดกิจกรรมด้านสมอง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ที่มีคุณภาพต้องมีทักษะเชิงกระบวนการในการดำรงชีวิต สุขภาพพลานามัยและบุคลิกภาพดี มีทักษะการทำงาน มีเจตคติ มีคุณธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ สามารถดำรงชีวิตในสังคม ได้อย่างมีความสุข

การจัดการเรียนการสอนของครูต้องพัฒนาการแบบบูรณาการทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และจิตใจ ควบคู่และพัฒนาไปด้วยกัน ซึ่งวิธีที่ครูจะสร้างเสริมพัฒนาการ ทางปัญญาให้แก่เด็กได้นั้นครูต้องสอนให้เด็กคิดได้ สังเกตได้ สัมผัสได้ เด็กจะมีความงอกงาม ทางปัญญาเพราะการได้คิดได้สังเกต และได้กระทำด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่เด็กต้องรับรู้ ทำความเข้าใจและตื่นตัวหากมีครูเป็นผู้กระตุ้นและจูงใจด้วยคำถามจะเป็นกำลังใจและช่วยให้เด็ก มีความสนุกสนานเพลิดเพลินกับการเรียนรู้ในสิ่งที่เรียน อาชีพครูจะต้องทำงานวิชาการ ซึ่งไม่มีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับตายตัว แต่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์ และความหลากหลายในวิชาการแขนงต่างๆ รวมกันเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ให้แก่ตนเอง อยู่เสมอ

นอกจากนี้แล้วครูควรมีความรู้เกี่ยวกับการวิจัย ความรู้เกี่ยวกับชุมชนหรือท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับข้อกำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในมาตราที่ 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ข้อที่ 1 ข้อที่ 5 และข้อที่ 6 ซึ่งในข้อที่ 1 ได้กำหนดว่า ในการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมควรให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล แสดงว่า ครูผู้สอนต้องมีความรู้เกี่ยวกับผู้เรียนหรือเด็ก เพื่อที่จะทำให้ครูสามารถจัดเนื้อหาและกิจกรรมได้เหมาะสมกับผู้เรียน ข้อที่ 5 ได้กำหนดว่า ควรส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ แสดงว่าครูผู้สอนทุกคนต้องมีความรู้ความสามารถในการวิจัย เพื่อพัฒนาผู้เรียนและพัฒนาการเรียนการสอน และ ข้อที่ 6 ได้กำหนดว่า ในการจัดการเรียนรู้ ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ ควรมีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ แสดงว่า ในการจัดการเรียน การสอน นอกเหนือจากความรู้เกี่ยวกับเด็กแล้ว ครูผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้ในการวิจัย และความรู้เกี่ยวกับชุมชนประกอบรวมกัน

ด้านมนุษยสัมพันธ์ของครู การมีมนุษยสัมพันธ์นั้น คือ การที่จะต้องเข้าใจ สนใจ และเอาใจใส่ผู้อื่นสร้างความประทับใจให้กับผู้ที่มีความเกี่ยวข้อง ครูเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับนักเรียน มีหน้าที่ต้องดูแลเอาใจใส่ และอบรมสั่งสอนจึงต้องเป็นผู้ที่ยอมรับในความสามารถ และเข้าใจพัฒนาการของเด็กรวมถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การที่ครูเป็นคนที่มีความสัมพันธ์ที่ดีจะเป็นการสร้างสร้างความประทับใจให้กับเด็กและผู้ที่เกี่ยวข้องตลอดจนการยอมรับจากสังคม

ด้านคุณธรรมและจริยธรรม ครูควรต้องรักและศรัทธาในอาชีพครู มีจิตวิญญาณของความเป็นครู ตั้งใจสั่งสอนศิษย์ อุทิศเวลา ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ เพราะหากครูมีคุณธรรมย่อมหมายถึงการเป็นครูด้วยใจรัก มุ่งประโยชน์แก่ศิษย์เป็นสำคัญ คนที่มีคุณธรรม จริยธรรมนั้นจะต้องมีพฤติกรรมหรือการแสดงออกถึงความประพฤติทางด้านศีลธรรม ได้แก่ การมีเมตตา กรุณา การตอบแทนผู้มีพระคุณ ซึ่งเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่สังคมไทยต้องการ ครูถือเป็นปูชนียบุคคลจึงควรมีคุณสมบัติเหล่านี้เป็นพื้นฐาน

4. มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคล ในชุมชนด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน บุคคลในชุมชนให้ความร่วมมือ ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนด้วยดีตลอดมา บุคคลในชุมชนต้องการและมีศักยภาพ ที่จะร่วมมือกับโรงเรียนในการจัดการศึกษา การที่โรงเรียนยึดความต้องการพื้นฐานของคน ในชุมชนเป็นหลักใหญ่จุดเน้นของความสำเร็จอยู่ที่โรงเรียนและชุมชนได้ร่วมมือกันทำให้บรรลุ ความต้องการพื้นฐานของคนในชุมชนโดยส่วนรวม ซึ่งสามารถแก้ปัญหาที่แท้จริงของชุมชนได้

ผลแห่งการที่ทั้งชุมชนและโรงเรียนได้ปฏิบัติงานร่วมกัน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน ทำให้โรงเรียนและชุมชนสามารถเกื้อกูลกันได้ เป็นการรวมใจกันด้วยความเอื้ออาทร ทำให้เกิดความเท่าเทียมและเสมอภาคระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอันจะส่งผลไปถึงการพัฒนาสังคม และประเทศให้สามารถพัฒนาไปได้โดยที่ชุมชนมีบทบาทที่จะเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้สามารถจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของบุคคลในชุมชนมากขึ้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้เกิดการมีความเกี่ยวข้องในการดำเนินการ หรือปฏิบัติการกิจต่างๆ ของโรงเรียน การที่ชุมชนมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนย่อมทำให้ชุมชนมีความผูกพันและศรัทธาต่อโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นเครื่องชี้นำความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้พบว่า มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ เพราะนอกจากจะสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศที่เน้นการพัฒนาคน นโยบายการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แล้ว ยังเป็นสิ่งที่ช่วยให้โรงเรียนสามารถดำเนินการจัดการศึกษาให้ตอบสนองต่อชุมชนได้ เป็นการระดมทรัพยากรในชุมชนมาช่วยในการจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ซึ่งจะทำให้โรงเรียนและชุมชนสามารถจัดการศึกษาได้ตรงกับความต้องการของชุมชนมากขึ้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะที่เป็นผลมาจากข้อค้นพบในการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางของมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน ดังนี้ คือ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก เช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและบุคลากรทางการศึกษาสามารถนำสารสนเทศจากการวิจัยไปเป็นแนวทางในการพัฒนามาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม

1.2 ผลการวิจัยสามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดแนวทางและวางแผนทางการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กให้เหมาะสมกับความต้องการของชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในระดับปฏิบัติ

2.1 ผู้บริหารระดับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กสามารถนำสารสนเทศจากการวิจัยไปเป็นแนวทางในการพัฒนาครูในโรงเรียน จัดทำหลักสูตรของโรงเรียนแบบบูรณาการ และพัฒนาปรับปรุงสภาพแวดล้อมและอาคารเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนต่อไป

2.2 ครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กสามารถนำสารสนเทศจากการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระที่สอนต่อไป

2.3 โรงเรียนควรใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อการสร้างระบบการเรียนรู้ในชุมชนให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและร่วมกันพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนควบคู่ไปกับการพัฒนาความเข้มแข็งของโรงเรียน

2.4 ในการจัดการศึกษาแนวใหม่ จำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนจะต้องจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องอำนวยความสะดวกในการสอนและการทำงาน เช่น ห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง ศูนย์ข่าวสารข้อมูล เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องถ่ายเอกสาร สื่อการเรียนการสอนและตำรา เอกสาร ความรู้ต่างๆในการพัฒนาการเรียนการสอน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการวิจัยและพัฒนาเป็นหลักสูตรในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กจากผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ โดยทำการวิจัยสืบเนื่อง เพื่อให้ได้หลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและความต้องการของสังคมในอนาคต

3.2 ควรนำผลการวิจัยมามาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กเพื่อให้มีลักษณะสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และสามารถนำแนวทางการวิจัยนี้ไปประยุกต์เพื่อศึกษามาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเมืองใหญ่ โรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกสมบูรณ์ ฯลฯ เพื่อขยายคำอธิบายเกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษาตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนให้ครอบคลุมบริบทของชุมชนที่เป็นที่ตั้งของโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มากขึ้น

3.3 ควรศึกษาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของผู้ปกครองในการส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

3.4 ควรศึกษาถึงลักษณะ รูปแบบ กระบวนการและแบบแผนเกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษาตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน ในส่วนที่เป็นการจัดการศึกษาในรูปแบบอื่นๆ เช่น การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย การจัดการศึกษานอกโรงเรียน การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมและพัฒนาอาชีพหรือการจัดการศึกษาในลักษณะโรงเรียนในบ้าน (Home school) การจัดการศึกษาแบบโรงเรียน-โรงงาน ที่เป็นรูปแบบใหม่ในการจัดการศึกษาตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนมากขึ้น เพื่อแสวงหารูปแบบที่หลากหลายที่จะเป็นทางเลือกในการจัดการศึกษาให้ตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ประชาชนและชุมชนให้มากที่สุดต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมสามัญศึกษา. (2542). ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาและมาตรฐานและตัวชี้วัดมาตรฐานคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาในการประกันคุณภาพการศึกษากรมสามัญศึกษา เล่ม 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กฤติยา เดชทวีสิทธิ์. (2546). การศึกษาความรู้ตามการรับรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการสอนของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การประถมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กัญญา อาชวรักษ์. (2548). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการตัดสินใจของผู้บริหารกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานวิชาการของครูและผู้บริหารชั้นต้นโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กิติมา ปรีดีดิลก. (2532) การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น กรุงเทพฯ: อักษราพิพัฒน์
- เกศรา อุดลยพิจิตร. (2533). การยอมรับบทบาทพัฒนากรเขตخانเมือง : ศึกษาเปรียบเทียบการคาดหวังบทบาทพัฒนากรโดยพัฒนากรและโดยคณะกรรมการสภาตำบล. วิทยานิพนธ์ กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- จักรพันธ์ ตระการศาสตร์.(2536). ความคาดหวังของพัฒนากรที่มีต่อรูปแบบภาวะผู้นำของพัฒนากรอำเภอ. วิทยานิพนธ์ กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- จำรัส นวลนิ่ม. (2540). การศึกษากับการพัฒนาประเทศ : แนวคิดและวิถีปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2547). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- เตือนใจ แก้วประเสริฐ.(2544). ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

ทิพทยา สุวรรณภูมิ.(2544). การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนตามการรับรู้ของ
คณะกรรมการโรงเรียน กลุ่มศรีนครินทร์ สังกัดกรุงเทพมหานคร.วิทยานิพนธ์ ศษ.ม.
(การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
ถ่ายเอกสาร.

ทักษิณ ชินวัตร. (2548). โรงเรียนในฝัน. สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2548, จาก
<http://www.labschools.net/>

ธีรศักดิ์ อัครบวร. (2544). ความเป็นครูไทย. กรุงเทพฯ: พลพิมพ์.

ธีระเดช ขอสุข. (2544). การพัฒนาครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็น
สำคัญ โรงเรียนบ้านคำมุง อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร. รายงานการค้นคว้าอิสระ
กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์. (2534). หลักการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.

นรา สมประสงค์.(2536). "การจูงใจในการทำงานในสถานศึกษาปฐมวัย". น.264. *ประมวลชุดวิชา
การบริหารการศึกษาปฐมวัยหน่วยที่ 4*. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช

นภาพรณ์ หะวานนท์. (2533). เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการ ED 502 ชุดที่ 2 เรื่องการจัด
ระเบียบทางสังคมและโครงสร้างสังคม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

นิรันดร์ ช่วยเจริญ. (2543). การบริหารงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของ
โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
(การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
ถ่ายเอกสาร.

บรรเทา กิตติศักดิ์. (ม.ป.ป.) เอกสารประกอบการสอนวิชาบริหารโรงเรียน. กรุงเทพฯ: ม.ป.ป.

บัณฑิต ทิศาภาด พ.ต.ท. (2543). ความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อบทบาทและพฤติกรรมของ
เจ้าหน้าที่ตำรวจภูธรอำเภอแม่เหล็ก จังหวัดสระบุรี. วิทยานิพนธ์ กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.

บันลือ พฤษะวัน. (2525). การศึกษา. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

เบญจา นิลบุตร, ร.ต.ท. หญิง. (2540). ความคาดหวังของข้าราชการตำรวจต่อรูปแบบภาวะผู้นำ
ของผู้บังคับบัญชา : ศึกษากรณีกองบัญชาการศึกษา. วิทยานิพนธ์ กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

ประจักษ์ ประสานน้ำ. (2541,ธันวาคม). *คุณธรรมครู : รากฐานอันมั่นคงทางสังคม*. ข้าราชการครู
18(2) : 51-52.

ประถม แสงสว่าง. (2538). ลักษณะของนักบริหารการศึกษาที่คนไทยพึงประสงค์. วิทยานิพนธ์
ค.ม.(บริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ถ่ายเอกสาร.

ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2540). การพัฒนากีฬาชาติ : การศึกษาประสิทธิผลของสมาคมกีฬา
สมัครเล่นแห่งประเทศไทยกับปัจจัยที่เกี่ยวข้อง. วิทยานิพนธ์ กศ.ด.
(พัฒนศึกษาศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.

ประเจต อำนาจ. (2541). ความคาดหวังของผู้ได้บังคับบัญชาต่อบทบาทการบริหารจัดการของ
ปลัดจังหวัดเชียงราย สำนักงานปลัดจังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ เชียงใหม่:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้. ถ่ายเอกสาร.

ประเวศ วะสี. (2541). ปฏิรูปการศึกษา : ยกเครื่องทางปัญญา ทางรอดจากหายนะ,
มูลนิธิสิดดศรี สฤษดิ์วงศ์

ปิยฉัตร วิชะรังสรรค์. (2546). ปัจจัยในการตัดสินใจเลือกโรงเรียนระดับก่อนประถมศึกษา สังกัด
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ของผู้ปกครอง เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร.
วิทยานิพนธ์ ค.ม. (บริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต. ถ่ายเอกสาร.

ปรีชา นิพนธ์พิทยา. (2526). การประถมศึกษากับการพัฒนา. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.

พนัส หันนาคินทร์. (2526). การบริหารบุคลากรในโรงเรียน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์เนต.

พัชรภรณ์ รุ่งวิทยา. (2541). ความคาดหวังของผู้ปกครองในการส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียน
เอกชนระดับประถมศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนศิริศึกษา จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

พิศาล แก้วลา. (2544)การดำเนินงานตามมาตรฐานคุณภาพในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด
สำนักงานการศึกษาจังหวัดนครพนม. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. ขอนแก่น:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.

พินิจดา วีระชาติ. (2542). การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน. กรุงเทพฯ:
โอ.เอส. พรินติ้งเฮาส์. ถ่ายเอกสาร.

พระมหาอดิสร์ ถิรสีโล. (2540). คุณธรรมสำหรับครู. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินติ้งเฮาส์. ถ่ายเอกสาร.

พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). (2542). คุณธรรมสำหรับ นักบริหาร หน้าที่ คุณลักษณะพิเศษ
และวิธีบริหารด้วยธรรมะ. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

เพชร หาลาภ. (2538). ความคาดหวังของผู้บังคับบัญชาในระดับกลางที่มีต่อบทบาทการปฏิบัติงาน
ของผู้บังคับบัญชาในระดับล่างในโรงงานอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์พลาสติก. วิทยานิพนธ์
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

- ยนต์ ชุ่มจิต. (2530). *ความเป็นครู*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- โยธิน แสงวดี. (2536). *เทคนิควิธีในการวิจัยเชิงคุณภาพ : การสนทนากลุ่ม (FOCUS GROUPS)*.
กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรีนติ้งเฮาส์. ถ่ายเอกสาร.
- รักษ์พล วงษ์ม่วง. (2540). *ความคาดหวังของกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลต่อบทบาทของพัฒนากรในเขตปริมณฑล*. วิทยานิพนธ์ กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- รุ่งทิวา จักรกร. (2536). *การมัธยมศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์รุ่งเรือง
- ล่อ เกษสุวรรณ. (2544). *สภาพและปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5. ปริญญาโท กศ.ม.(การบริหารการศึกษา)*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- วราภรณ์ นพคุณทอง. (2538). *ความคาดหวังของผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนประถมศึกษา เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- วันชัย มีชาติ. (2544). *พฤติกรรมกรรมการบริหารองค์การสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชชุดา งามปลอด. (2540). *ความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนอนุบาลเอกชน จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. วิทยานิพนธ์ กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- วิจิตร อาวะกุล (2529). *การประชาสัมพันธ์ หลักการและวิธีปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- ศรีนิตย์ บุญทอง. (2521). *ความคาดหวังในบทบาทและตำแหน่งพัฒนากรที่มีวุฒิจบปริญญา และไม่จบปริญญา*. วิทยานิพนธ์ กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- สถิตย์ วงศ์สุวรรณ. (2529). *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพฯ: บริษัทศึกษาพรจำกัด.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2544). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้าพรีนติ้ง.
- สุพันธ์ ยันทอง. (2533). *การบริหารโรงเรียน นวัตกรรม เทคนิค ประสบการณ์*. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู.
- สุณีย์ ธีรดากร. (2525). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิงปากเกร็ด.
- สุดารัตน์ แซ่ซี้. (2542). *ความคาดหวังของผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนอนุบาลเอกชนในเขตลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

- สุทธิพันธ์ ผ่องอักษร. (2540). ความคาดหวังของผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาเอกชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- สุพัตรา สุภาพ. (2540). การบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ (ยุคโลกาภิวัตน์). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมนิติ.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2542). การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรางค์ จันทน์เอม. (2529). จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษรบัณฑิต.
- สมน อมรวิวัฒน์. (2526). โรงเรียนประถมศึกษา : ความหมายในแนวคิดใหม่. หลักและแนวปฏิบัติในโรงเรียนประถมศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). ราชกิจจานุเบกษาฉบับกฤษฎีกา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543). แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา: เพื่อพร้อมรับการประเมินภายนอก. กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2547). โครงการยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก. เอกสารโรเนียว.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2544). มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุดทอง จำกัด
- เสน่ห์ จามริก. (2537). การเมืองกับการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- เสาวนีย์ เลวลีย์. (2544). การศึกษานอกระบบกับการพัฒนาสังคม. เอกสารการสอนชุดวิชาปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบ หน่วยที่ 11-15. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อรุณ รักรธรรม. (2537). หลักมนุษยสัมพันธ์กับการบริหาร. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- อารมณ สุวรรณपाल. (2537). แนวคิดการจัดการสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาปฐมวัย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อิทธิพร ศรีแถลง. (2544). สภาพและความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการบริหารงานด้านโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนโคกศรีเมือง อำเภอมลาลาย จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

- อิทธิพล อัจฉริยะประสิทธิ์, พ.ต.ต. (2542). ความคาดหวังต่อบทบาทในการปฏิบัติหน้าที่ขอ
เจ้าหน้าที่ตำรวจกองปราบปราม : ศึกษาเฉพาะประชาชนผู้เข้าร้องทุกข์กล่าวโทษ.
วิทยานิพนธ์ กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2540). หลักสูตรและการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์ เอส ดี เพรส.
- อุไรวรรณ ห่วงสกุล. (2539). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนประถมศึกษากับชุมชนในเขต
ปริมณฑลกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การประถมศึกษา). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- อำนาจ เกทพ้อคำ. (2541). โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จจากปัจจัยพื้นฐาน. กรุงเทพฯ:
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- อำรุง จันทวานิช. (2544). สู่เส้นทางวิชาชีพครู. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Ann Nora Hefferman.(1992 May) "Perception of Involvement of Parents and Community
Members on School Decision Making Cabinets". *Dissertation Abstracts International*.
53: 1342-A 1371-A.
- Cunter, M.A., Esters, T.H. and Schwab, J.H. (1990). *Instruction : A Model Approach*. Boston :
Allyn and Bacon.
- Debus, M. 1995. *The Handbook for Excellence in Focus Group Research*. Washington, DC :
Academy for Educational Development/ HEALTHCOM.
- Joyce, C. F., Jr. (1992 October). "Parental Choice in Public Elementary School : Who Chooses
and Why (School Choice). *Dissertation Abstracts International*.
30:35-40-A
- Lorraine Schottenfeld, "The Buckley Amendent and Schllo-Community Relations,
Dissertation Abstracts International, 37 (1976 September):1343-A
- Manolakes,G.B. (1965). *The elementary school we need*. New York: McGraw-Hill.
- Mochlman, M. (1995). *School Administration*. Boston: Houghton Mifflin.
- Morgan, D.L. 1988. *Focus Group as Qualitative Research*. Newbury Park, CA: Sage
- Sabin, H.P. 1972. *The Managerment of Organization : A Systems and Human Resources
Approach*. New York : McGraw-Hill.
- Vroom, V.H. 1964. *Work and Motivation*. New York : John Wiley & Sons, Inc.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

- แนวข้อคำถามในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เรื่อง มาตรฐานการศึกษา
โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
- แบบขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย

แนวข้อคำถามในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
เรื่อง
มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวัง
ของบุคคลในชุมชน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

1. การสนทนาสร้างความคุ้นเคย

1.1 เริ่มการสนทนา

- ขออนุญาตเริ่มการสนทนา
- สนทนาเกี่ยวกับบรรยากาศทั่วไปเพื่อสร้างความคุ้นเคย

1.2 กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการสนทนา

เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย เรื่องมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน 4 ด้าน คือ

1. ด้านโรงเรียน
2. ด้านผู้บริหาร
3. ด้านครู
4. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

1.3 อธิบายวิธีการสนทนา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษามาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เพื่อให้ได้คำตอบว่ามาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนเป็นอย่างไร โดยผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นวิธีการในการศึกษา เนื่องจากมาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนเป็นกระบวนการสังคม (Social Process) ที่มีรายละเอียดเกี่ยวข้องกับทัศนคติในการมองโลก ค่านิยม และฐานคิดของชุมชนรวมไปถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องเก็บข้อมูลในชุมชนและโรงเรียนอย่างละเอียด

ผู้วิจัยจะทำการบันทึกเทปไว้เพื่อเก็บรายละเอียดจากการสนทนาให้ได้มากที่สุด อันจะนำไปสู่การสรุปผลและวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนาได้อย่างละเอียดลึกซึ้งและถูกต้องมากที่สุด โดยเทปที่ได้ทำการบันทึกจะไม่นำไปเผยแพร่เพื่อวัตถุประสงค์อื่นใดนอกเหนือจากการวิจัยในครั้งนี้ และข้อมูลที่ได้จากการสนทนาทั้งหมดจะไม่เกิดผลกระทบใดๆ ต่อผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น

2. แนวคำถามเบื้องต้น

- ชื่ออะไร
- อายุเท่าไร
- จบการศึกษาระดับใด
- ประกอบอาชีพอะไร
- มีบุตรกี่คน
- บุตรที่กำลังเรียนอยู่ที่โรงเรียนนี้มีกี่คน อยู่ชั้นอะไรบ้าง
- การศึกษามีความสำคัญกับบุตรหลานอย่างไร

3. มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคล ในชุมชนด้านโรงเรียน

- สภาพอาคารเรียนของโรงเรียนเป็นอย่างไร
- อยากให้โรงเรียนปรับปรุงอาคารเรียนตรงไหน อย่างไร
- มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมบริเวณโรงเรียนอย่างไรบ้าง
- อยากให้สภาพแวดล้อมบริเวณโรงเรียนเป็นอย่างไร
- สภาพแวดล้อมของโรงเรียนตามความคิดเห็นของท่านที่จะส่งผลให้การจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จ มีมาตรฐาน ควรเป็นอย่างไร
- สภาพห้องเรียน และห้องปฏิบัติการต่างๆ ของโรงเรียนมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด เป็นอย่างไรบ้าง ท่านอยากให้ปรับปรุงหรือเพิ่มเติมในส่วนตรงไหนบ้าง
- สภาพห้องเรียนและห้องปฏิบัติการต่างๆ ที่จะส่งผลให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพตามมาตรฐานความคาดหวังของท่านควรเป็นเช่นไร และมีลักษณะอย่างไรบ้าง
- สภาพห้องน้ำห้องส้วมของโรงเรียนเป็นอย่างไร เพียงพอกับความต้องการของบุตรหลานหรือไม่
- ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรสำหรับการดูแลรักษาทำความสะอาดห้องน้ำห้องส้วมของโรงเรียน พอใจหรือไม่ อย่างไร
- ท่านคิดว่าโรงเรียนควรปรับปรุงเกี่ยวกับห้องน้ำห้องส้วมตรงไหน อย่างไรบ้าง
- การจัดบริการด้านสาธารณูปโภคของโรงเรียน (น้ำดื่ม-น้ำใช้ ไฟฟ้า โรงอาหาร ฯลฯ) เป็นอย่างไรบ้าง มีส่วนไหนที่ท่านคิดว่าไม่เหมาะสมหรือต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไร
- การจัดบริการด้านวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนของโรงเรียนที่จะส่งผลให้การจัดการศึกษามีคุณภาพได้มาตรฐาน ท่านคิดว่าโรงเรียนควรจัดอะไรให้กับผู้เรียนบ้าง

- ในความคาดหวังของท่านคิดว่าโรงเรียนควรส่งเสริมนักเรียนในด้านคุณธรรมจริยธรรมในรูปแบบใด อย่างไรบ้าง
- การดูแลเอาใจใส่นักเรียนของทางโรงเรียนมีความเหมาะสมตรงตามมาตรฐานความคาดหวังของท่านเพียงใดและควรเป็นอย่างไร
- ภาพรวมเกี่ยวกับโรงเรียนที่จะส่งผลให้โรงเรียนสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีมาตรฐานตามความคาดหวังของท่าน ควรเป็นอย่างไรบ้าง

4. มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนด้านผู้บริหาร

- ผู้บริหารโรงเรียนที่ดีตามความคิดเห็นของท่านควรเป็นอย่างไร (บุคลิกภาพ ภาวะผู้นำ คุณธรรม-จริยธรรม มนุษยสัมพันธ์)
- การวางตัวของผู้บริหารที่ชุมชนต้องการควรเป็นเช่นไร มีลักษณะอย่างไรบ้าง
- ผู้บริหารโรงเรียนแบบไหนที่ชุมชนของท่านให้การยอมรับ
- ที่ผ่านมาผู้บริหารโรงเรียนมีข้อดีและข้อควรปรับปรุงในด้านใด อย่างไรบ้าง
- ผู้บริหารโรงเรียนที่จะบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในชุมชนของท่านได้อย่างมีคุณภาพต้องมีลักษณะอย่างไร

5. มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนด้านครู

- ลักษณะของครูที่ดีตามความคิดเห็นของท่านควรเป็นอย่างไร
 - ตามความคิดเห็นของท่าน คิดว่าชุมชนของท่านคาดหวังเรื่องใดเกี่ยวกับครูบ้าง
 - ครูตามความคาดหวังของท่านต้องมีคุณลักษณะอย่างไร
 - ท่านคาดหวังให้ครูเอาใจใส่นักเรียนในเรื่องใดบ้าง อย่างไร
 - ท่านอยากให้ครูส่งเสริมนักเรียนในด้านใดบ้างที่นอกเหนือจากการเรียนการสอนปกติ
- อย่างไร
- การจัดการเรียนการสอนของครูในโรงเรียนที่ผ่านมามีข้อดีและข้อควรปรับปรุงตรงไหน อย่างไรบ้าง
 - ท่านต้องการให้ครูในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในชุมชนของท่านจัดการเรียนการสอนอย่างไรที่ท่านคิดว่าส่งผลให้นักเรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

- นักเรียนที่ชุมชนคาดหวังควรมีลักษณะเป็นอย่างไร อยู่ในระดับไหน (ด้านวิชาการ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น และด้านความสามารถส่วนบุคคล)

6. มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามความคาดหวังของบุคคลในชุมชนด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

- ชุมชนมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับโรงเรียนในลักษณะใดบ้าง อย่างไร
- ชุมชนได้ให้การสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียนอย่างไรบ้าง
- การวางตัวของผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียนกับบุคคลในชุมชนเป็นไปในลักษณะใดเป็นอย่างไร
 - ที่ผ่านมามีความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นอย่างไร มีการทำกิจกรรมร่วมกันมากน้อยเพียงใด อย่างไรบ้าง
 - โรงเรียนได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาบ้างหรือไม่ เป็นไปในลักษณะไหน อย่างไรบ้าง
 - ชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรมใดของโรงเรียนบ้าง เข้าร่วมในลักษณะไหน เป็นอย่างไร
 - ท่านอยากให้ทางโรงเรียนจัดกิจกรรมใดเป็นพิเศษบ้างเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
 - ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในการจัดการศึกษา
 - ท่านคาดหวังให้ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นอย่างไรจึงจะช่วยให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กประสบความสำเร็จ เป็นไปตามที่สังคมและบุคคลในชุมชนต้องการ มีอะไรบ้าง เป็นอย่างไร

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวจุฑารัตน์ คชรัตน์
วันเดือนปีเกิด	29 ตุลาคม 2522
สถานที่เกิด	อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	23/16 ซอย 3 ถนนศรีภูวนารถ ตำบลหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	-
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	-
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2533	ระดับประถมศึกษา จากโรงเรียนพลวิทยา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
พ.ศ. 2539	ระดับมัธยมศึกษา จากโรงเรียนหาดใหญ่วิทยาลัย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
พ.ศ. 2544	ปริญญาตรี ค.บ. (ครุศาสตร์บัณฑิต) จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
พ.ศ. 2549	ปริญญาโท กศ.ม. (การประถมศึกษา) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร

